

**TİCARİ BANKALARIN ETKİNLİKLERİNİN VZA VE
MALMQUIST TOPLAM FAKTÖR VERİMLİLİĞİ
ENDEKSİ İLE İNCELENMESİ**

Faruk ŞAHİN

**Yüksek Lisans Tezi
İktisat Anabilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Dilek ÖZDEMİR
2019
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

Faruk ŞAHİN

**TİCARİ BANKALARIN ETKİNLİKLERİNİN VZA ve
MALMQUIST TOPLAM FAKTÖR VERİMLİLİĞİ ENDEKSİ İLE
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Dilek ÖZDEMİR**

ERZURUM – 2019

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

26/07/2019

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “Ticari Bankaların Etkinliklerinin Vza Ve Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi İle İncelenmesi” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanması için verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim *.

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☒ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

26/07/2019

Faruk ŞAHİN

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

.....
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

F-83/00/22.12.2016

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr. Öğr. Üyesi Dilek ÖZDEMİR danışmanlığında, Faruk ŞAHİN tarafından hazırlanan bu çalışma 26 / 07 / 2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından İktisat Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Menşure KOLÇAK

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Serap BEDİR KARA

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Dilek ÖZDEMİR

İmza:

İmza:

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr.Sait UYLAŞ
Enstitü Müdürü

F-85/01/21.10.2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	II
KISALTMALAR DİZİNİ	III
TABLolar DİZİNİ	IV
ŞEKİLLER DİZİNİ	VI
GRAFİKLER DİZİNİ	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL SİSTEMLER, UNSURLARI ve BANKACILIK

1.1. FİNANSAL SİSTEMLER.....	3
1.1.1. Finansal Piyasalar.....	5
1.1.1.1. Finansal Piyasaların Sınıflandırılması	6
1.1.2. Finansal Kurumlar	8
1.1.2.1. Bankalar	8
1.1.2.2. Banka Dışındaki Finansal Kuruluşlar	12
1.2. BANKACILIĞIN DOĞUŞU ve DÜNYADAKİ BANKACILIK	
ALANINDAKİ GELİŞMELER.....	15
1.3. BANKACILIĞIN TÜRKİYE’DE ORTAYA ÇIKIŞI ve GELİŞİMİ	19
1.3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Bankacılık	19
1.3.2. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık	24
1.3.2.1. Kuruluş Döneminde Bankacılık (1923-1932).....	24
1.3.2.2. Devletçilik Döneminde Bankacılık (1933-1944).....	25
1.3.2.3. Yeni Devletçi ve Liberal Dönemde Bankacılık (1945-1960)	26
1.3.2.4. Planlı Dönemde Bankacılık (1960-1980)	28
1.3.2.5. Serbestleşme ve Dışa Açılma Döneminde Bankacılık (1980-2000).....	29
1.3.2.6. Yeniden Yapılanma Döneminde Bankacılık (2002-2010).....	34
1.3.2.7. Bankacılık Sektöründeki Güncel Durum	36

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜ RASYO ANALİZİ İLE İNCELENMESİ

2.1. RASYO (ORAN) ANALİZİ	41
2.1.1. Aktif Karlılığı (Return on Assets: ROA)	41
2.1.2. Özkaynak Karlılığı (Return on Equity: ROE).....	44
2.1.3. Özkaynaklar/Toplam Aktifler (Özsermaye Rasyosu)	47
2.1.4. Likit Aktifler/Toplam Aktifler	49
2.1.5. Diğer Faaliyet Giderleri/ Toplam Aktifler	50
2.1.6. Toplam Kredi ve Alacaklar/Toplam Aktifler	53
2.1.7. Takipteki Krediler/ Toplam Krediler	55
2.1.8. Personel Giderleri/ Toplam Aktifler	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TİCARİ BANKALARIN ETKİNLİKLERİNİN VZA ve MALMQUIST TFV

ENDEKSİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. BANKACILIK SİSTEMİNDE ETKİNLİK ve VERİMLİLİK ANALİZİ	59
3.2. LİTERATÜR TARAMASI	61
3.3. VERİ SETİ.....	69
3.4.YÖNTEM.....	72
3.4.1. Veri Zarflama Analizi	73
3.4.2. Malmquist Toplam Faktör Verimliliği	75
3.5. ANALİZ SONUÇLARI	75
3.5.1. Veri Zarflama Analizi Sonuçları	76
3.5.2. Süper Etkinlik Analizi Sonuçları.....	79
3.5.3. Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Analizi Sonuçları	81
SONUÇLAR	84
KAYNAKÇA	86
ÖZGEÇMİŞ.....	93

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TİCARİ BANKALARIN ETKİNLİKLERİNİN VZA ve MALMQUIST TFV
ENDEKSİ İLE İNCELENMESİ

Faruk ŞAHİN

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Dilek ÖZDEMİR

2019, Sayfa: 90

Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Dilek ÖZDEMİR

Prof. Dr. Menşure KOLÇAK

Doç. Dr. Serap BEDİR KARA

Bankacılık sektörü her geçen yıl yüksek oranlarda büyüme ve gelişme kaydetmektedir. Sektördeki bu gelişmeler akademik çalışmalarda etkinlik, karlılık ve verimlilik başlıkları altında incelenmiştir.

Türkiye’de bankacılık sektörünün, finansal sektör içindeki toplam payı % 87,2 düzeyindedir. Bankalar içinde de en büyük pay % 88 ile ticari bankalara aittir. Bunu sırasıyla % 6,65 pay ile kalkınma ve yatırım bankaları ve % 5,35 ile katılım bankaları takip etmektedir.

Türk Bankacılık sektörünün genel seyrini ortaya koymak amacıyla sektörde faaliyet gösteren 23 ticari bankanın 2005-2018 veri dönemi esas alınarak sektörün etkinlik ve verimlilik düzeylerindeki değişim incelenmiştir. Bankaların etkinlik ve verimlilik analizi Veri Zarflama Metodu ve Malmquist TFV Endeksi yöntemleri kullanılarak yapılmıştır. Ayrıca süper etkinlik modeli yardımı ile bankaların etkinliklerinin sıralamaları belirlenmiştir. Yapılan analiz sonucunda ticari bankaların %61 (23 bankanın 14’ü)’i teknik etkinlikte ilerleme kaydederken % 39 (23 bankanın 9’u)’unda ise gerileme olduğu tespit edilmiştir. Teknik etkinlik bazında yabancı sermayeli bankalar, kamu sermayeli ve özel sermayeli bankalara göre daha etkin çıkmıştır. Teknolojik etkinlikte kamu sermayeli bankaların yabancı sermayeli ve özel sermayeli bankalara göre geri planda kaldığı, toplam faktör verimliliği değişim endeksinin daha çok teknolojik değişimden etkilendiği ve yabancı sermayeli bankaların özel ve kamu sermayeli bankalara göre daha ilerde olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ticari Bankacılık, Bankalarda Etkinlik, Verimlilik, Veri Zarflama Analizi, Malmquist TFV Endeksi

ABSTRACT**INVESTIGATION OF THE ACTIVITIES OF COMMERCIAL BANKS WITH
DEFINITES AND MALMQUIST TFP INDEX****Faruk ŞAHİN****Advisor: Assist. Prof. Dr. Dilek ÖZDEMİR****2019, Page: 90****Jury: Assist. Prof. Dr. Dilek ÖZDEMİR
Prof. Dr. Menşure KOLÇAK
Assoc. Prof. Dr. Serap BEDİR KARA**

The banking sector is experiencing high growth and development every year. These developments in the sector have been examined under the titles of efficiency, profitability and productivity in academic studies.

The banking sector in Turkey, the total share of the financial sector is 87.2% level. The biggest share among banks belongs to commercial banks with 88%. This is followed by development and investment banks with a share of 6.65% and participation banks with a share of 5.35%.

In order to present the general course of the Turkish banking sector, the changes in the efficiency and productivity levels of the 23 commercial banks operating in the sector were analyzed based on the data period of 2005-2018. Efficiency and productivity analysis of banks was performed by using Data Envelopment Method and Malmquist TFP Index methods. In addition, the ranking of the activities of the banks was determined with the help of the super efficiency model. As a result of the analysis, 61% of commercial banks (14 out of 23 banks) made progress in technical efficiency and 39% (9 out of 23 banks) declined. On the basis of technical efficiency, foreign capital banks were more effective than public and private banks.

In the technological activity, it was determined that state-owned banks remained in the background compared to foreign and private banks, total factor productivity change index was mostly affected by technological change, and foreign banks were more advanced than private and public banks.

Keywords: Commercial Banking, Efficiency in Banks, Productivity, Data Envelopment Analysis, Malmquist TFP Index

KISALTMALAR DİZİNİ

A.Ş.	: Anonim Şirket
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
GEGP	: Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı
GSYH	: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
KVB	: Karar Verme Birimi
ME	: Malmquist Endeksi
MTFV	: Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TKBB	: Türkiye Katılım Bankalar Birliği
TL	: Türk Lirası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TSKB	: Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
v.d.	: ve diğerleri
VZA	: Veri Zarflama Analizi

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Arasındaki Farklılıklar.....	12
Tablo 1.2. Osmanlı Devletinde Kurulan Yabancı Bankalar.....	21
Tablo 1.3. Osmanlı Döneminde Ülke İçinde Şube Açan Yabancı Bankalar.....	22
Tablo 1.4. Osmanlı Dönemi'nde Kurulan Milli Bankalar.....	23
Tablo 1.5. Planlı Dönemde Kurulan Bankalar	29
Tablo 1.6. 1980-2002 Yılları Arasında Faaliyet Gösteren Banka ve Şube Sayıları.....	33
Tablo 1.7. 2000-2008 Yılları Arası Bankacılık Sektörü Temel Bilanço Göstergeleri ...	36
Tablo 1.8. Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyette Olan Bankaların Aktif Büyüklikleri (Milyon TL)	37
Tablo 1.9. Banka Grupları ve Bankaların Sektör Payları.....	39
Tablo 1.10. Güncel Bankacılık Sektör Bilgileri	40
Tablo 2.1. 2005-2011 Yıllarında 23 Bankanın Aktif Karlılığı (ROA).....	42
Tablo 2.2. 2012-2018 Yıllarında 23 Bankanın Aktif Karlılığı(ROA).....	43
Tablo 2.3. 2005-2011 Yıllarında 23 Bankanın Özkaynak Karlılığı (ROE)	45
Tablo 2.4. 2012-2018 Yıllarında 23 Bankanın Özkaynak Karlılığı (ROE)	46
Tablo 2.5. 2005-2011 Yıllarında 23 Bankanın Özkaynaklar/Toplam Aktifler	47
Tablo 2.6. 2012-2018 Yıllarında 23 Bankanın Özkaynaklar/Toplam Aktifler	48
Tablo 2.7. 2005-2011 Yıllarında 23 Bankanın Likit Aktifler/Toplam Aktifler	49
Tablo 2.8. 2012-2018 Yıllarında 23 Bankanın Likit Aktifler/Toplam Aktifler	50
Tablo 2.9. 2005-2011 Yıllarında 23 Bankanın Diğer Faaliyet Giderleri /Toplam Aktifler	51
Tablo 2.10. 2012-2018 Yıllarında 23 Bankanın Diğer Faaliyet Giderleri /Toplam Aktifler	52
Tablo 2.11. 2005-2011 Yıllarında 23 Bankanın Toplam Kredi ve Alacaklar /Toplam Aktifler	53
Tablo 2.12. 2012-2018 Yıllarında 23 Bankanın Toplam Kredi ve Alacaklar /Toplam Aktifler	54
Tablo 2.13. 2005-2011 Yıllarında 23 Bankanın Takipteki Krediler/Toplam Krediler ..	55
Tablo 2.14. 2012-2018 Yıllarında 23 Bankanın Takipteki Krediler/Toplam Krediler ..	56
Tablo 2.15. 2005-2011 Yıllarında 23 Bankanın Personel Giderleri/Toplam Aktifler ...	57
Tablo 2.16. 2012-2018 Yıllarında 23 Bankanın Personel Giderleri/Toplam Aktifler ...	58

Tablo 3.1. Analizde Kullanılan Bankalar	71
Tablo 3.2. Çalışmada Kullanılmış Olan Değişkenler	72
Tablo 3.2. Girdi ve Çıktı odaklı CCR Modelleri	74
Tablo 3.3. Özet Analiz Sonucu (2005-2011)	77
Tablo 3.4. Özet Analiz Sonucu (2012-2018)	78
Tablo 3.5. 2005-2018 Yılları Arasına 23 Ticari Bankanın Süper Etkinlik Analizi Sonuçları	80
Tablo 3.6. 2005-2018 Yılları Arasında Bankaların Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi Değişimleri	82

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Finansal Sistemin İşleyişi	4
Şekil 1.2. Finansal Piyasaları Oluşturan Unsurlar	6
Şekil 1.3. 1980-2002 Yılları Arası Türk Bankacılık Sistemindeki Önemli Gelişmeler .	34

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1.1. Finansal Sistemde Finansal Kurumların Payları	14
Grafik 1.2. Bankaların Türlerine Göre Sayıları	37
Grafik 3.1. Bankacılıkta Etkinlik Ölçme Yöntemleri	60

GİRİŞ

Finansal piyasalardaki fon transferleri, piyasaların sağlıklı işleyebilmesi için oldukça büyük bir öneme sahiptir. Dünyanın çoğu yerinde fon transferinin gerçekleştirilmesi için farklı işlevlerde finansal kurumlar vardır. Bankalarda bu finansal kurumlar içindeki en büyük paya sahip kurumdur. Türkiye’de finansal sistemin %87,2’sini oluşturan bankalar, ülke ekonomisinde de söz sahibidirler. Piyasayı sürekli finanse eden bu kurumlar, verdikleri kredilerle gerek yatırımcıları gerekse de tüketicileri destekleyerek yatırımların ve harcamaların canlı tutulmasını sağlamaktadırlar. Verdiği krediler ve yatırımlara destekleri sonucunda belli bir faiz geliri veya kar payı elde etmektedirler. Bankaların temel amacı diğer işletmelerde olduğu gibi karlarını maksimize etmektir. Türkiye’de faaliyette bulunan üç tür banka bulunmaktadır. Bu bankalar mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ile katılım bankalarıdır.

Piyasada faaliyet gösteren bankaların etkin çalışıp çalışmadıklarını ölçmek için birçok yöntem bulunmaktadır. Etkinlik ölçme yöntemleri oran analizi ve sınır etkinliği olarak iki başlıkta incelenmektedir. Oran analizinde daha çok bankaların yayınladığı raporlardan elde edilen değerlerin oranlanmasıyla bulunan rasyoların yorumlanması şeklindedir. Sınır etkinliği metodunda ise oranlar değil de verilerin gerçek değerleri yazılmaktadır. Bu analiz yöntemi sade bankacılık sistemi değil sağlık, askeriye ve eğitim gibi birçok alanda kullanılabilmektedir. Sınır yöntemleri de parametrik ve parametrik olmayan yöntemler olarak alt başlıklara ayrılmaktadır. Çalışmada parametrik olmayan sınır testlerinden veri zarflama modeli kullanılmıştır. Faaliyette bulunan bankaların verimlilik düzeylerini ölçmek için ise verimlilik analizinde en çok başvurulan yöntem olan Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi kullanılmıştır.

Çalışma da faaliyette bulunan 23 ticari bankanın 3’ü kamu sermayeli, 7’si özel sermayeli ve 13 tanesi de yabancı sermayeli bankalardır. Bu bankaların 2005-2018 yıllarındaki faaliyet raporları incelenmiş ve analiz için gerekli girdi çıktı değişkenleri toplanmıştır. Uygulama da girdi değişkenleri için şube sayısı, personel sayısı, faiz giderleri ve faiz dışı gider belirlenirken, çıktı değişkenleri için ise faiz gelirleri ve faiz dışı gelirler belirlenmiştir. Çıkan sonuçlar banka özelinde ve banka grupları arasında karşılaştırılmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde finansal sistemler, bankacılık sektörü, bankacılık türleri, sektörün dünyada ve Türkiye tarihsel gelişimi ve günümüzdeki durumu incelenmiştir.

İkinci bölümde sektörde bulunan bankalara ait olan finansal veriler kullanılarak rasyolar hesaplanıp bu rasyolar üzerinden bankaların finansal durumları gözlemlenmiştir. Genel olarak ticari bankaların mevcut durumu ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise etkinlik ve verimlilik yöntemleri üzerinde durulmuş, Veri Zarflama Metodu ve Malmquist TFV Endeksi açıklanmıştır. 2005-2018 yılları faaliyette bulunan kesintisiz verilerine ulaşılan 23 ticari bankanın etkinlik ve verimlilik analizi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL SİSTEMLER, UNSURLARI ve BANKACILIK

Finansal sistemin bir ekonomideki fonksiyonu, fon fazlası olan birimlerle fona ihtiyacı olan birimlerin arasındaki fonların en etkin şekilde ve kesintisiz olarak akmasını temin etmektedir. Finansal sistemin içinde bulunan fon kaynakları yurtiçinde bulunan tasarruflar ile birlikte ülke içine dış ülkelere aktarılan yurtdışı tasarruflar toplamıdır (Çolak ve Öçal, 1999: 19). Günümüzün ekonomilerindeki işleyiş göz önüne alındığında finansal sistemler oldukça önemli bir yere sahiptir. Finansal sistemlerin sağlıklı işleyişi ekonomiyi daha ileriye taşıyabileceği gibi finansal sistemler üzerindeki oluşacak aksaklıklar krizlere neden olabilmektedir. Finansal krizlere neden olan kurumlar sadece içinde bulunduğu kurumu değil ekonominin genelini etkileyebilmektedir.

1.1. FİNANSAL SİSTEMLER

Finansal sistem, bir ekonomide fon fazlası olanların fona ihtiyacı olanlarla buluşturulmasını ve tasarrufların yatırıma dönüştürülmesini sağlayan bütüncül bir yapıdır. Bu yapı fon talep edenler, fon arz edenler, finansal aracılar, finansal araçlar ve yasal-kurumsal düzenlenmelerden oluşmaktadır.

Fon Arz Edenler; gelirinin bir kısmını tasarruf eden ve bu tasarruflarını gelecekte daha fazla gelir beklentisiyle arz eden ekonomik birimlerdir. Hanehalkı ve işletmeler buna örnek verilebilir.

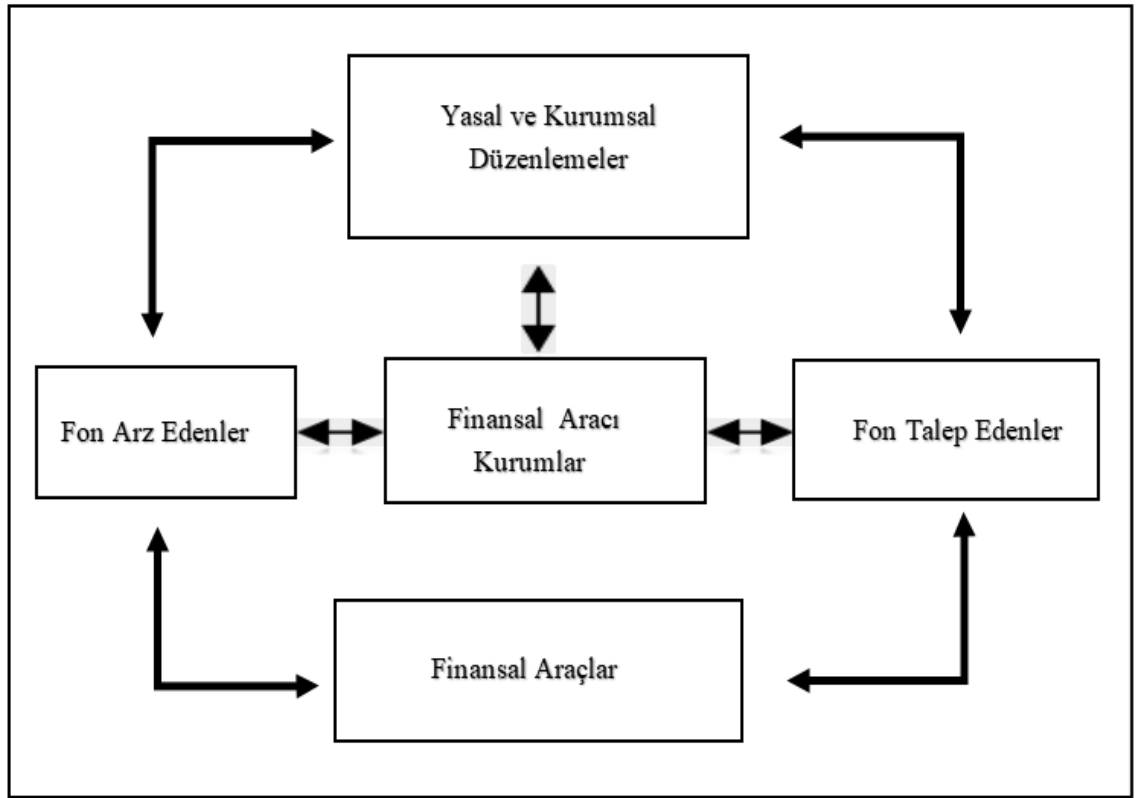
Fon Talep Edenler; gelirinden daha fazla harcamaya ihtiyacı olan ve gerekli olan fonu kendi başına temin edemeyen ekonomik birimlerdir. Fon arz edenlerdeki gibi hane halkı ve işletmelerin yanı sıra devletlerde fon talep edenler içinde yer almaktadır ve en büyük paya sahiptirler.

Finansal sistemin içindeki gecikme ve aksaklıkları önleyen, fon akışını hızlandıran ve fon fazlası olanlar ile fona ihtiyacı olanlar arasında bir aracı görevi gören ise finansal aracı kurumlardır. Finansal aracılar içinde en büyük pay bankalarıdır.

Finansal Araçlar ise fon fazlası olanlarda fona ihtiyacı olan birimlerde fonları aktarırken ortaklık hakkı doğuran ya da alacak hakkını temsil eden yazılı belgelerdir. Finansal araçlara örnek olarak mevduat, hisse senetleri, tahviller ve devlet iç borçlanma senetleri verilebilir.

Yasal-Kurumsal Düzenlenmeler: Finans sisteminin daha sağlıklı bir şekilde çalışmasını ve sisteme duyulan güveni sağlamak, tasarruf sahiplerinin ve yatırımcıların edinebilecekleri bilgi düzeyini artırmak, tasarruf sahiplerini korumak ile para ve finans politikalarının belirli hedefler doğrultusunda yürütülmesini sağlamak gibi görevleri bulunmaktadır. Yasal düzenlemelerden sorumlu olan kurumlardan bazıları BDDK, SPK ve MB'dir.

Finansal sistemlerin işleyiş şeması Şekil 1.1'de gösterilmiştir.

Kaynak: Afşar, 2007

Şekil 1.1. Finansal Sistemin İşleyişi

Günümüz ekonomilerinde finansal sistem çok önemli bir yere sahiptir. Tasarrufları durağanlıktan çıkarıp bunları ekonomiye kazandırarak ekonomi de hareketlenme sağlamaktadır. Bu yatırımların artmasına ve ekonominin gelişmesine

yardımcı olmaktadır. Finansal sistemlerin etkin ve sağlıklı işlemesi ekonomik gelişme ve büyümeyi olumlu yönde etkileyecektir.

1.1.1. Finansal Piyasalar

Piyasalar, alıcı ile satıcıları buluşturan ve bu birimlerin para-mal değişimlerinin gerçekleştirildiği mekânlar olarak tanımlanmaktadır. Bir piyasadaki söz edilebilmesi için temel olarak üç koşul vardır: alıcı, satıcı ve satış için konu olan şey. Piyasalar için alıcı ve satıcıların fiziki olarak bir araya gelme zorunluluğu yoktur. Belirli kurallar çerçevesinde alım ve satım işlemlerinin yapıldığı elektronik ortamlarda piyasa olarak tanımlanabilmektedir. Bu tür piyasalar için borsalar örnek verilebilir.

Piyasalar, finansal piyasalar ve reel piyasalar olarak iki sınıfa ayrılmaktadır. Üretilen mal ve hizmetler ile bu mal ve hizmetlerin üretim aşamasında kullanılan üretim faktörlerinin karşılaştıkları piyasalara reel piyasalar denir (muhasibeturk.org). Finansal piyasalar ise fona ihtiyacı olan birimler ile fon fazlası olan birimleri buluşturan ve “mali varlık” adı verilen kıymetli evrak niteliğindeki finansal araçların alınıp satıldığı piyasalardır.

Finansal piyasalar ekonominin merkezi sinir sistemini oluşturmaktadır. Finansal sistemler bilginin çok hızlı şekilde aktarılmasına, bilgiye hızlı şekilde tepki verilmesine, kaynakların etkin şekilde tahsis edilmesine ve fiyatların belirlenmesine imkan sağlamaktadır. Bunu yaparak hem firmaların hem bireylerin faaliyetleri için finansmana erişimine olanak sağlamaktadır (Cecchetti ve Schoenholtz, 2011: 50).

Finansal piyasalar, fon fazlası olanlar ve fona ihtiyacı olanların yanı sıra fon akımlarını yönlendiren aracı kuruluşlar, fon akımının sağlandığı finansal araçlar; piyasalardaki adaleti, güven ortamını ve şeffaflığı sağlayacak olan yasal ve kurumsal düzenlemelerin oluşturduğu bir sistemdir (Albayrak, 2015: 4).

Şekil 1.2’de finansal piyasaları oluşturan unsurlar özetlenmiştir.

Fon Talep Edenler • İşletmeler • Devlet • Hanehalkı	Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler • İlkeler • Kurallar • Tüzükler • Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) • Denetim • Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) • Rekabet Kurulu
Fon Arz Edenler • Hanehalkı • İşletmeler	
Finansal Araçlar • Para • Banka Parası • Mevduat • Kredi • Kooperatif Kaynakları • Sosyal Güvenlik Fonu • Hisse Senetleri • Tahviller • Kamu Hisse Senetleri • İpotekli Borç ve İrat Senetleri • Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİPS) • Gelir Ortaklığı Senetleri • Depo Edilen Menkul Kıymet Sertifikaları • Varlığa Dayalı Menkul Kıymet Sertifikaları • Repo, Ters Repo	Finansal Aracılar • Bankalar • Menkul Kıymet Borsaları • Yatırım Ortaklıkları • Aracı Kurumlar • Sosyal Güvenlik Kuruluşları • Kooperatifler • Sigorta Şirketleri • Yatırım Kulüpleri • Risk Sermayesi Yatırım Ortaklıkları • Genel Finansman Ortaklıkları • Saklama ve Takas Şirketleri • Derecelendirme Şirketleri • Yatırım Danışmanlığı Yapan Şirketler • Portföy Yönetim Şirketleri

Kaynak: Albayrak, 2015

Şekil 1.2. Finansal Piyasaları Oluşturan Unsurlar

1.1.1.1. Finansal Piyasaların Sınıflandırılması

Finansal piyasalar amaç ve işlevlerine göre farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Bunlardan birkaçı para piyasaları-sermaye piyasaları, birincil piyasalar-ikincil piyasalar, organize piyasalar-tezgahüstü piyasalar, spot piyasalar-vadeli işlemler piyasaları, borçlanma ve özsermaye piyasası ve ödünç verilebilir fonlar piyasasıdır. Bu sınıflandırma kesin sınıflandırma değildir ve daha da genişletilebilir.

- a) **Para Piyasaları-Sermaye Piyasaları:** Kısa vadeli fon ihtiyaçlarının karşılandığı vadesi bir yıldan daha kısa olan piyasalara para piyasaları denir. Sermaye piyasaları ise bir yıldan daha uzun olan orta ve uzun vadeli fonların arz ve taleplerinin karşılandığı piyasa türüdür.
- b) **Birincil Piyasalar-İkincil Piyasalar:** Piyasalarda ilk kez dolaşıma çıkan menkul değerlerin işlem gördüğü piyasalar birincil piyasalardır. İkincil piyasalar ise daha önceden alım satım işlemine uğramış finansal varlıkların tekrar işlem gördüğü piyasalardır.
- c) **Organize Piyasalar-Tezgahüstü Piyasalar:** Organize piyasalar, ticari yönetim merkezlerinin bulunduğu yerlerde menkul kıymet alıcı ve satıcılarının karşılaşmasını kolaylaştıran, denetimi ve gözetimi belli kurumlar tarafından yapılmakta olan piyasalardır (Orhan ve Erdoğan, 2013: 32). Organize piyasaların en güzel örneği borsalardır. Borsa ve teşkilatlanmış diğer piyasalar dışında kalan tüm işlem platformları “Tezgahüstü Piyasa” olarak adlandırılmaktadır. Tezgahüstü piyasalarda belirli bir mekân ya da kurallar yoktur. Buna örnek olarak Türkiye’de Kapalıçarşı Efektif Piyasası ve Serbest Altın Piyasası verilebilir.
- d) **Spot Piyasalar-Vadeli İşlemler Piyasaları:** Spot(nakit) piyasalar ödemelerin ve teslimatların aynı gün içinde veya en geç iki iş günü içinde yapıldığı piyasalardır. Vadeli piyasalar ise ödeme ve teslimatın gelecekte bir tarihte yapılacağı, fiyatının ise bugün itibari ile belirlendiği piyasalardır. Vadeli işlemlerdeki amaç genellikle gelecekte olabilecek riskleri ortadan kaldırmaktır (<http://destekyatirim.com.tr>).
- e) **Borçlanma ve Özsermaye Piyasaları:** Borçlanma, finansal piyasalarda sıkça başvurulan finansman yöntemidir. Borç, bankalar aracılığı ile temin edilebileceği gibi tahvil, bono, hisse senedi gibi borçlanma araçlarının ihraç edilmesi sonucu tasarruf sahiplerinden elde edilebilmektedir (Albayrak, 2015: 7). Borçlanma araçlarının belirli bir faizi ve vadesi bulunmaktadır. Borç alan birimler, borcun vadesi içerisinde faizini ve anaparasını ödemek mecburiyetindedir. Borcun vadesi borçlanmanın amacı doğrultusunda kısa veya uzun olabilmektedir.

Öz sermaye piyasalarında hisse senetlerine yatırım yapan yatırımcılar kurumun ortağı olmaktadır. Kurumun elde ettiği kârları ve varlıklarının üzerinde de hakları bulunmaktadır. Bu şirketlerde oy hakkına ve yöneticileri belirlemede de hakkı vardır (Albayrak, 2015: 7).

f) Ödünç Verilebilir Fonlar Piyasası: Bu piyasalar, ödünç verilebilir fon arzları ile ödünç verilebilir fon taleplerinin belirli bir faiz oranında eşitlendiği piyasadır (Orhan ve Erdoğan, 2013: 33). Örnek olarak sigorta şirketleri, sosyal güvenlik kurumları ve kredi birlikleri verilebilir.

1.1.2. Finansal Kurumlar

Finansal sistemin önemli unsurlarından biri olan finansal kurumlar, elinde fon fazlası bulunan bireyler, işletmeler ve hükümetler ile fona ihtiyaç duyan bireyler, işletmeler ve hükümetleri bir araya getiren araçlardır (Gündoğdu, 2016: 58). Finansal kurumların temel olarak işlevleri bu fon fazlası ve fon ihtiyacı olan grupları bir araya getirmenin yanı sıra finansal araçların çeşitliliğinin ve sayısının artmasına yardımcı olmuştur.

Finansal kurumlar fon transferlerinin yanı sıra birçok önemli fonksiyonu mevcuttur. Bunlar danışmanlık, işlem maliyetlerinin azaltılması ve asimetrik bilgi sorununu çözmedir. Bu kurumlar arz ve talebi en makul seviyelerde bir araya getirmek için finansal ürünler geliştiren finansal kurumlar; vade ve tutar ayarlamaları yaparak piyasa içindeki alıcılar ve satıcılar arasında en elverişli koşulun sağlanmasına yardımcı olurlar.

Finansal kurumlar, bankalar ve banka dışı finansal kuruluşlar olarak ikiye ayrılmaktadır.

1.1.2.1. Bankalar

Dünyadaki dillerin büyük çoğunda birbirine yakın olarak ifade edilen banka sözcüğü köken olarak İtalyancadaki “banco” kelimesinden türediği ve sonradan banka şeklinde kullanıldığı düşünülmektedir. İlk bankerlerden olduğu düşünülen Lombardiyalı Yahudiler, pazar alanlarına koydukları masalar (banco) üzerlerinde bankacılık işlemlerini gerçekleştirirlerdi. Verdiği taahhütleri yerine getiremeyen ve iflas eden

bankerlerin masaları (banco) halk tarafından saldırıya uğrayarak kırılırdı (Öçal ve Çolak, 1999: 12).

Günümüz ekonomik ve ticari ilişkiler çerçevesinde oldukça önemli bir yere sahip olan bankalar; gerçek ve tüzel kişilerin para, sermaye ve kredi gibi finansal konularında her türlü faaliyeti yapmak üzere çalışan ekonomik birimlerdir. Bankalar, ekonomik birimlerden mevduatlar toplayıp bunları ekonominin içinde aktif bir şekilde kullanılması için kredi olarak ihtiyaç sahibi ekonomik birimlere aktaran kuruluşlardır.

Temel amacı kar elde etmek olan bankaların, ekonomik sistem içinde üstlendiği birçok işlevi mevcuttur. Bu işlevleri; (Gündoğdu. 2014: 32)

- Likidite yaratmak,
- Finansal aracılık yapmak,
- Kredi talep edenleri değerlendirmek ve izlemek,
- Ödeme sistemlerinin etkinliğini arttırmak,
- Ekonomik istikrarı etkilemek,
- Asimetrik bilgi problemlerini çözmek,
- Ölçek ve kapsam ekonomilerinden faydalanmak,
- Para politikalarının etkinliğini arttırmak,
- Dış ticareti fonlamak,
- İhracatı teşvik etmek.

Bankalar, ekonomik birimlerden fon fazlası olanlar ile fona ihtiyacı olanları bir araya getirmektedir. Para arz ve talebinin büyük bir kısmı bankalar aracılığıyla karşılanmaktadır.

Bankacılık sektörü son 30-40 yılda kendini geliştirmiş ve sürekli yenilikler ile ürünlerini ve hizmetlerini güncellemiştir. Bu değişim sürecine bağlı olarak kredi kartları, hesaba erişim kartları, otomatik vezneler, internet ve telefon bankacılığı, hızlı kredi işlemleri, finansal liberalleşme ve daha birçok yenilikle finansal piyasalarda değişmelere yol açmışlardır. Bu değişim ve gelişim ile bankacılık faaliyetlerinin çoğu yeniden şekillenmekte ve yeni faaliyet alanları ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan ve halen devam eden büyük gelişmeler sonunda bankaların ve bankacılığın tanımı yapmak oldukça güçleşmeye başlamıştır.

Türkiye’de bankalar, %87,2’lik payı ile finansal sistem içinde en büyük paya sahip kurumdur (BDDK). Ekonomik istikrarın sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Hızlı ekonomik büyümenin ve gelişmenin başarılmasında bankacılık sektörünün çok büyük bir önemi vardır.

5411 sayılı kanunda bankalar; mevduat bankaları, katılım bankaları, yatırım ve kalkınma bankaları olarak sınıflandırılmıştır. Ülkemizde 2019 yılı Mart ayı itibariyle 34’ü mevduat bankası, 13’ü kalkınma ve yatırım bankası ve 6’sı de katılım bankası olmak üzere toplam 53 banka bulunmaktadır (BDDK). Aktif büyüklüklerine göre en büyük banka Ziraat Bankası iken bunu sırası ile İşbank ve Halk Bankası takip etmektedir.

a. Mevduat Bankası

Ticari bankacılık olarakta anılan mevduat bankacılığı bankacılık denilince ilk akla gelen banka türüdür. Bankacılık kanununun 3. maddesi çerçevesinde Mevduat Bankaları; kendi nam ve hesabına, sözlü, yazılı veya herhangi farklı bir yöntemle halka duyurulmak suretiyle belli bir karşılıkla ya da karşılıksız olarak, vade karşılığında yada vadesiz olarak mevduatlar kabul eden ve bu kabul ettiği mevduatları kredi olarak kullandırmak koşuluyla faaliyetler gösteren bankacılık türüdür.

Bankaların mevduat toplayabilmeleri için özel izinler almak zorundadırlar. Bu bankaların temel amacı kısa dönem içinde toplayabildikleri kadar hızla mevduat toplayıp, toplanan bu mevduatları da piyasaya kredi olarak aktararak gelir sağlamaktır. Mevduat bankaları yaptığı işlemlerini diğer bankacılık türlerine göre daha kısa vadeli sürdürmektedirler.

b. Katılım Bankası

İslam dini faiz ödemeyi ya da almayı kesinlikle yasaklamıştır ve bu da katılım bankalarını ortaya çıkarmıştır. Katılım bankaları dünyada Faizsiz Bankacılık ya da İslami Bankacılık olarak bilinmektedir.

Katılım bankaları, faizsizlik ilkesine göre çalışmakta olan, bu ilke doğrultusunda bankacılık faaliyetlerini gerçekleştiren, kâr ve zarara katılma prensibine göre piyasa da fonları toplayıp ortaklık, ticaret ve finansal kiralama gibi yöntemler aracılığıyla topladığı bu fonları kullandıran bankacılık türüdür (TKBB).

Fonksiyon yönüyle mevduat bankalarına benzemektedirler. Hem katılım bankaları hem de mevduat bankaları topladıkları fonları tüketiciler, tüccarlara ve sanayicilere kullandırmaktadır. Topladıkları bu fonlar ile tasarruflar ile yatırımlar arasındaki aracılık görevini üstlenmektedir. Ayrıca senet, çek, kredi kartı, teminat mektubu ve dış ticaret gibi bankacılık faaliyetlerini de gerçekleştirebilmektedir.

Birçok ortak özelliğe rağmen iki bankacılık türünde de fon toplama ve fon kullandırma şekilleri bakımından tamamen farklıdır. Mevduat bankalarında fonları faiz karşılığında toplayıp faiz karşılığında da borç verirken katılım bankaları ise kar ve zarar hesabına dayalı ortaklık esasına göre fon toplayıp bu fonları kullandırmaktadır.

c. Yatırım Bankası

Mevduat bankaları gibi mevduat toplama izni olmayan ve müşterilerine geniş şube ağı ve çeşitli ürünler sunamayan daha çok işletmelerdeki orta ve uzun vadeli fon ihtiyaçlarının karşılanması için kurulmuş finansal birimlerdir. İşletmelerin ihraç edecekleri taşınır değerleri satın alarak kendi nam ve hesaplarına halka satarak bir aracılık işlevi görürler. Yatırım bankacılığının temel işlevi; ilk defa pazara sürülecek menkul kıymetlerin ihraç ve pazarlama ile ilgili tüm faaliyetlerini yürütmektir (Gündoğdu, 2014: 32). Yatırım Bankaları gelişmiş ülkelerde, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere nispeten daha etkin olarak çalışmaktadır.

d. Kalkınma Bankacılığı

Yatırım bankalarına çok benzeyen Kalkınma Bankaları bazı noktalarda farklılıklar göstermektedir. Yatırım bankaları daha çok gelişmiş ülkelerde faaliyet gösterirken kalkınma bankaları sermaye piyasası yeteri kadar gelişmemiş ve sermayeye ihtiyaç duyan az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere gelişmiştir. Kalkınma bankaları bu ülkelere yatırım sermaye açığını gidermek ve teknik yardım ve altyapı sağlayarak girişimcileri teşvik ederek sanayileşme süreçlerini hızlandırmak amacıyla kurulmuştur (Gündoğdu, 2016: 182). Ülkelerdeki sermaye piyasaları gelişmeye başladıkça piyasalardaki kalkınma bankalarının rolü azalacaktır.

Kalkınma Bankaları ile Yatırım Bankalarının farkları Tablo 1.1’de gösterilmektedir.

Tablo 1.1. Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Arasındaki Farklılıklar

Kalkınma Bankaları	Yatırım Bankaları
Devlet tarafından ve devlet desteği ile kurulur.	Genellikle özel sektör tarafından kurulur.
Gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösterir.	Sermaye piyasalarının gelişmiş olduğu ülkelerde faaliyet gösterir.
Karlılık ikinci plandadır.	Karlılık ön plandadır.
İşletmelere orta ve uzun vadeli kredi verir.	İşletmelere doğrudan doğruya kredi vermek yerine, onların hisse senedi veya tahvil çıkarmak yoluyla sermaye piyasasından uzun vadeli kaynak sağlamalarını kolaylaştırır.
İşlevleri ekonomi ve teknoloji üzerinde yoğunlaşır.	İşlevleri esas olarak işletme ağırlıklıdır.
Kaynakları, daha çok bankaların öz sermayeleri, yönetimi kendilerine bırakılan fonlar ve alınan iç ve dış krediler oluşur.	Kaynakları, genellikle sermaye piyasasından sağlar.
Özellikle imalat sanayini finanse eder.	Sermaye piyasasında aracılık yapar.

Kaynak: Hazar ve Babuşcu, 2017: 63

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi birbirine benzer olduğu düşünülen iki banka türü aslında birbirinden çok farklıdır. Kalkınma Bankaları genelde az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeleri devlet desteğiyle kalkındırmak amaçlı kurulmuşken Yatırım Bankaları gelişmiş ülkelerde işletmeleri desteklemek için kar amacı güden özel girişim sonucu kurulmuş bankacılık türüdür.

1.1.2.2. Banka Dışındaki Finansal Kuruluşlar

Finansal sistem içerisinde en az bankalar kadar önemli olan finansal kurumlar bulunmaktadır. Örneğin bir ev veya araç aldığımızda kredi almak zorunda kalabiliriz. Aldığımız eve veya araca sigorta şirketleri aracılığıyla sigorta yaptırırız. Aldığımız araç için finansman şirketleri aracılığıyla da kredi sağlayabiliriz. Bu sigorta ve finansman şirketleri banka dışı finansal kurumlardır.

Banka dışı finansal kuruluşların bazıları: Aracı Kurumlar, Finansal Kiralama Şirketleri, Finansman Şirketleri, Faktoring ve Forfaiting Şirketleri, Sigorta Şirketleri ve Yatırım Ortaklıklarıdır.

a. Aracı Kurumlar

Sermaye Piyasası Kanunu'na göre aracı kuruluşlar, aracı kurum ve bankalar olmak üzere iki sınıfa ayrılmıştır. Aracı kurumlar finansal piyasalar içinde hem birincil hem de ikincil piyasalarda aracılık faaliyetleri yapması amacıyla izinler verilen finansal kurumlardır. Aracı kurumlara izinler SPK tarafından verilmektedir. Aracı kurumlar alım ve satım taleplerini işlemlerini eşleştirerek işlemler yapmakta ve karşılığında belli miktarda komisyon almaktadır.

b. Finansal Kiralama Şirketleri

Finansal kiralama, fabrika ve ofis binaları, iş ve inşaat makinaları, kara, deniz ve hava araçları gibi yatırım mallarının elde edilmesi için kullanılan orta ve uzun vadeli yatırım kredisidir. Bu kiralama sürecinde malın hukuki mülkiyetinde finansal kiralama şirketinde kalırken söz konusu malın tüm risk ve faydası kiracıya aittir.

c. Finansman Şirketleri

Her türlü mal ve hizmet alımı maksadıyla gerçek ve tüzel kişilere finansman sağlayan kuruluşlardır. Finansman şirketleri, tahvil, hisse senedi veya finansman bonosu ihraç ederek veya bankalardan borç alarak büyük miktarlarda fonlar toplayan ve bu fonları küçük parçalar halinde küçük şirketlere veya kişilere veren şirketlerdir.

d. Faktoring ve Forfaiting Şirketleri

Alacakları vadesinden önce nakde dönüştürebilen finansal kurumlardır. Faktoring şirketi, devraldığı alacakların muhasebesi, borçluya ihbarda bulunulması, alacağın tahsili veya cebri icra yoluyla elde edilmesi hizmetleri karşılığında, alacağın fatura değerinin %0,5-%2,5 arasındaki herhangi bir oranda komisyon talep eder (Tiryaki, 2006: 193-194).

e. Sigorta Şirketleri

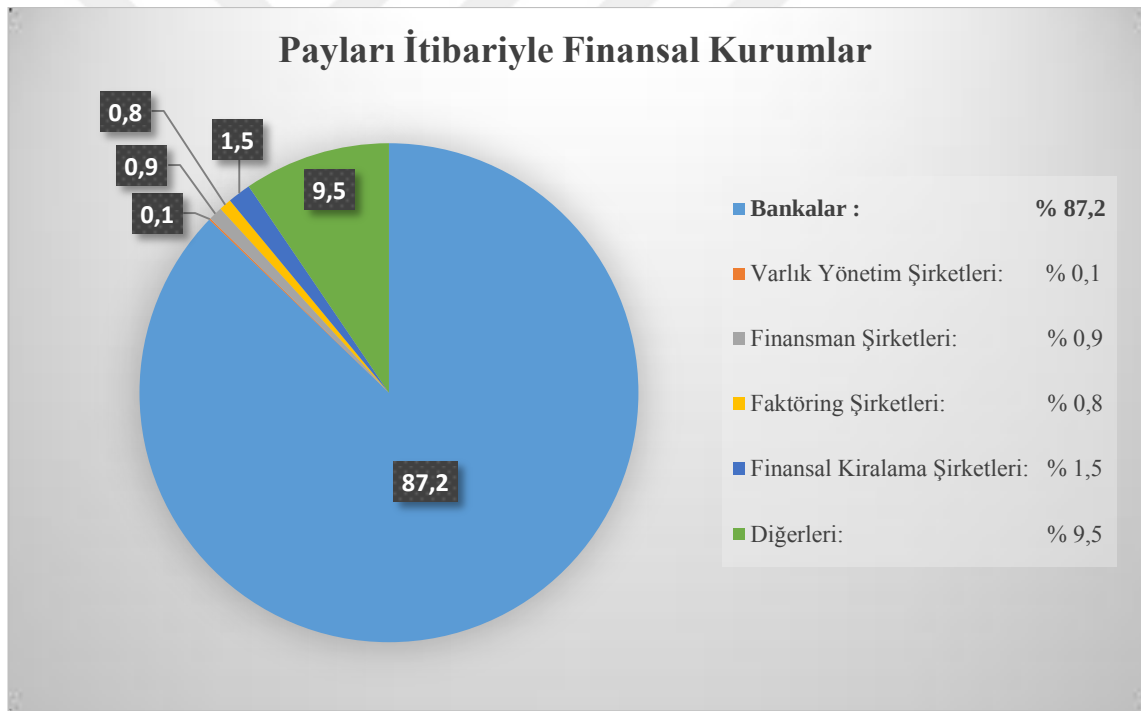
İnsan hayatının her anında kaza, hırsızlık, yangın, deprem ve sel gibi beklenmedik olaylarla karşılaşmaktadır. Bu olumsuz olayların maliyetleri karşılayabileceğimizin çok üstünde olabilmektedir. Bu maliyetleri karşılamak için toplu

paraya ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun için bu olaylar henüz olmadan önce sigorta şirketleri belirli bir prim karşılığında sigorta sözleşmesi yapar ve oluşan bu zararı ödemeyi taahhüt eder.

f. Yatırım Ortaklıkları

Sermaye piyasası araçları ile ulusal ve uluslararası borsalarda veya borsa dışı organize piyasalarda işlem gören altın ve diğer kıymetli madenler portföyünü işletmek amacıyla, kayıtlı sermaye esasına tabi olarak kurulan ve tüzel kişilikleri bulunan anonim ortaklıklardır (Parasız, 2000: 38).

Finansal sistemde finansal kurumların payları Grafik 1.1'de aşağıdaki gibi gösterilmiştir.

Kaynak: BDDK

Grafik 1.1. Finansal Sistemde Finansal Kurumların Payları

BDDK 2018 yılsonu faaliyet raporundan elde edilen verilere göre oluşturulan grafikte %87,2 ile en yüksek pay bankacılık sektörüne aittir. Bankacılık sektörü bir önceki yıla göre aktif büyüklük olarak % 18,7 oranında büyüme gerçekleştirmiştir. Diğer finansal kurumlarında aktif büyüklüklerindeki değişim sırası ile; finansal kiralama şirketleri %17,9, varlık yönetim şirketleri %11,7 ile finansman şirketleri %1,5

oranlarında büyüme gerçekleşirken faktoring şirketlerinde %20,8 oranında küçülme gerçekleşmiştir (BDDK, 2018, 18).

1.2. BANKACILIĞIN DOĞUŞU ve DÜNYADAKİ BANKACILIK ALANINDAKİ GELİŞMELER

Bilinen bankacılığın tarihi eski Sümer ve Babillere dayanmaktadır. Sümerlerde MÖ. 3500’lü yıllarda kurulmuş olan “Maket” en eski banka kuruluşudur. Maketlerde görevli olan rahipler ilk kez borç verenlerdir. Hasat zamanında geri ödenmek üzere çiftçilere tohum, hammadde ve teçhizat alımı için borç verildiğine dair bankacılık belgeleri bulunmuştur. Banka olarak kullanılan en eski yapı da Mezopotamya’nın Uruk kenti yakınlarındaki bulunan Kızıl Tapınak (M.Ö.3400–3200)’tır (Ataş, 1966: 7).

Bankacılık ile ilgili ilk yasalar Eshunna Krallığı (M.Ö. 2000) zamanında yapılmıştır. Eshunna Krallığı faiz oranlarıyla ilgilenmiştir. Babil Hükümdarı Hammurabi’nin çıkarmış olduğu Hammurabi Kanunlarında (M.Ö. 1800) bankacılıkla ilgili maddeler bulunmaktaydı. Bu kanunda alacak borç ilişkisini düzenleyen maddeler ile kredi ve faiz konularına müdahalenin ilk örneği bulunmaktadır.

Eski Yunan topluluklarında ve Eski Roma’da bankacılık işlemleri yapan kurumların varlığı bilinmektedir. M.Ö. 1200’lü yıllarda Eski Yunan’da ticaretteki gelişmeler ve halkın zenginleşmesinden sonra Atina’da “trapezitai” adı verilen özel bankerler ortaya çıkmıştır. Bu Atina bankerleri mevduat ve kredi işlemlerini faiz karşılığında yapmaktaydılar. Faiz oranlarının yüksekliğinin sonucu olarak devletler ve bazı bağımsız siteler belli başlı kentlerde devlet bankaları kurmaya başlamışlardır (Parasız, 2000: 6 ve Takan, 2001: 3).

M.Ö. 4. yüzyılda Büyük İskender’in Mısır’ı işgalinden sonra Mısır’da bankacılığın gelişmeye başladığı görülmüştür. O dönemlerde Mısır’da tefecilik ve bileşik faizi yasaklayan yasalar bulunmaktaydı. Batlamyüs hükümdarlığı döneminde (M.Ö. 127-51) bankacılık faaliyetleri devletin kontrolü ve tekeline geçmiştir. Ülkenin romanın eline geçmesiyle tekrar özel bankalar kurulmaya başlamıştır.

M.Ö. 3. yüzyıldan M.S. 2. yüzyıla kadar dünya da baskın güç olan Roma’da bankacılık oldukça fazla gelişmiştir. Roma’da bankaların çalışmaları en ince

ayrıntlarına kadar yasa ve emirnamelerle düzenlenmeye çalışılmış ve sürekli olarak denetlenmiştir. Roma da bankacılık işlerine aristokratlar ilgi göstermemiş bu yüzden bankacılık faaliyetleri daha çok alt tabakadaki armatör ve tacirler tarafından yapılmıştır.

Ortaçağdaki denizcilikteki gelişmeler bankacılığı da olumlu etkilemiştir. Yeni fethedilen bölgelerden değerli madenlerin getirilmesi sonucunda Avrupa’da bankacılık daha hızlı gelişmiştir.

Günümüzdeki haliyle ticari bankalar; 13. ve 14. Yüzyılda yani Ortaçağ’ın son dönemlerinde ortaya çıkmaya başlamıştır. 1401’de kurulan Barcelona Bankası tarihte banka adında kurulan en eski banka olma özelliğini taşımaktadır. Bankacılık tarihinin ilk devlet bankası ise 1587 yılında Venice’de kurulmuştur.

Modern anlamda bankacılık etkinliği gösteren ilk banka Hollanda’da 1609 yılında kurulan Amsterdam Bankası’dır. 1637’de Venedik’te kurulan Venedik Bankası tarafından ilk defa çek ve banknot kullanımı sağlayan “Contadi di Banka” sistemi geliştirilmiştir (Gümüş, 2014: 37).

İngiltere’de 1640 yılında kral, tüccarların Londra kulesine sakladığı altınlara el koymuştur ve bunun sonucunda tüccarlarda devlete karşı güvensizlik oluşmuştur. Altınlarını saklamak için yöntem arayan tüccarlar elindeki altınları bir şahadetname adı verilen bir evrak karşılığı “Goldsmith” adı verilen tüccarlara teslim etmeye başlamışlardır. Belli bir zaman sonra Goldsmith’ler kasalarında bulunan altınları atıl durumdan çıkarmak için bu altınlara karşılık “goldsmith notes” adı verilen senetler oluşturmuşlardır. Bu senetleri borç isteyenlere vermeye başlamışlardır. Bu senetler zaman içinde piyasada alışveriş ve diğer ticari faaliyetlerde dolanmaya başlamış ve ilk banknot sistemi ortaya çıkmıştır (Parasız, 2000: 7).

18’inci yüzyılda bankalar Avrupa’nın geneline yayılmaya başlamıştır. 18. ve 20. yüzyıllar arasında Avrupalı ülkeler köklü bankalar kurup geliştirmişler, merkez bankacılığına geçiş yapmışlar ve bankacılıkla alakalı hukuki düzenlemelerde bulunmuşlardır. İlk merkez bankası 1668 yılında İsveç’te kurulan “Rigsbank”tır. 1694’de İngiltere’de ticari banka olarak kurulan ancak merkez bankası işlevinde olan “Bank of England”, 1829 yılına kadar devlet hazinesi yararı için banknot ihracıyla yetkilendirilmiştir. 1844 yılında “Bank Act” bu imtiyazı o tarihe kadar ihraç yetkisini

kullanan bankaların tekeline vermiştir. Fransa’da 1848 yılında “Banque de France” banknot basma yetkisine sahip olmuştur. ABD’de uzun yıllar boyunca serbest olan banknot basma yetkisi 1863 yılında “National Bank Act” ile düzenlenmiştir. 1921 yılında Sovyet Rusya’nın ilk merkez bankası olarak kurulmuş olan “Gosbank”, hem sürüm yetkisine sahip ve hem de kısa vadeli kredi veren tek kuruluştur (Keskin ve İnan, 2008: 20 ve Albayrak, 2014: 21)

Bankacılık, 19. yüzyılda endüstrileşme ve ulaşım imkânlarındaki gelişmelerle birlikte büyük ölçüde genişlemiştir. Devlet ve belediye bankaları hariç tutulursa bu yüzyıla kadar olan bankaların çoğu kişilere ait ve onların hayatlarıyla sınırlı olarak “şahsi işletme” niteliğinde iken bu yüzyıldan sonra bankaların hemen hemen hepsi “sermaye şirketi” şeklinde kurulmuşlardır. Bankacılık tarihinde “anonim olarak kurulma ve örgütlenme” ilk kez bu yüzyılda uygulanmıştır. Bu tür bankaların kurulmasından sonra geniş sermayeli ve büyük finansal imkanlara sahip çok şubeli dev bankalar ortaya çıkmıştır.

Bankacılık geliştikçe yeni fikirler ve yeni yöntemler gelişmiştir. Bunlardan bazıları kredi kartları, internet bankacılığı, mobil bankacılık, ATM, Blockchain, yapay zeka kullanımları ve robot bankacıları kullanmaktır.

İlk kredi kartı fikri Amerikalı yazar E. Bellamy’nin “Looking Backward” adlı gelecekle ilgili olarak yazdığı eserinde geçmiştir. 1865 yılında ABD’deki bazı mağaza ve oteller güvenilir müşterilerine vermeye başladığı madalyonlar, kredi kartlarının atası olarak sayılmaktadır. Binek ve ticari araç sayısında ki artışla beraber yakıt tüketimindeki harcamalarda da artış meydana gelmiştir. 1921 yılında Western Union, yakıt giderlerinin daha kolay bir şekilde karşılanması ve petrol istasyonlarından daha kolay ticaret yapabilmesi için, müşterilerine kredi kartı dağıtmışlardır. Dağıtılan bu kredi kartlarıyla akaryakıt istasyonlarından yakıt almak ve alışveriş yapmak daha kolay hale gelmiştir (Devecioğlu, 2017: 1).

Plastik kart içinde bulunan çip ile günümüzün teknolojisine en çok benzeyen kredi kartı uygulaması 1950’li yıllarda ABD’de ortaya çıkan “Diners Club” karttır. ABD’de Bank of America adlı banka, 1958’de “BankAmericard” adlı kredi kartını kullanıma sunmuştur. Bu kart ile her türlü mal ve hizmeti taksitlendirerek satın alma olanağı verilmiştir (Akbulut, 2017: 1). Ardından, dünyanın her yerinde geçerliliği olan kredi

kartları farklı bankalar tarafından verilmeye başlandı. 2019 Mart ayı itibariyle Türkiye’deki toplam 151.5 milyon banka kartı, 66.7 milyon kredi kartı bulunmaktadır. Bu rakam geçen yıl mart ayı istatistiklerine göre banka kartı sayısı %12,6, kredi kartı sayısı ise % 5 oranında artmıştır (BKM). Dünya da 2 milyardan daha fazla kredi kartı olduğu düşünülmektedir.

İskoç bilim adamı John Shepherd-Barron, 1967 yılında ilk ATM cihazını icat etmiştir. İlk olarak da bu ATM cihazı Londra’da bulunan Barclays Bank tarafından kullanılmıştır. Bu ATM’de yalnızca para çekme işlemi gerçekleşmekteydi (BBC). Ancak günümüzde ATM makinalarında günlük banka işlerinin çoğu yapılabilmektedir. Ülkemize ilk ATM 1982’de İş Bankası tarafından getirilmiştir. Bankamatik adı verilen ATM’ler diğer bankalar tarafından da aynı isimle kullanılmıştır (Polatoğlu ve Ekin, 2001). Ülkemizde Mart 2019 itibariyle 52.283 adet ATM makinası bulunmaktadır (BKM).

İnternet bankacılığı sistemi ilk olarak 1983 yılında The Bank of Scotland tarafından ortaya çıkarılmıştır. Bankanın geliştirdiği bu sisteme Homelink adı verilmiştir. Ev telefonunun televizyona bağlanması ile çalışan bu sistem, bankacılık işlemlerinin bir bölümünün internet üzerinden yapılabilmesine olanak sağlıyordu. Mobil Bankacılıkta 2007 yılında kendinden söz ettirmeye başlamıştır.

İnternet Bankacılığı ve Mobil Bankacılık son yıllarda oldukça büyük ilerleme göstermiştir. Bu bankacılık türlerinde EFT, havale, kredi çekme, fatura ödeme (elektrik, su, telefon, doğalgaz ...) ve yatırım hesabı üzerinden yatırımlar yapmak gibi şubeye ihtiyaç duyulan işlemler tek tıkla yapılmaya başlanmıştır. Bu da zamanla şubeye duyulan ihtiyaçları büyük ölçüde azaltmıştır. Çoğu banka şubelerini kapatıp kendini internet ve mobil bankacılık üzerinde geliştirmeye başlamıştır.

Türkiye’de internet bankacılığını 2019 Mart ayı itibariyle aktif kullanan müşteri sayısı 12,4 milyon kişi iken, mobil bankacılıkta bu rakam 41,8 milyon kişidir. Ülkemizdeki bankalarda 2014 yılında toplam 11.223 şube bulunurken Aralık 2018 verilerine göre bu sayı 11.540’dır. Bankalarda çalışan sayısı da 2014’te 200.886 iken bu rakam 2018 yılında 206.357’ye çıkmıştır (BDDK, 2019).

1.3. BANKACILIĞIN TÜRKİYE’DE ORTAYA ÇIKIŞI ve GELİŞİMİ

Türkiye’de bankacılık sektörü Cumhuriyet Dönemi Öncesi ve Cumhuriyet Döneminde Bankacılık olarak iki dönem şeklinde ele alınmaktadır.

1.3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Bankacılık

Cumhuriyet Öncesi Dönemde, Osmanlı Devletindeki bankacılık faaliyetleri incelenmektedir.

Osmanlı Devleti, Avrupa’da olan sanayileşmeyi ve dışa açılma sürecini yakalayamamıştır. Bu nedenle de Avrupa’daki bankacılık sistemi gelişmemiş ve bankacılık alanında teşvikler yapılmamıştır. 1839 yılı Tanzimat dönemine kadar bankacılık ile ilgili herhangi bir faaliyet olmamıştır. Bu döneme kadar olan bankacılık işlemleri gayrimüslim sarraflar ve bankerler tarafından yapılmaktaydı.

Osmanlıda ilk banka 1847 yılında Galata Bankerleri tarafından kurulan Bank-ı Der-saadet (Banque de Constantinople) diğer ismi ile İstanbul Bankası olmuştur. Kurucuları Fransız Jacques Alleon ve Venedikli Theodore Baltazzi olan bu banka spekülasyonlar yapması ve ödeme yeteneğini tehlikeye atan işlemler yapması nedeniyle 1952 yılında kapanmıştır (Sağlam, 1976: 247).

1856 yılında İngiliz sermayesi ile kurulan Osmanlı Bankası’na 1863 yılında Fransa ve 1875 yılında Avusturya sermayesi dahil olmuştur. Bu banka Osmanlıda banknot çıkarma yetkisine sahip tek bankadır. T.C. Merkez Bankasının kuruluşuna kadar bu yetki devam etmiştir. Osmanlı Devletinde kurulan yabancı bankaların temel faaliyeti devletin iç ve dış borçlanma işlemleri ve ödeme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesidir. Bu sebepten dolayı Osmanlı Devletinde bankacılığa borçlanma bankacılığı denilmektedir.

1856-1923 yılları arasında Osmanlıda, imparatorluğa borç vermek faiz geliri elde etmek, kendi ülkelerinin çıkarlarına hizmet etmek, Osmanlı topraklarındaki yabancı sermayeli firmaları veya kendi ülkelerini uyruğunda bulunan iş adamlarını finanse etmek için yabancı kaynaklı birçok banka kurulmuştur. Avrupa bankaları, Osmanlı Devletindeki alacaklarına karşılık imparatorluk içinde yeni bankalar kurmuş veya şubeler açmıştır. Bu dönemde Osmanlı yabancı sermaye rekabetine sahne olmuş

ve yabancı bankalar ülkelerinin ilgi duydukları bölgelerde faaliyetlerini artırmışlardır. Ayrıca bu bankalar bölgedeki müşterilerden mevduat toplayarak ticaret ve tarım için kredi vermeyi amaçlamışlardır.

Bu dönemde Osmanlı Devletinde 18 tane yabancı bankaların kurulurken, 18 tane yabancı bankada çoğunluğu İstanbul olmak üzere ülkenin farklı yerlerinde şube açmışlardır. Tablo 1.2 ve Tablo 1.3 de bu bankaların listesi verilmiştir.

Tablo 1.2. Osmanlı Devletinde Kurulan Yabancı Bankalar

Banka Adı	K. Yılı	Açıklama
Bank-ı Osmani (Ottoman Bank)	1856	1863 yılında Bankı-ı Osmani Şahane'ye katılmıştır.
İttihadı Mali (Union Financière)	1859	Paranın dış değerini stabilize etmek için kurulmuştur.
Türkiye Bankası (La Banque de Turquie)	1860	1861 yılında faaliyetine son vermiştir.
Bank-ı Osmani-i Şahane	1863	2001 yılında Garanti Bankası'na devredilmiştir.
Şirket-i Umumiyye-i Osmani	1864	1893 yılında tasfiye edilmiştir.
Şirket-i Maliye-i Osmani	1866	Kuruluşundan kısa bir süre sonra Osmanlı Bankası'na devredilmiştir.
İtibarı Umumi-i Osmani Şirketi	1868	1899 yılında Osmanlı Bankası'na geçip tasfiye olmuştur.
Avusturya-Osmanlı Bankası	1871	1874 yılında Osmanlı Bankası ile birleşmiştir.
Avusturya-Türk Bankası	1872	1873 yılında tasfiye olmuştur.
İstanbul Bankası (The Bank of Constantinople)	1872	2. İstanbul Bankası, 1894 yılında Kambyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi'ne katılmıştır.
Kambyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi	1872	1899 yılında tasfiye edilmiştir.
Selanik Bankası	1888	1969'da Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası adını almıştır.
Midilli Bankası	1891	1903 yılında tasfiye olmuştur.
Türkiye Milli Bankası	1909	İngiliz yatırımları için kurulmuş, 1913 yılında kapanmıştır.
İtibar-ı Mali Osmanlı Şirketi	1910	Fransız sermayesinin kontrolü altında kurulmuştur.
Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası	1910	1914 yılında tasfiye edilmiştir.
Osmanlı Ticaret Bankası	1910	Ermeniler tarafından kurulmuş, 1914 yılında tasfiye edilmiştir.
Şirketi Ticariyye Sımaiyye ve Maliyye	1913	Karma bir şirketti, sermayesinin %50'den fazlası yabancılarındı.

Kaynak: Akgüç, 1992

Osmanlı Devletinde yabancı sermayeli olarak kurulan ilk banka, İngiliz diplomat Layard öncülüğünde 500 bin sterlinlik bütçe ile kurulmuş olan “Bank-ı Ottoman” yani Osmanlı Bankası’dır. İngiliz ve Fransız ortaklığı ile kurulmuş olan Osmanlı Bankası ile başlayan yabancıların ülke içine banka kurma süreci yıllar itibari ile devam etmiştir. Bu bankaların kurulmasının temel amacı hazinenin borç para ihtiyacının karşılanmasıdır. Bu bankalar zaman devredilmiş, tasfiye edilmiş veya kapanmıştır.

Tablo 1.3. Osmanlı Döneminde Ülke İçinde Şube Açan Yabancı Bankalar

Banka Adı	K. Yılı	Ülkesi
Credit Lyonnais	1875	Fransa
Deutsche Palastina Bank (Alman Filistin Bankası)	1899	Almanya
Bristish Oriental Bank	1900	İngiltere
Anglo-Palestine Company	1902	İngiltere
Atina Bankası	1904	Yunanistan
Şark Bankası	1904	Yunanistan
Wiener Bankverein	1905	Avusturya
Deutsche Orient Bank	1906	Almanya
Societa Commerciale d'Oriente	1907	İtalya
Deutsche Bank	1909	Almanya
Banca di Roma	1911	İtalya
Banka Commerciale İtalyana	1919	İtalya
Banka Marmaroş Blank ve Şürekâsı	1919	Romanya
Hotantse Bank Üni. N.V. (Flemenk Bahriyetit Bankası)	1921	Hollanda
Memaliki Şarkiye Fransız Bankası	1922	Fransa
Amerikan Express Co.	1922	A.B.D.
Şarki Karip Ticaret Bankası	1922	İngiltere
İyoniyen Bank Limited	1922	İngiltere

Kaynak: Akgüç, 1992

Osmanlı'da şube açan ilk yabancı banka, merkezi Paris olan Credit Lyonnais, 1875 yılında Osmanlı Devleti'ndeki ilk şubelerini açmıştır. Daha sonraları 1923 yılına kadar bu bankayı 17 tane bankanın şube açması takip etmiştir. Çeşitli sebeplerden dolayı bu bankaların birçoğu ya şubelerinde azaltmışlar ya tasfiye olmuşlar ya da faaliyetlerini durdurmuşlardır.

Osmanlıda sadece yabancı bankalar kurulmamıştır. İlk olarak 1863 yılında Mithat Paşa tarafından Tarım Kredi Kooperatifi kurulmuştur. Bu 1888 yılında günümüzde de halen faaliyetlerini sürdüren Ziraat Bankası'na dönüştürülmüştür. 2. Meşrutiyetten sonra milliyetçi akımların etkisiyle ulusal banka kurma girişimleri artmıştır. 1908-1923 yılları arasında 11 tanesi İstanbul 13 tanesi de Anadolu'nun farklı

yerlerinde olmak üzere 24 tane banka kurulmuştur (Yaşa, 1980: 466). Bunlar Tablo 1.4’de gösterilmiştir.

Tablo 1.4. Osmanlı Dönemi’nde Kurulan Milli Bankalar

Banka Adı	K.Yılı	Açıklama
Ziraat Bankası	1863	1937 yılında T.C Ziraat Bankası adını almış ve daha sonra merkezi Ankara’ya alınmıştır.
İstanbul Emniyet Sandığı	1868	1984 yılında T.C Ziraat Bankası ile birleşerek faaliyeti sona ermiştir.
Konya İktisad-i Milli Bankası	1911	1959 yılında faaliyeti sona ermiştir.
İstanbul Bankası	1911	1930 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Adapazarı İslam Ticaret Bankası	1913	1919 yılında A.Ş şeklini almış ve 1930 yılında Türk Ticaret Bankası ünvanını almıştır.
Emlak ve İkrizat Bankası	1914	1930 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Asya Bankası	1914	1928 yılında feshedilmiştir.
Milli Aydın Bankası	1914	2002 yılında Denizbank’a devrolunmuştur.
Karaman Milli Bankası	1915	1937 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Emval-i Gayrimenkule ve İkrizat Bankası	1915	1942 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Kayseri Milli İktisat A.Ş.	1916	1937 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Köy İktisat Bankası	1916	1920’de Kayseri Çiftçiler Bankası adını almış ve faaliyeti sona ermiştir.
Akşehir Bankası	1916	1960 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası	1917	1927 yılında Türkiye İş Bankası ile birleşmiştir.
Ticaret ve İtibar-ı Umumiye Bankası	1917	Faaliyetinin sona erdiği tarih belirlenememiştir.
Manisa Bağcılar Bankası	1917	Türkiye Bağcılar Bankası adını almış ve 1984 yılında tasfiye edilmiştir.
Milli İktisat Bankası	1918	1930’lu yıllarda tasfiye edilmiştir.
Türkiye Umumi Bankası	1918	Faaliyetinin sona erdiği tarih belirlenememiştir.
Konya Ahali Bankası	1918	Elektrik getirmek amacıyla kurulmuş, 1924’de bankaya çevrilmiş, 1945 yılında faaliyeti sona ermiştir.
İktisat Türk A.Ş.	1918	1933 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Eskişehir Çiftçi Bankası	1918	1926 yılında faaliyeti sona ermiştir.
İtibar ve Ticaret Osmanlı A.Ş.	1918	1930’lu yıllarda faaliyeti sona ermiştir.
Adapazarı Emniyet Sandığı	1919	1971 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Konya Türk Ticaret Bankası	1920	1943 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Bor Zürra ve Ticaret Bankası	1922	1961 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Der-saadet Küçük İkriz Sandığı	1923	Faaliyetinin sona erdiği tarih belirlenememiştir.

Kaynak: Akgüç, 1989

Daha çok ticari amaçlarla kurulan bu ulusal bankaların verdikleri krediler genellikle ticari kredi, esnaf kredisi, tarımsal kredi ve tüketici kredisi ve emlak kredisi şeklinde olmuştur.

1.3.2. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık

Cumhuriyet Döneminde bankacılık alanındaki değişim ve gelişmeleri daha iyi açıklayabilmek için belirli dönemlere ayırmak mümkündür.

Dönelmlere ayırma şekli aşağıdaki gibi yapılabilmektedir.

- Kuruluş Dönemi (1923-1932)
- Devletçilik Dönemi (1933-1944)
- Yeni Devletçi ve Liberal Dönem (1945-1960)
- Planlı Dönem (1960-1980)
- Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980-2000)
- Yeniden Yapılanma Dönemi (2002-2010)
- Bankacılık Sektöründeki Güncel Durum (Coşkun v.d., 2012: 4)

1.3.2.1. Kuruluş Döneminde Bankacılık (1923-1932)

Cumhuriyetin kurulduğu 1923 senesinde 13 tanesi yabancı sermayeli 22 tanesi de ulusal sermayeli olmak üzere 35 banka bulunmaktaydı. Ulusal bankalarının çoğu savaştan yeni çıkmış ekonominin ihtiyaçlarını karşılayabilecek sermaye ve kredi potansiyeli yoktu bundan dolayı yabancı sermayeli bankalar piyasaya egemen olmuşlardır.

Şubat 1923 yılında İzmir İktisat Kongresi'nin toplanması bankacılık alanında çok önemli gelişmelere yol açmıştır. Kongre'de, iktisadi gelişmeler için ulusal bankacılığın kurulması ve geliştirilmesi gerekliliği belirtilmiştir. Bu çerçevede iktisadi kalkınmanın hızlandırılmasında bankacılığın öneminin bilinci ile ulusal bankacılığın geliştirilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Coşkun v.d., 2012:5).

İzmir İktisat Kongresi'nden sonra yapılan ilk girişim 1924 yılında ilk özel kesim bankası olan İş Bankası'nı kurmak olmuştur. Bu bankanın kuruluş amacı her türlü sanayi ve ticari işleri ile uğraşmak, her türlü gayrimenkul alımı ve satımı gerçekleştirmek ve bu alanlarda çalışmakta olan işletmelere kredi olanağı sağlamaktır (Şahin, 2011: 35).

1925 yılında Sanayi ve Maadin Bankası adında ilk kalkınma bankası kurulmuştur. Bu bankanın ana amacı özel sanayi işletmelerine ekonomik, teknik ve mali konularda bilgi desteği sağlamak ve bu işletmelere orta ve uzun vadeli kredi verilmesidir. Banka, kaynaklarının büyük bir bölümünü kuruluş halinde devraldığı iştiraklerine bağlamasından dolayı, sanayi ve madencilik alanında faaliyetlerde bulunan işletmelere yeteri kadar kredi desteğinde bulunamamıştır. Bankanın adı 1932’de Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası olarak değiştirilmiş ve 1933 yılında ise Sümerbank’a devredilmiştir (Zarakolu, 1973: 28).

1927 yılında devlet tarafından konut kredisi vermesi için Emlak ve Eytam Bankası kurulmuş ve bankanın adı daha sonraları Emlak ve Kredi Bankası olarak değiştirilmiştir.

Kuruluş döneminin şüphesizki en önemli gelişmelerinden birisi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)’nın kurulmasıdır. Dünyanın çeşitli ülkelerindeki merkez banka modelleri ve kanunları model alınarak 11 Haziran 1930 yılında kurulan banka faaliyetlerine 3 Ekim 1931 yılında resmen başlamıştır.

Bu dönemde Ziraat Bankasının sermayesinde artışa gidilmiştir. En büyük Türk bankası olmasına karşın sadece ziraat ve zirai sanayi alanında krediler verebilmektedir. 1923 yılında Türkiye’de 35 banka mevcutken bu rakam 1932 yılında 59 olmuştur.

1.3.2.2. Devletçilik Döneminde Bankacılık (1933-1944)

Kuruluş Dönemindeki özel sektörün özendirilmesi girişimleri sermaye birikimi yetersizliğinden dolayı olumsuz sonuçlanmıştır. 1929 yılında meydana gelen Büyük Buhran ve sermayesi güçlü bankaların rekabetlerinden dolayı yerel ve tek şubeli bankalar ya kapanmış ya da şube bankacılığının gelişmesiyle ulusal bankaların şubeleri olmuşlardır.

Buhran sonrası dönemde devletin kalkınmanın sağlanması kendi desteğiyle sınai yatırımların yapılmasında aktif rol oynaması gerektiği tartışılmaya başlamıştır. Sermaye yetersizliği nedeniyle Kamu İktisadi Teşebbüsleri aracılığıyla istihdamın devlet eliyle sağlanması ve ithal ikamesi sağlayacak sektörler öncelik verilmesi temel kalkınma

strateji olmuştur. Bu strateji İktisadi Devletçilik olarak adlandırılmış ve uygulama için Rusya ve Almanya'da uygulanan devletçilik politikaları örnek alınmıştır.

11 Haziran 1933 yılında belediyelerin imar faaliyetlerini finanse etmek için orta ve uzun vadeli krediler sağlayacak Belediyeler Bankası kurulmuştur. Bankanın bütçesinin sermayesi ve kapsamı genişletilerek 13 Haziran 1945 yılında İller Bankası Genel Müdürlüğü olmuştur. Banka 26 Ocak 2011 tarihi itibarıyla İller Bankası A.Ş. olarak tüzel kişiliğe ve özel bütçeye sahip kalkınma ve yatırım bankasına dönüşmüştür.

1934-1938 dönemi için Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (BBSP) hazırlanmıştır. Böylelikle Türkiye'de BBSP çerçevesinde ithal ikamesi olan temel tüketim mallarının üretimi kamu iktisadi faaliyetlerinin aracılığı ile başlamıştır. Bu planın doğrultusunda altı alt sanayi dalında (kâğıt-selüloz, kimya, tekstil, madencilik, demir-çelik ve seramik) toplam 20 fabrika kurulması planlanmıştır. Bu projelerin finansmanı için gerekli kaynak 45 milyon TL olarak hesaplanmış ancak 100 milyon TL'lik harcama yapılmıştır (Tokgöz, 2009: 77). Bu yatırımların finansmanı için 3 Haziran 1933'de Sümerbank kurulmuştur.

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler ile esnaf ve zanaatkarları finansal bakımdan desteklemesi amacıyla 1933 yılında Halk Bankası ve Halk Sandıkları kurulmuştur. Enerji ve madencilik alanında işletmeler kurmak, bunları yönetmek ve finansman sağlamak amacıyla 1935 yılında Etibank kurulmuştur. Gelişim aşamasındaki denizcilik alanına finansman sağlamak amacıyla 1938 yılında Denizbank kurulmuştur.

1.3.2.3. Yeni Devletçi ve Liberal Dönemde Bankacılık (1945-1960)

Bu dönem özel bankaların gelişme dönemi olarakta bilinmektedir. Bu dönemde İktisadi Devletçilik politikasının yerine özel sektörün desteklenmesiyle kalkınmayı hızlandırılma politikası planlanmıştır. Özel sektörün desteklenmesine geçişteki temel amaç İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan yüksek enflasyon ve spekülasyonların bulunduğu ortamda ticaret ve tarım sektörlerinde varlıklı bir kesimin oluşmasına neden olması ve bunun iktisadi ve sosyal gelişmelerde etkinlik kazanmasıdır (Coşkun v.d., 2012 :9).

Bu dönemde, bankacılık işlemlerinden alınacak komisyon ve faiz oranlarının hükümet tarafından belirlenmesi ve dövizle dayalı işlem yapma yetkisinin sadece Merkez Bankasında bulunmasının da etkisiyle, şube bankacılığına ve mevduat toplamaya dayalı bir rekabet önem kazanmış ve böylece bölgesel nitelikli yerel bankaların tasfiye süreci hızlanırken şube bankacılığı yaygınlaşmıştır (TBB, 2008: 6).

Bu dönemler arasında artan nüfus, kentleşme ve yatırımlardan dolayı banka sayısında önemli oranda artış olmuştur. 1944 yılında kurulan Yapı ve Kredi Bankası, 1946 yılında Garanti Bankası ve 1948 yılında kurulan Akbank'ında aralarında bulunduğu 27'si özel 3'ü devlet olmak üzere 30 banka kurulmuştur. Bankaların şube sayısı da aynı ölçüde artmıştır. 1944 yılında 405 şube varken 1959 yılının sonunda bu rakam 1759'a çıkmıştır.

1950'de özel sanayi üretiminin artmasını desteklemek için Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB) kurulmuştur. Bu bankanın kurulum amaçları özel sanayinin teşebbüslerini desteklemek ve genişlemelerine yardımcı olmak, sınai kuruluşlarını yerli-yabancı ortaklığına özendirmek ve pay senedi ile tahvillerin özel mülkiyete geçmesi ve özel mülkiyette kalmasına yardımcı olmaktır. Bu bankanın da desteğiyle 1950-1962 yılları arasında sanayi kuruluşlarına 500 milyon TL tutarında kredi sağlamıştır. Kredilerin çoğu Marmara bölgesindeki sanayi işletmelerine verilmiş ve sektör olarakta büyük çoğunluğu temel tüketim malları sanayileridir (Kepenek ve Yentürk, 2005:112).

1954-1960 yılları arası ekonomide çalkantılı dönemler meydana gelmiştir. Bu dönemde üretim artışı azalmış, enflasyon ve dış açık artmış ülke krizin eşiğine sürüklenmiştir. Bundan dolayı liberal iktisat politikalarının yerine kalkınma odaklı politika izlenmeye başlamıştır (Coşkun v.d., 2012: 11-12).

1960 yılındaki krizden sonra tasarruf sahiplerinin haklarını güvence altına almak amacıyla Bankalar Tasfiye Fonu oluşturulmuştur. Bankalar Tasfiye Fonu, 1983 yılında kurulan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)'na devredilmiştir (TMSF).

1.3.2.4. Planlı Dönemde Bankacılık (1960-1980)

Yeni Devletçi ve Liberal Dönemin sonlarına doğru ekonomi krizdeydi ve bunun sonucunda liberal iktisat politikalar terkedilip yerine ekonomiyi kalkındırma politikalarına ağırlık verilmiştir.

Bankacılık sektörü bu dönemde genel olarak kamu kontrolü ve etkisi altında kalmıştır. İzlenen ithal ikameci politika doğrultusunda, mevduat ve kredilere ödenecek faiz oranları, banka komisyon oranları ve kredi limitleri hükümet tarafından dışa kapalı olarak belirlenmiştir. Bankaların temel görevi, kalkınma planlarında yer alan yatırımların finansmanını sağlamak olarak tanımlanmıştır (Işıktaç, 2009: 7).

Kalkınma döneminde sanayileşme öncelikli bir iktisadi kalkınma stratejisi izlenmiş; sanayileşme politikasında ithal ikameci sanayileşme modeli uygulanmaya çalışılmıştır ve bu alanda çalışma yapan firmalar devlet tarafından desteklenmiştir. Bu destek kapsamında bu firmaların korunması için devlet tarafından, ithalat yasakları, gümrük vergileri ve eş etkili önlemler alınmıştır (Coşkun v.d., 2012: 12).

Bu dönemde korumacı politikalar izlenmiş ve yabancılara karşı engellemeler yapılmıştır. Yabancı bankaların ve istisnalar haricinde yeni ticaret bankalarının kurulmasına izin verilmemiştir. Daha çok mevcut bankalarda şube artırımı veya küçük ölçekli bankaların birleştirilerek maliyetlerinin azaltılması teşvik edilmiştir.

Bu dönemde birçok banka tasfiye edilmiş 5 tanesi kalkınma ve 2 tanesi de ticaret olmak üzere 7 banka kurulmuştur. Özel sektörde hızlanma sağlayacağı düşüncesi ile dünyada yaygın olan holding bankacılığı teşvik edilmiş ve özel ticaret bankalarının büyük bir bölümü holding bankacılığına dönüştürülmüştür.

Ülkemizde 1960 yılında 59 banka var iken 1699 olan şube sayısı, 1980 yılında tasfiyeler, küçük bankaların birleşmeleri ve şubeleşmeye gidilmesi sonucunda banka sayısı 44'e düşmüş ve şube sayısı da 5975'e çıkmıştır (TBB, 2008: 183).

Türkiye 1960-1980 yılları arası planlı dönemde kurulan bankaların listesi Tablo 1.5'de verilmiştir.

Tablo 1.5. Planlı Dönemde Kurulan Bankalar

Bankanın Adı	Türü	Kuruluş	Merkezi
T.C. Turizm Bankası	Kalkınma Bankası	1962	İstanbul
Sınai Yatırım ve Kredi Bankası		1963	İstanbul
Devlet Yatırım Bankası		1964	Ankara
Türkiye Maden Bankası		1968	Ankara
Devlet Sanayi ve İşçi Yat. Ban.		1976	-
Amerikan-Türk Dış Ticaret Ban.	Ticaret Bankası	1964	İstanbul
Arap-Türk Bankası		1977	-

Kaynak: Aydemir, 2002: 19-21

Planlı dönemde kurulan bankaların çoğu turizm, sanayi ve madencilik gibi alanlarda kalkınmayı amaçladığı için kalkınma bankası olarak kurulmuştur.

1.3.2.5. Serbestleşme ve Dışa Açılma Döneminde Bankacılık (1980-2000)

1973'te ortaya çıkan petrol krizi, ülke ekonomisindeki arz-talep dengesini olumsuz etkilemiş, petrol fiyatlarındaki artışlarla da dövize olan ihtiyaç büyük miktarda artmıştır. Bunlara ek olarak dış krediler kesilmiş, üretimde kullanılan girdi mallar ithal edilememeye başlanmış, temel mallarda ortaya çıkan arz-talep dengesizliğinin sonucunda da kıtlıklar ortaya çıkmış, bunu takip eden süreçte de karaborsa ve kuyruklar ortaya çıkmıştır. Bu olumsuz sonuçlardan dolayı 1932 yılından beri uygulanmakta olan dışa kapalı ekonomi modeli 1977-1980 yılları arasında yaşanan döviz darboğazının sonunda ortaya çıkan ekonomik kriz ile terkedilmiştir (Rodrik, 1990: 2 & Bayrak ve Kanca, 2013: 2).

1980'lerin başında ekonomi çökmüş, enflasyon oranları tavan yapmış, üretim azalmış ve borç kaynakları da artık tükenmiştir. Bu durumu aşmak için IMF'nin yapısal dönüşüm şartının gereği olarak 24 Ocak kararları çıkarılmıştır. 24 Ocak 1980 tarihinde İstikrar ve Liberalleşme Programı açıklamış ve uygulamaya koyulmuştur. Bu programın esas amacı enflasyon oranlarını düşürmek ve ödemeler dengesini iyileştirmektir. Uzun dönemdeki amacı ise dışa açık ve ihracata odaklı bir ekonomi planlamaktır. Ekonomiye devlet müdahalesi en aza indirilmek ve piyasa ekonomisi oluşturulmak istenmiştir. 24 Ocak kararlarının ardından ülkemizde serbest piyasa ekonomisine geçilmiştir. Dünya

Bankası ve IMF'nin ekonomiyi etkilediği bu dönem neoliberal dönem olarak anılmaktadır.

1980 öncesinde Türkiye'de yeni banka kurulmasına ve yabancı bankaların ülkede şube açmasına sıcak bakılmamış ve zorlaştırılmıştır. Ancak, 24 Ocak 1980 Kararları ile birlikte, yeni yerli bankaların kurulması ve yabancı bankaların ülkede şube açmaları özendirilmiş ve teşvik edilmiştir. Bu sayede de rekabeti ve dolayısıyla verimliliği artırmak amaçlanmıştır (Coşkun v.d., 2012: 16).

Bu dönemde yapılan reformlar sonucunda bankacılık sektörü büyüme gelişme kaydetmiştir. Bankacılık sektörü sunduğu hizmet çeşitleri, sahip olduğu teknoloji ve insan kaynakları açısından hem ülke ekonomisinin en önemli kurumsal yapısını oluştururken, hem de uluslararası platformda gerekli rekabet gücünü yakalamış bulunmaktadır.

1982 yılında Türkiye'nin ilk finansal krizi olan Bankerler Krizi ortaya çıkmıştır. Bankerlik kuruluşlarının aralarında ortaya çıkan faiz arttırmaları, bir süre sonra bankerleri borç alınan paraların faizinin ödenmesi için, sonradan daha yüksek oranlı bir faiz ile borçlanılmak zorunda bırakmaktadır. Böyle bir ortamda ayakta kalmanın tek yolu, devamlı olarak faiz arttırmaktır. Sistemin kısa bir süreçte çökmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bunların sonucunda "Bankerler Krizi" olarak adlandırılan olay ortaya çıkmıştır. Bu dönemde serbest faiz politikasının ve banker iflaslarının bireysel bankaların uygulamalarıyla yönetim tarzlarının birleşmesinin bir sonucu olarak, çok sayıda banka da bu durumdan etkilenmiş ve birçok bankanın mali yapısında sorunlar ortaya çıkmıştır (Erdoğan, 2002: 126).

1990'lü yıllarda meydana gelen olumsuz gelişmeler ve 1991 yılında meydana gelen Körfez Krizi bankacılık sisteminin mali yapısını önemli derecede bozmuştur. Dış kaynaklı bir kriz olmasına rağmen önemli derecede Türk Lirası ve döviz çıkışı olmuş ve bankalarda likidite sıkıntısı önemli mali zayıflıklara neden olmuştur.

Bu dönemde bankacılık sektöründe yaşanan en büyük kriz 5 Nisan 1994'te meydana gelen krizdir ve etkisini uzun süre hissettirmiştir. Ortaya çıkan bu krizlerde bankaların aktif ve pasiflerinde önemli ölçüde değişiklikler meydana gelmiş ve mali

yapısı zayıf olan banka ve finansal kuruluşların iflası hızlandırılmış ve bankacılık sisteminin varlıkları önemli ölçüde azalmıştır.

Süregelen krizlerin etkisinden kurtulamayan Türkiye 1999 yılında yaşanan Gölçük ve Düzce depremleri sonucunda tekrar sarsılmıştır. Deprem sonrası ekonomide % 6 oranında küçülme meydana gelmiştir. Enflasyon oranları % 70'e çıkmış, bütçe açıklarında artış meydana gelmiş ve hazine faizleri yıllık ortalama bileşik oranı % 106'lara kadar yükselmiştir. Bunun sonucunda IMF stand-by desteği ile üç yıllık bir program uygulamaya koyulmuştur. İlk başta program başarılı olmuştur. Bankaların likidite darlığına düşmeleri sonucunda kriz tekrar canlanmıştır. Kasım 2000 tarihinde likidite darlığı maksimum seviyeye ulaşmış ve Likidite Krizi denilen Kasım 2000 krizi ortaya çıkmıştır. Bu kriz nedeniyle Ekim ayında % 39 oranında olan gecelik faiz, Kasım ayında % 95'e fırlamıştır ve Aralık ayında da bu rakam % 183'e çıkmıştır. IMF'den alınan kredi ile ekonomi kısmen düzelmiştir.

Kasım 2000 krizinin etkisinden kurtulamayan ekonominin kötü gidişatı 19 Şubat'taki Milli Genel Kurulundaki kavgada daha da kötüleşmiştir. Kavgaдан sonra hükümet ve istikrar konusundaki endişeler artmıştır. Siyasi istikrarsızlık, yatırımcıların paniğe kapılması, yüksek miktarda sermaye çıkışı ve yükselen faiz oranları krizi doğurmuştur. Bu olumsuzlukları takip eden süreçte borsa dibe vurmuş, faiz oranları ve döviz kurları aşırı yükselmiştir. Bu gelişmeler sonucunda programa olan güven kaybolmuş ve Türk Lirasına karşı ciddi bir atak ortaya çıkmıştır. Piyasalarda 7,6 milyar dolarlık bir döviz talebi ortaya çıkmıştır. Bu yüksek döviz talebine karşılık Merkez Bankası likiditeyi kontrol etmeye çalışmış, likidite sıkışıklığı özellikle kamu bankalarının aşırı düzeyde günlük likidite ihtiyaçları nedeniyle ödemeler sistemi kilitlenmiştir (Keyder, 2001: 45). Gecelik faizler bir anda %5000-7500 gibi aşırı yüksek oranlara yükselmiş, likiditeye duyulan ihtiyaç ve döviz talebi çok yüksek boyutlara ulaşmıştır. 19 Şubat'ın 15 gün öncesinde %70 ile borçlanan hazine, 20 Şubat'ta yapılan ihalede %144 faiz oranıyla kısa vadeli olarak borçlanmak zorunda kalmıştır. 19 Şubat'tan önce 12.000 düzeyinde olan İMKB endeksi kısa zamanda 8.700'lere kadar düşmüştür (BDDK. 2001: 8).

Böyle bir ortamda uygulanmakta olan programın sürdürülebilme şansı kalmamış ve hükümet 21 Şubat 2001 tarihinde alınan karar ile çıpalı kur sistemi terk edilerek

dalgalı kur sistemine geçildiğini ilan etmiştir. 680 bin TL seviyesinde seyreden dolar kısa zamanda 1 milyon TL seviyesini aşmıştır.

1980-2002 yılları arası dönemde banka ve şube sayıları aşağıdaki tabloda (Tablo: 1.6) gösterilmiştir.

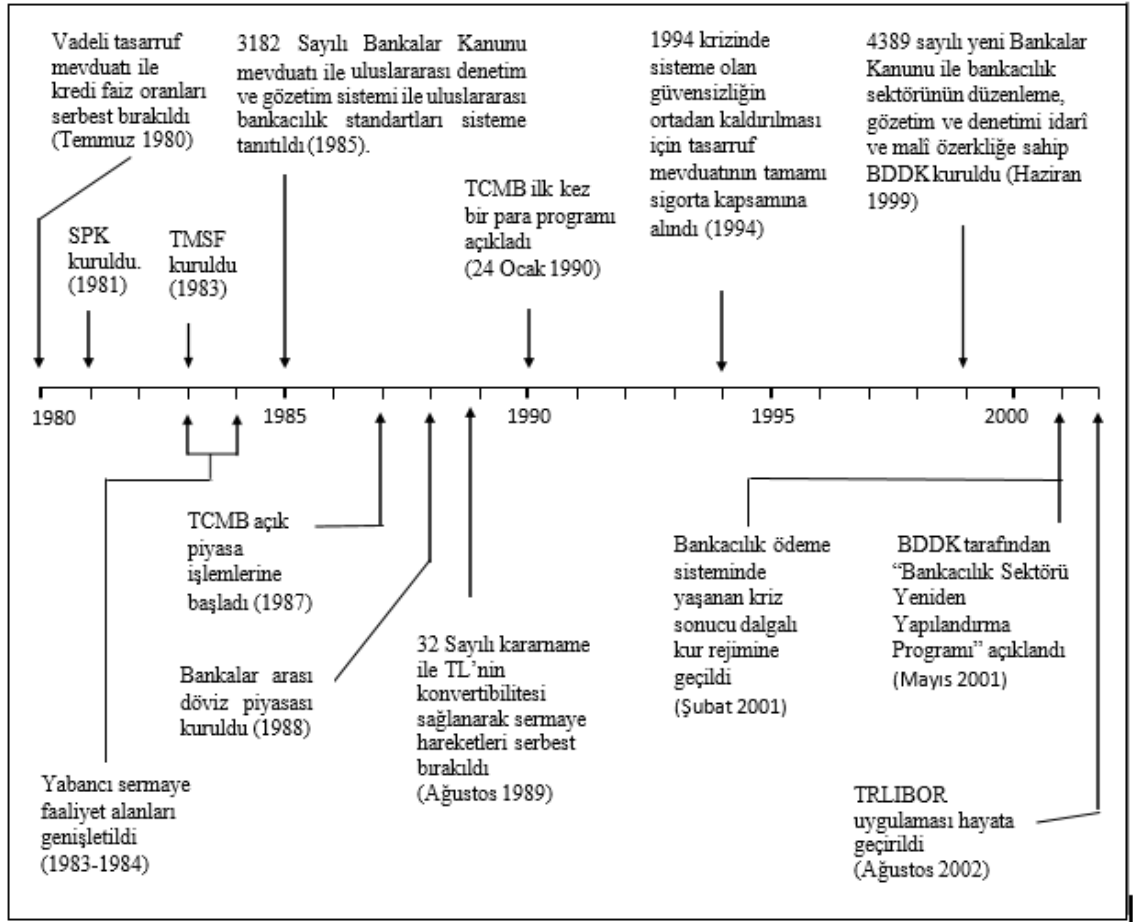

Tablo 1.6. 1980-2002 Yılları Arasında Faaliyet Gösteren Banka ve Şube Sayıları

Yıllar	Banka Sayısı			Şube Sayısı		
	Ulusal	Yabancı	Toplam	Ulusal	Yabancı	Toplam
1980	39	4	43	5.849	105	5.954
1981	39	6	45	612	123	6.244
1982	39	9	48	6.226	127	6.353
1983	35	10	45	6.168	113	6.281
1984	34	13	47	6.085	117	6.202
1985	35	15	50	6.148	120	6.268
1986	38	17	55	6.220	128	6.348
1987	39	17	56	6.313	104	6.417
1988	41	19	60	6.422	106	6.528
1989	41	21	62	6.487	106	6.593
1990	43	23	66	6.447	113	6.560
1991	44	21	65	6.369	108	6.477
1992	48	21	69	6.097	109	6.206
1993	50	20	70	6.133	108	6.241
1994	47	20	67	5.999	105	6.104
1995	50	18	68	6.136	104	6.240
1996	51	18	69	6.338	104	6.442
1997	54	18	72	6.703	116	6.819
1998	57	18	75	7.255	115	7.370
1999	62	19	81	7.570	121	7.691
2000	61	18	79	7.720	117	7.837
2001	46	15	61	6.248	233	6.481
2002	39	15	54	5.678	206	5.884

Kaynak: (TBB, 2016: 75)

Tablo 1.6’da da görüldüğü gibi yeni banka açılmasına getirilen kolaylıklar ve teşviklerle banka şube sayısında önemli artışlar meydana gelmiştir. Ancak bu artış Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizinden sonra tekrar düşüşe geçmiştir.

Kaynak : (Özbek, 2003: 4)

Şekil 1.3. 1980-2002 Yılları Arası Türk Bankacılık Sistemindeki Önemli Gelişmeler

1980-2002 yılları arasında sektörde meydana gelen değişiklikler ve yenilikler yukarıdaki şekilde kısa bir şekilde gösterilmiştir.

1.3.2.6. Yeniden Yapılanma Döneminde Bankacılık (2002-2010)

Sıkıntılı olan bankacılık sektörünün daha da kötü olmasına sebep olan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin etkisini yok etmek için ekonomide yapılandırılmaya gidilmiştir. Krizin ardından, 2001'in Nisan ayında finansal sistemin mali yapısının güçlendirilmesi, ekonomideki yapısal sorunların giderilmesi, kamu borçlarının azaltılması, enflasyonun düşürülmesi ve bankacılık sisteminin güçlendirilmesi amacıyla "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP)" uygulanmaya başlanmıştır. "GEGP", 2002 yılının başında 2002-2004 dönemini kapsayacak biçimde yenilenmiştir. Programda, mali disiplinin sağlanması, ekonominin dış şoklara karşı direncinin

artırılması, enflasyonun düşürülmesi, borçların azaltılması ve bankacılık sisteminin güçlendirilmesi amaçlanmıştır (Yetiz, 2016: 7).

GEGP aracılığıyla bankacılık sektörüyle ilgili düzenleme ve denetleme görevini eline alan BDDK, “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programını” uygulamaya koymuştur. Bu programda dört temel unsur vardır. Bu unsurlar aşağıda sıralanmıştır (Coşkun ve diğ., 2012: 25-26).

- Kamu bankalarının finansal ve operasyonel olarak yeniden yapılandırılması,
- TMSF’ye devredilen bankaların çözüme kavuşturulması,
- Özel bankaların daha sağlıklı bir yapıya kavuşturularak güçlendirilmesi,
- Sektörde etkinliğin artırılması

2002 yılında ekonomi için olumlu gelişmeler olmaya başlamış ve doğru adımlar atılmıştır. Enflasyon düşüşe geçmeye başlamış, kısa vadeli faiz oranlarında indirimle gidilmiş ve döviz piyasasına müdahalede bulunulmuştur. Bu yapılandırmalar ve düzenlemelerden sonra bankacılık sektörü yeniden kâra geçmiştir.

Uygulanan yeniden yapılandırma programı sonucunda ve ortaya çıkan olumlu dış koşulların da etkisiyle 2002-2008 döneminde, Türkiye ekonomisi geçmiş ortalamalarının oldukça üzerinde bir büyüme gerçekleştirmiştir. Enflasyon ve reel faiz oranlarında sert düşüşler yaşanmış, kamu borcu ve bütçe açığı önemli oranda düşmüştür. Finans sektörü güçlenirken, Merkez Bankası bağımsız hale getirilmiş ve BDDK’nın faaliyetleri daha da artırılmıştır (Özatay, 2015: 11). Bu dönemler arasında sağlanan makroekonomik ve siyasi istikrar ve bankacılık sektörüne yönelik uygulanan uygun politikalar sonucu, sektörün toplam aktifleri yıllık ortalama %23 oranında büyümüştür. Bu dönemler arasında en fazla artış gösteren yıllık ortalama %40 oranıyla krediler kalemi olmuştur.

Tablo 1.7. 2000-2008 Yılları Arası Bankacılık Sektörü Temel Bilanço Göstergeleri

Milyar TL	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Toplam Aktifler	104,1	173,4	212,7	249,7	306,4	406,9	499,7	581,6	732,5
Krediler	31,8	38,0	49,0	66,2	99,3	156,4	219,0	285,6	367,4
MDP	18,5	60	86,1	106,8	123,7	143,0	158,9	164,7	194,0
İşt. B. ve B. Kon. Ed.Ort.	4,2	6,6	8,7	9,2	11,8	11,1	9,2	10,9	10,3
Sabit Kıymetler	2,5	6,0	7,7	8,3	8,5	7,7	7,4	7,9	9,6
Mevduat	58,9	110,4	138,0	155,3	191,1	251,5	307,6	356,9	454,6
Yurtdışı Sağlanan Fonlar	3,8	2,8	11	17	22	36	49	61	62
Özkaynaklar	7,2	18,3	25,7	35,5	46,0	54,7	59,5	75,8	86,4
Dönem Karı	-3,1	-10,5	2,9	5,6	6,5	6,0	11,4	14,9	13,4
Bilanço Dışı işlemler	105,0	87,5	75,3	107,2	527,6	206,0	277,4	385,5	476,0

Kaynak: BDDK

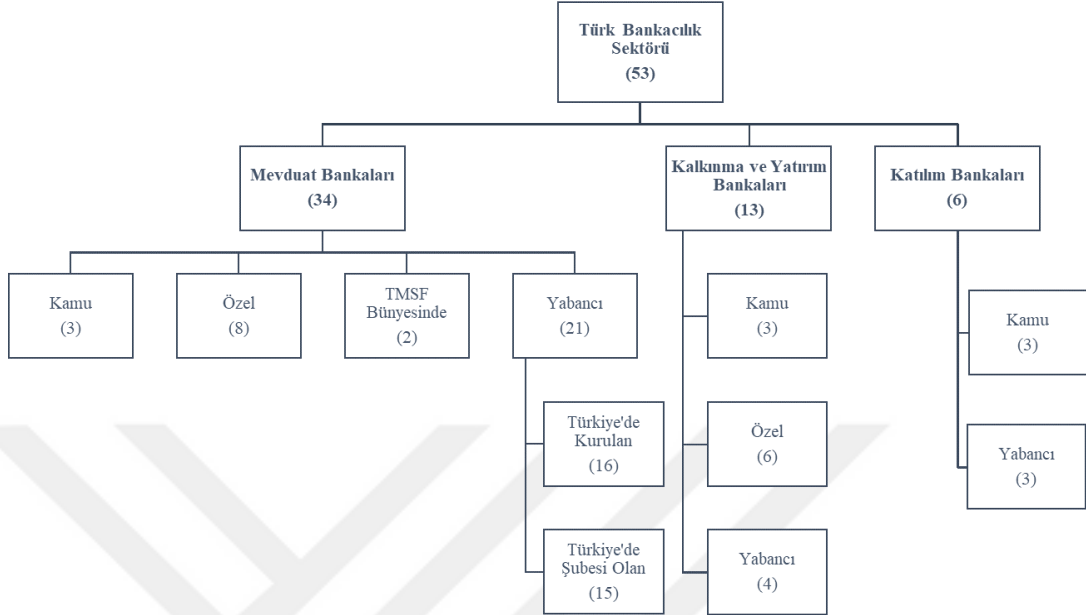
Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere bankacılık sektörü 2000-2001 dönemleri haricinde genel olarak büyüme eğilimi göstermektedir. Bankacılık sektörü 2001 Krizinin etkisiyle toplam aktiflerde ve toplam özkaynaklarda artış olmasına rağmen 2000 ve 2001 yıllarında zarar etmişlerdir.

1.3.2.7. Bankacılık Sektöründeki Güncel Durum

Türk bankacılık sistemi diğer ülkelerde olduğu gibi krizden olumsuz etkilenmiştir. Amerika da 2008 yılında ortaya çıkan Mortgage Krizi küreselleşmenin de etkisi ile tüm dünyaya yayılmıştır. Bu kriz sürecinde birçok finans kurumu kapanmış veya büyük miktarlarda zararlar etmiştir. Türkiye 2001 krizinden sonra yapmış olduğu reformlar sayesinde diğer ülkelere nispeten daha az ölçüde etkilenmiştir. Bankacılık sektörü diğer sektörlerle kıyasla daha az oranda etkilenmiştir. Bankacılık sektörü önceki yıllara kıyasla kar oranında azalma görülmüştür.

Günümüzde bankacılık sektörü aktif olarak büyümeye devam etmektedir. Mart 2019 itibari ile 34 adet mevduat 13 adet kalkınma ve yatırım ve 6 adet de katılım bankası olmak üzere 53 banka ile faaliyetlerine devam etmektedir. En yeni banka olan

Emlak Katılım Bankası Mart 2019 da faaliyete geçmiştir. Bankaların sektörel olarak gruplandırılması aşağıdaki şemada ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir.

Kaynak: BDDK, Mart 2019

Grafik 1.2. Bankaların Türlerine Göre Sayıları

2018 Aralık ayı itibari ile bankaların aktif büyüklükleri Tablo 1.8’da gösterilmiştir.

Tablo 1.8. Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyette Olan Bankaların Aktif Büyüklükleri (Milyon TL)

Sıra	Banka Adı	K. Yılı	Toplam Aktifler
1	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	1863	537156
2	Türkiye İş Bankası A.Ş.	1924	416388
3	Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1938	378422
4	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	1946	359477
5	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1944	348044
6	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	1954	331356
7	Akbank T.A.Ş.	1948	327642
8	QNB Finansbank A.Ş.	1987	157416
9	Türk Eximbank	1987	139429
10	Denizbank A.Ş.	1997	137658
11	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1927	96997
12	KuveytTürk Katılım Bankası A.Ş.	1989	74232
13	ING Bank A.Ş.	1984	58519
14	Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	2005	47052

15	AlbarakaTürk Katılım Bankası A.Ş.	1985	42224
----	-----------------------------------	------	-------

Tablo 1.8. (Devamı)

16	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	1950	38298
17	HSBC Bank A.Ş.	1990	32811
18	İller Bankası A.Ş.	1933	32221
19	Odea Bank A.Ş.	2011	31401
20	Şekerbank T.A.Ş.	1953	31321
21	Alternatifbank A.Ş.	1991	24298
22	Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	2016	22189
23	Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	2015	20956
24	Fibabanka A.Ş.	1984	20618
25	Burgan Bank A.Ş.	1991	19581
26	Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş.	1975	15715
27	MUFG Bank Turkey A.Ş.	2012	15710
28	ICBC Turkey Bank A.Ş.	1986	15519
29	Anadolubank A.Ş.	1996	14263
30	Aktif Yatırım Bankası A.Ş.	1998	13517
31	Intesa Sanpaolo S.p.A.	2013	12045
32	İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	1995	11795
33	Citibank A.Ş.	1981	10057
34	Arap Türk Bankası A.Ş.	1977	5995
35	Turkland Bank A.Ş.	1991	3624
36	Birleşik Fon Bankası A.Ş.	1958	3163
37	Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	1998	2698
38	Deutsche Bank A.Ş.	1988	2662
39	Rabobank A.Ş.	2013	1820
40	Turkish Bank A.Ş.	1981	1542
41	Pasha Yatırım Bankası A.Ş.	1987	1350
42	Bank of China Turkey A.Ş.	2017	1292
43	Bank Mellat	1984	992
44	BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	1998	970
45	Société Générale (SA)	1989	762
46	JPMorgan Chase Bank N.A.	1984	529
47	Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.	1992	479
48	GSD Yatırım Bankası A.Ş.	1998	298
49	Habib Bank Limited	1982	204
50	Diler Yatırım Bankası A.Ş.	1998	161
51	Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.	1990	91
52	Adabank A.Ş.	1984	55
53	Türkiye Emlak Katılım Bankası	2019	0

Aralık 2018 tarihinden itibaren faaliyet gösteren 53 bankanın aktif büyüklüklerini baz alarak bir kıyaslama yapmak gerekirse, ilk beş bankanın aktif büyüklüğü bankacılık

sektörünün toplam aktif büyüklüklerinin yaklaşık olarak % 53'üne denk gelmektedir. Kamu bankalarının aktif büyüklüğü toplamı sektörün aktif toplamına oranı yaklaşık % 32 düzeyindedir. Aktif büyüklüğü olarak 537 milyon lira ile Ziraat Bankası ilk sırada gelirken, bunu 416 milyon Türk Lirası İş Bankası takip etmektedir. Türkiye Emlak Katılım Bankası 2019 Mart ayında açılması sebebiyle aktif büyüklüğü bulunamadığı için değer olarak "0" yazılmıştır.

Aralık 2018'de bir önceki yıl baz alınarak yapılan hesaplamada toplam aktifler % 18,7 oranında artış göstermiştir. Toplam kredilerde aynı dönemde %14,1 oranında artış göstererek 2,39 milyar liraya yükselmiştir. Bankacılık sektöründen kredilerin toplam varlıklar içindeki payı % 61 ile en yüksek varlık kalemi olarak görülmektedir. Toplam varlıklar içinde de %53 oran ile Mevduat en yüksek orana sahip kaynak olarak ön plana çıkmaktadır. Özkaynakların toplam kaynaklar içindeki payı ise %11 düzeyinde kalmıştır. Bankacılık sektörünün net karı 2017 Aralık ayında 49,122 milyar lira iken bu rakam 2018 Aralık ayında % 9 artışla 53,522 milyar lira olmuştur.

Bankaların, banka grupları ve bankaların sektör payları Tablo.9'da ayrıntılı şekilde gösterilmiştir.

Tablo 1.9. Banka Grupları ve Bankaların Sektör Payları

Banka Türü	Banka Sayısı	% Payı
Mevduat Bankaları	34	87,997
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	3	32,279
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	8	32,535
Yabancı Sermayeli Bankalar	21	23,100
Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar	2	0,008
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	6,653
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	3	4,85
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	6	1,728
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	4	0,074
Katılım Bankaları	6	5,350
Yabancı Sermayeli Katılım Bankaları	3	4,234
Kamusal Sermayeli Katılım Bankaları	3	1,116
Toplam	53	100

Kaynak: BDDK, 2019

Mevduat bankaları bankacılık sektöründe %88'lik bir paya sahip iken bunu 6,65 ile kalkınma ve yatırım bankaları ve %5,35 ile katılım bankaları takip etmektedir. Kamu sermayeli mevduat bankaları yaklaşık olarak sektörün üçte birini oluşturmaktadır.

Bankacılık sektöründeki şube sayısı, personel sayısı, toplam aktifler ve net kar gibi önemli istatistiklerin son iki yıllık değişimleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1.10. Güncel Bankacılık Sektör Bilgileri

Finansal Başlıklar	2017 Aralık	2018 Aralık	Değişim Oranı %
Şube Sayısı	11.585	11.565	-0,2
Personel Sayısı	208.280	207.716	-0,3
Toplam Aktif	3.257.819	3.867.135	18,7
Net Kâr	49.122	53.522	9,0

Kaynak: BDDK, 2019

Şube ve personel sayısındaki yüzde 0,3 ile 0,2 oranındaki düşüşler daha çok mevduat, kalkınma ve yatırım bankalarından kaynaklanmaktadır. Bu dönemler arasında katılım bankalarında hem şube hem de personel sayıları artış göstermiştir. Aralık 2017'de 1.032 olan şube sayısı Aralık 2018'de %8,7 artış ile 1.122 olmuştur. Yine aynı dönemlerde 15.029 olan personel sayısı da % 4,2 artışla 15.654 olmuştur (TKBB, 2019).

2005-2015 yılları arasında şubeleşmeye önem veren ve yayılcı politika izleyen bankacılık sektörü teknolojik gelişmenin etkisiyle şubeleşme politikasından vazgeçmiştir. Daha çok teknolojik yeniliklere ayak uydurmaya çalışan bir politika izlemeye başlamışlardır. İnternet bankacılığı ve mobil bankacılık hizmetlerinde yıldan yıla gelişim kaydeden bankalar, şubelerde de azalmalara gitmektedirler. Teknolojideki bu ilerleme ve yaygın kullanım artmaya devam ettikçe bankalarda şube ve personel sayılarında gerileme devam edecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜ RASYO ANALİZİ İLE İNCELENMESİ

2.1. RASYO (ORAN) ANALİZİ

İlk olarak 1908 yılında Wiliam M. Rosendale'in "Credit Department Methods" makalesinde ortaya çıkan "*rasyo analizi*", 1919 yılında Alexander Wall adlı iktisatçının bankacılık sektörüne uygulaması ile önemli gelişme kaydetmiştir (Sarıkamış, 2007: 1).

Rasyo analizi, işletmelerin bilançolarında yer alan kalemlerin gerek kendi içinde gerekse bütünle oranlanarak incelenmesine yardımcı olan, çıkan sonuçlar arasında anlamlı ve faydalı sonuçlar elde ederek işletmelerin kaynak ve varlık yapılarının incelenmesine olanak sağlayan, karlılıkları hakkında bilgiler veren finansal bir analiz yöntemidir. Rasyo analizi ile firmaların karlılık yapıları, mali durumları, likidite durumları, borçlanma durumları ve çalışma durumları hakkında bilgiler vermektedir (Aslanoğlu ve Yıldız, 2007: 142).

Bilanço ve gelir tablolarında yer alan kalemlerin hepsi birbiriyle oranlanmamaktadır. Bazı kalemlerin oranlanması anlamlı sonuçlar vermektedir. Bu oranlar dört grupta incelenmektedir. Bunlar; likidite oranları, karlılık oranları, faaliyet oranları ve kaldırma oranlarıdır.

Bankacılık sektörü finansal analizlerin en çok başvurulduğu sektörlerdendir. Bu alanında oran analizi olarak en çok kullanılan oranlardan aktif karlılığı, özkaynak karlılığı, özkaynaklar/toplam aktifler, likit aktifler/toplam aktifler, toplam kredi ve alacaklar/toplam aktifler, takipteki krediler/ toplam krediler, diğer faaliyet giderleri/ toplam aktifler ve personel giderleri/ toplam aktifler incelenecektir.

Sektör üzerinde yapacağımız analizde 2005-2018 yılları arasında faaliyette bulunan 23 ticari bankanın bilançoları ve gelir tabloları incelenmiştir. Bankalar, kamusal sermayeli mevduat bankaları, özel sermayeli mevduat bankaları ve yabancı sermayeli bankalar olarak gruplandırılmıştır.

2.1.1. Aktif Karlılığı (Return on Assets: ROA)

Aktif kârlılığı, net kârın toplam aktife bölümüyle elde edilmektedir. Başka bir deyişle, bankanın yönetiminin aktiflerini diğer bankalara kıyasla ne kadar verimli

kullandığını gösterdiğinden dolayı bankanın karlılığının bir ölçüsü olarak kullanılmaktadır (Dietrich ve Wanzenried, 2009 & Salike ve Ao, 2018). ROA'nın literatürdeki banka performansını analiz etmek için en yaygın oran olarak kabul edilmesine rağmen, bilanço dışı faaliyetler nedeniyle önyargılı olduğu için eleştirilmiştir (Athanasoglou, v.d., 2008; Dietrich ve Wanzenried, 2009). Tablo 2.1'de 23 bankanın ayrı ayrı ROA değerleri ile birlikte karşılaştırma yapmak için kamusal, özel ve yabancı sermayeli mevduat bankaları şeklinde sınıflandırılan bankaların toplam karlılıklarının ortalaması ve 23 bankanın her yıl için genel ortalaması verilerek karlılık açısından seyir ortaya konulmuştur.

Tablo 2.1. 2005-2011 Yıllarında 23 Bankanın Aktif Karlılığı (ROA)

Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Bankalar (Toplam banka ortalaması)	1,08	1,62	2,21	1,67	2,07	1,73	1,36
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	2,13	2,50	2,72	1,83	2,48	2,26	1,64
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	2,77	2,92	2,90	2,04	2,82	2,46	1,31
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1,97	2,51	2,81	1,99	2,69	2,76	2,24
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	1,65	2,08	2,43	1,44	1,93	1,56	1,38
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	-0,71	1,00	1,66	1,56	1,66	1,63	1,17
Akbank T.A.Ş.	2,75	2,79	2,92	1,99	2,86	2,52	1,79
Anadolubank A.Ş.	1,91	1,73	2,39	2,57	3,14	2,73	1,47
Fibabanka A.Ş.	-1,19	-2,66	-0,33	0,24	-1,66	-1,62	0,21
Şekerbank T.A.Ş.	1,18	1,30	2,02	1,79	1,70	1,50	0,82
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1,45	1,28	1,10	1,11	1,40	1,58	0,54
Türkiye İş Bankası A.Ş.	1,50	1,47	2,12	1,55	2,10	2,26	1,65
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	-12,55	1,05	1,41	1,64	2,10	2,43	1,72
Yabancı Sermayeli Bankalar	1,81	1,36	2,25	1,63	2,08	1,29	1,25
Alternatifbank A.Ş.	1,41	1,50	2,44	1,42	1,70	0,65	0,44
Arap Türk Bankası A.Ş.	1,23	1,34	0,77	0,34	2,59	2,08	1,60
Bank Mellat	2,34	2,03	3,88	4,27	4,63	1,44	1,65
Burgan Bank A.Ş.	0,29	1,11	0,67	0,36	0,57	0,37	0,76
Citibank A.Ş.	4,50	0,98	3,95	1,49	1,56	1,38	0,08
Denizbank A.Ş.	2,14	2,40	1,42	1,45	2,51	1,65	2,43
Habib Bank Limited	-2,08	-1,61	4,66	5,51	4,65	1,59	3,25
HSBC Bank A.Ş.	3,02	2,73	2,71	1,70	1,78	1,37	1,00
ICBC Turkey Bank A.Ş.	0,52	0,54	1,46	0,43	0,61	0,55	0,63
ING Bank A.Ş.	3,67	0,89	1,08	0,85	1,22	0,65	0,38
QNB Finansbank A.Ş.	2,85	4,14	2,65	1,36	2,22	2,40	1,84
Turkland Bank A.Ş.	1,64	-0,49	0,09	0,08	0,21	0,16	0,16
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	1,94	2,12	3,43	1,97	2,81	2,54	2,09

Tablo 2.2. 2012-2018 Yıllarında 23 Bankanın Aktif Karlılığı(ROA)

Yıllar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Bankalar (Toplam banka ortalaması)	1,71	1,31	1,27	1,12	1,27	1,48	1,47
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	1,81	1,58	1,39	1,33	1,40	1,63	1,09
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	1,63	1,60	1,64	1,70	1,84	2,31	1,37
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	2,40	1,97	1,42	1,23	1,11	1,22	0,66
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	1,40	1,17	1,11	1,06	1,27	1,37	1,25
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	1,70	1,32	1,21	0,99	1,16	1,14	1,21
Akbank T.A.Ş.	1,89	1,60	1,54	1,28	1,65	1,76	1,61
Anadolubank A.Ş.	2,64	1,23	1,50	1,31	1,41	1,10	1,77
Fibabanka A.Ş.	1,17	0,66	0,92	0,73	0,75	0,83	0,95
Şekerbank T.A.Ş.	1,66	1,12	1,06	0,42	0,50	0,37	0,28
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1,12	1,00	0,99	1,23	1,24	1,29	1,10
Türkiye İş Bankası A.Ş.	1,89	1,50	1,42	1,12	1,52	1,53	1,51
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1,57	2,15	1,02	0,84	1,08	1,13	1,25
Yabancı Sermayeli Bankalar	1,63	1,03	1,23	1,04	1,26	1,67	2,10
Alternatifbank A.Ş.	0,86	0,73	1,22	0,45	0,17	0,52	0,79
Arap Türk Bankası A.Ş.	2,14	1,48	1,90	1,74	1,28	1,57	1,68
Bank Mellat	6,27	2,07	2,14	3,36	5,32	5,23	13,20
Burgan Bank A.Ş.	-0,03	-0,60	0,08	0,49	0,52	0,65	0,83
Citibank A.Ş.	1,20	1,40	2,03	2,05	2,41	3,16	4,86
Denizbank A.Ş.	1,84	0,76	0,81	0,91	1,03	1,19	1,12
Habib Bank Limited	2,44	2,75	3,86	3,23	2,65	3,85	5,39
HSBC Bank A.Ş.	0,71	0,08	-0,17	-1,05	-1,50	1,20	1,10
ICBC Turkey Bank A.Ş.	0,73	1,14	0,34	-0,26	0,23	0,40	0,60
ING Bank A.Ş.	1,00	0,52	0,46	0,23	1,15	1,59	1,81
QNB Finansbank A.Ş.	1,66	1,11	1,17	0,82	1,19	1,35	1,57
Turkland Bank A.Ş.	0,43	0,35	0,63	0,25	0,24	-0,82	-7,31
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	1,92	1,53	1,46	1,34	1,63	1,80	1,66

2005-2018 yılları arasında net karın, toplam aktiflere oranlanması ile elde edilen aktif karlılığı, tüm dönem ve bütün bankalar için yüksek olmakla birlikte 2.21 oranıyla 2007 yılının en yüksek karlılığa sahip yıl olduğu görülmektedir. Kamusal sermayeli mevduat bankalarının aktif karlılığının 2018 yılı hariç belirtilen dönemler içerisinde özel ve yabancı sermayeli mevduat bankalarının aktif karlılığından yüksek olduğu anlaşılmaktadır. 2018 yılında ise sırasıyla yabancı sermayeli mevduat bankalarının (2,21), özel sermayeli mevduat bankalarının (1,21) ve kamusal sermayeli mevduat

bankalarının (1,09) geldiği görülmektedir. 2008 küresel finansal kriz yılında tüm bankaların bir önceki yıla göre aktif karlılığının azaldığı dikkat çekmektedir. Ayrıca yabancı sermayeli mevduat bankalarından olan Bank Mellat ve Habib Bank Limit'in 2012 yılından sonra aktif karlılıklarındaki artışların ön plana çıktığı ve 2018 yılında sırasıyla 13,20 ve 5,39 ile tavan yaptığı görülmektedir. Aktif büyüklükleri bazında en büyük beş bankanın (Ziraat, İş, Halk, Yapı Kredi, Garanti Bankası) 2005-2018 yıllarının ortalaması alındığında aktif karlılığının en yüksek olduğu banka Ziraat Bankası'dır. Bunu sırası ile Garanti Bankası ve Halk Bankası takip etmektedir. Banka grupları olarak incelendiğinde ise kamusal sermayeli mevduat bankaları daha yüksek orana sahiptir.

Aktif karlılığı oranları içinde dikkat çeken oranlardan birisi 2005 yılında Yapı Kredi Bankası'nın % -12,55 oranında düşüşüdür. Bunun en önemli sebebi 2002 yılında BDDK tarafından Yapı Kredi Bankası'nın hissedarlarından Pamukbank'a ait olan hisselerin TMSF'ye devredilmesi ve yine bankaya ait hissedarlardan olan Çukurova Holdingin hisselerinin düşürülmesi sonucu bankada daralmalar meydana gelmiştir. 2005 yılında bankanın Koçbank ile birleşmesi sonucunda sektörün aktif büyüklüğü açısından en büyük dördüncü bankası olmuştur.

2.1.2. Özkaynak Karlılığı (Return on Equity: ROE)

Özkaynak kârlılığı, net kârın toplam özkaynaklara bölünmesi ile elde edilmektedir. ROE, hissedarlar tarafından yatırılan fonlardan ne kadar kar edildiğini yansıtmaktadır. Athanasoglou v.d. (2008) ile Dietrich ve Wanzenried (2009)'e göre hissedarların özkaynak ölçümünün getirisi yüksek bir kaldıraçla ilişkili yüksek riski göz ardı etmektedir. Dolayısıyla, ROE önemli ancak en iyi karlılık göstergesi olarak kabul edilmemektedir.

Aktif karlılığı, özsermaye karlılığına kıyasla daha çok kullanılan karlılık değişkenidir. İki değişkenin oranlarının yüksek olması beklenmektedir. Tablo 2.3 ve Tablo 2.4'de 23 bankanın Özkaynak karlılığı rasyosu 2005-2018 aralığında verilmiştir.

Tablo 2.3. 2005-2011 Yıllarında 23 Bankanın Özkaynak Karlılığı (ROE)

Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Bankalar (Toplam banka ortalaması)	6,04	13,34	16,06	12,75	13,73	12,11	11,46
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	20,10	23,97	26,03	22,01	26,39	22,70	17,60
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	31,09	31,92	32,57	28,99	33,91	27,59	15,94
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	16,64	22,84	25,80	23,74	28,32	27,00	23,67
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	12,56	17,15	19,72	13,28	16,95	13,52	13,19
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	-16,23	10,35	13,43	13,10	11,80	12,15	9,96
Akbank T.A.Ş.	22,64	22,65	18,81	15,21	19,21	16,26	13,64
Anadolubank A.Ş.	19,82	16,38	19,75	17,06	19,06	16,22	10,14
Fibabanka A.Ş.	-14,65	-24,72	-3,58	1,95	-14,58	-13,64	2,22
Şekerbank T.A.Ş.	10,58	11,90	14,21	14,80	12,20	12,16	8,07
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	16,79	19,15	14,31	11,53	12,74	16,57	4,91
Türkiye İş Bankası A.Ş.	9,87	11,79	16,05	15,97	17,58	17,53	14,88
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	-178,64	15,32	14,46	15,21	16,39	19,97	15,88
Yabancı Sermayeli Bankalar	14,79	12,50	15,17	10,42	11,85	9,64	10,84
Alternatifbank A.Ş.	13,59	16,26	25,91	14,13	14,16	6,00	5,83
Arap Türk Bankası A.Ş.	5,50	5,77	3,07	1,05	8,85	7,74	13,59
Bank Mellat	21,99	12,28	20,56	25,38	24,82	26,34	37,23
Burgan Bank A.Ş.	2,23	10,58	6,81	4,54	4,97	3,39	5,94
Citibank A.Ş.	24,20	11,99	24,26	10,22	8,91	9,29	0,60
Denizbank A.Ş.	19,16	22,35	14,52	13,67	20,22	14,57	22,12
Habib Bank Limited	-5,34	-7,50	7,06	12,28	8,57	2,94	5,96
HSBC Bank A.Ş.	20,71	22,00	18,04	11,00	9,88	8,99	8,61
ICBC Turkey Bank A.Ş.	6,11	4,54	11,16	2,80	2,79	2,87	4,28
ING Bank A.Ş.	30,48	10,71	10,61	8,70	9,56	5,36	3,35
QNB Finansbank A.Ş.	25,08	34,39	21,05	12,77	17,92	17,56	14,89
Turkland Bank A.Ş.	10,39	-3,66	0,57	0,40	1,09	1,12	1,05
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	18,17	22,78	33,64	18,49	22,25	19,09	17,47

Tablo 2.4. 2012-2018 Yıllarında 23 Bankanın Özkaynak Karlılığı (ROE)

Yıllar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Bankalar (Toplam banka ortalaması)	11,11	9,39	9,09	7,42	10,38	11,40	9,84
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	16,25	16,71	13,13	13,27	14,39	15,86	12,40
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	15,44	18,13	14,19	16,36	17,13	16,89	13,87
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	21,06	19,45	13,34	11,92	12,00	14,68	8,69
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	12,25	12,57	11,87	11,51	14,05	16,01	14,65
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	12,70	11,95	11,13	9,24	11,28	11,34	11,66
Akbank T.A.Ş.	13,46	13,79	12,58	11,22	14,94	14,82	13,04
Anadolubank A.Ş.	14,32	8,76	11,57	10,58	11,81	9,55	13,30
Fibabanka A.Ş.	11,95	8,81	12,66	7,87	8,92	11,48	14,87
Şekerbank T.A.Ş.	13,17	10,23	9,36	4,06	4,93	4,24	3,63
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	10,11	10,12	10,55	12,68	13,53	13,38	11,18
Türkiye İş Bankası A.Ş.	14,57	13,42	11,54	10,19	13,62	13,93	13,61
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	11,35	18,50	9,65	8,06	11,23	12,01	11,97
Yabancı Sermayeli Bankalar	9,06	6,32	7,05	5,09	8,97	10,40	8,27
Alternatifbank A.Ş.	11,98	12,82	13,56	5,97	2,37	6,42	12,07
Arap Türk Bankası A.Ş.	14,22	10,73	13,25	11,65	9,67	10,19	11,66
Bank Mellat	13,90	3,67	3,52	5,50	11,67	11,57	31,04
Burgan Bank A.Ş.	-0,19	-6,99	0,73	5,15	6,56	7,26	8,62
Citibank A.Ş.	8,69	8,29	12,64	13,69	15,19	18,82	16,62
Denizbank A.Ş.	16,16	9,24	9,96	9,22	13,23	14,80	14,21
Habib Bank Limited	4,03	5,38	5,98	6,96	30,69	10,77	15,28
HSBC Bank A.Ş.	5,93	0,99	-1,87	-12,46	-15,20	11,10	11,60
ICBC Turkey Bank A.Ş.	4,68	7,30	2,03	-2,89	3,08	5,60	7,40
ING Bank A.Ş.	8,19	5,16	5,07	2,56	11,29	14,63	14,31
QNB Finansbank A.Ş.	12,32	9,60	10,23	7,82	12,01	14,26	17,62
Turkland Bank A.Ş.	3,47	2,67	4,24	1,95	1,85	-5,57	-67,09
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	14,41	13,31	12,31	11,00	14,24	15,38	14,16

Net karın toplam özkaynaklara oranlanması ile elde edilen özkaynak karlılığında, 2005-2018 yıllarının toplam ortalamaları açısından en büyük orana sahip banka Ziraat Bankası'dır. Bunu sırası ile Halk Bankası ile Bank Mellat takip etmektedir. Banka grupları olarak ise aktif büyüklüğünde olduğu gibi kamusal sermayeli mevduat bankaları ilk sırada gelmektedir. Bunu sırası ile özel sermayeli ve yabancı sermayeli bankalar takip etmektedir. 2005-2018 yıllarına genel olarak bakıldığında 2005 yılında Yapı Kredi Bankası ve 2018 yılında Turkland Bank büyük oranda zarar ettiği gözlemlenmektedir. Yapı Kredinin hissedarlardan Pamukbank'a ait hisselerinin TMSF'ye devri, Çukurova Holing'e ait hisselerinin devri ve bankanın Koçbank ile

birleşme süreci bankayı 2005 yılında gerilemeye götürmüştür. Turkland Bank'da 2018 yılında hisse devri meydana gelmiştir.

2.1.3. Özkaynaklar/Toplam Aktifler (Özsermaye Rasyosu)

Özkaynaklar/Toplam Aktifler oranı bir işletmenin varlıklarının yüzde kaçının özkaynaklar ile yani banka ortakları tarafından karşılandığını ölçmektedir. Özsermaye Rasyosu olarak da bilinen bu oranın yüksek olması tercih edilmektedir. Tablo 2.5 ve Tablo 2.6'da Bankaların Özkaynak/Toplam Aktifler oranı 2005-2018 aralığında sunulmuştur.

Tablo 2.5. 2005-2011 Yıllarında 23 Bankanın Özkaynaklar/Toplam Aktifler

Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Bankalar (Toplam banka ortalaması)	13,22	11,74	15,07	14,26	16,24	14,97	13,06
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	11,30	10,75	10,71	8,77	9,73	10,23	9,37
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	8,91	9,15	8,92	7,05	8,31	8,90	8,20
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	11,82	10,98	10,89	8,39	9,50	10,21	9,48
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	13,16	12,12	12,32	10,87	11,39	11,57	10,43
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	10,28	10,09	11,67	11,80	13,20	13,02	11,46
Akbank T.A.Ş.	12,13	12,34	15,54	13,09	14,89	15,52	13,14
Anadolubank A.Ş.	9,65	10,59	12,12	15,05	16,48	16,83	14,54
Fibabanka A.Ş.	8,13	10,76	9,11	12,21	11,39	11,90	9,38
Şekerbank T.A.Ş.	11,15	10,91	14,20	12,13	13,95	12,32	10,15
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	8,65	6,66	7,71	9,66	10,95	9,53	11,06
Türkiye İş Bankası A.Ş.	15,19	12,51	13,22	9,69	11,92	12,91	11,09
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	7,03	6,84	9,74	10,75	12,81	12,17	10,82
Yabancı Sermayeli Bankalar	15,25	12,86	17,92	16,85	19,39	17,11	14,77
Alternatifbank A.Ş.	10,39	9,25	9,41	10,02	11,98	10,86	7,52
Arap Türk Bankası A.Ş.	22,42	23,25	25,06	32,19	29,22	26,82	11,75
Bank Mellat	10,65	16,52	18,85	16,83	18,64	5,46	4,44
Burgan Bank A.Ş.	13,11	10,49	9,88	7,83	11,45	10,78	12,77
Citibank A.Ş.	18,60	8,21	16,26	14,61	17,47	14,89	12,73
Denizbank A.Ş.	11,20	10,76	9,76	10,58	12,40	11,36	10,98
Habib Bank Limited	38,89	21,47	65,98	44,88	54,30	54,25	54,58
HSBC Bank A.Ş.	14,60	12,42	15,03	15,44	18,01	15,22	11,58
ICBC Turkey Bank A.Ş.	8,46	11,92	13,11	15,23	21,94	19,28	14,75
ING Bank A.Ş.	12,05	8,27	10,17	9,76	12,80	12,05	11,21
QNB Finansbank A.Ş.	11,35	12,04	12,57	10,69	12,37	13,68	12,33
Turkland Bank A.Ş.	15,81	13,35	16,63	20,31	18,81	14,52	15,34
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	10,69	9,29	10,19	10,65	12,63	13,29	11,99

Tablo 2.6. 2012-2018 Yıllarında 23 Bankanın Özkaynaklar/Toplam Aktifler

Yıllar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Bankalar (Toplam banka ortalaması)	16,20	14,62	15,83	14,40	12,91	12,72	12,78
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	11,11	9,42	10,50	9,98	9,66	9,24	8,97
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	10,54	8,85	11,53	10,42	10,73	10,82	10,69
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	11,38	10,11	10,64	10,35	9,21	8,31	7,67
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	11,40	9,31	9,34	9,17	9,05	8,60	8,55
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	13,24	10,98	10,86	10,74	10,60	10,43	10,03
Akbank T.A.Ş.	14,06	11,61	12,22	11,37	11,31	12,79	12,35
Anadolubank A.Ş.	18,43	14,07	12,96	12,40	12,21	11,74	13,28
Fibabanka A.Ş.	9,81	7,46	7,29	9,27	8,38	7,28	6,41
Şekerbank T.A.Ş.	12,57	10,98	11,29	10,35	10,63	8,65	7,59
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	11,04	9,90	9,37	9,67	9,78	10,52	9,00
Türkiye İş Bankası A.Ş.	12,95	11,20	12,33	11,62	11,54	11,89	11,10
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	13,80	11,63	10,56	10,48	10,33	10,11	10,45
Yabancı Sermayeli Bankalar	18,96	17,78	19,73	17,40	14,90	14,75	15,15
Alternatifbank A.Ş.	7,14	5,73	9,00	7,58	7,44	8,37	6,57
Arap Türk Bankası A.Ş.	15,02	13,78	14,32	14,96	13,23	15,51	14,50
Bank Mellat	45,11	56,49	60,66	61,09	45,61	28,87	42,50
Burgan Bank A.Ş.	14,45	8,61	10,81	9,48	7,96	9,00	9,58
Citibank A.Ş.	13,85	16,93	16,08	14,94	15,90	16,79	16,60
Denizbank A.Ş.	11,38	8,27	8,18	9,82	10,24	10,58	7,87
Habib Bank Limited	60,57	51,05	64,58	46,46	30,98	35,79	35,29
Hsbc Bank A.Ş.	12,06	8,32	8,85	8,40	9,34	10,42	12,11
Icgc Turkey Bank A.Ş.	15,57	15,60	16,85	8,86	7,23	8,49	7,33
Ing Bank A.Ş.	12,23	10,16	9,12	9,10	10,18	10,91	12,70
Qnb Finansbank A.Ş.	13,47	11,59	11,40	10,53	9,98	9,66	9,26
Turkland Bank A.Ş.	12,36	13,13	14,81	12,77	13,14	14,71	10,90
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	13,30	11,47	11,88	12,18	12,51	12,71	11,74

Özkaynakların toplam aktiflerdeki payı olarak 2005-2018 yılları ortalaması itibariyle en yüksek olan banka Habib Bank Limited'dir Bunu sırası ile Bank Mellat ve Arap Türk Bankası takip etmektedir. Yabancı sermayeli ve daha küçük ölçekli bankaların ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Aktif büyüklük sıralamasına göre ilk beşte yer alan bankalardan ise İş Bankası ilk sırada iken Garanti Bankası ikinci Yapı Kredi Bankası ise üçüncü sırada yer almaktadır. Banka grupları bazında değerlendirildiğinde ise en yüksek oran yabancı sermayeli bankalara aittir.

2.1.4. Likit Aktifler/Toplam Aktifler

Likit Aktifler/Toplam Aktifler, toplam aktiflerin içindeki likit aktiflerin oranını vermektedir. Bu oranın yüksek olması beklenmektedir. Likit aktifler/toplam aktifler oranı ne kadar yüksek olursa bankaların doğabilecek risklere karşı önlem alması da o kadar hızlı olabilmektedir. Bankaların yüksek oranda likit aktif tutması karlılığı olumsuz yönde etkilemektedir. Tablo 2.7 ve Tablo 2.8’de 2005-2018 aralığında bankaların toplam aktifler içindeki likit aktif oranları verilmiştir.

Tablo 2.7. 2005-2011 Yıllarında 23 Bankanın Likit Aktifler/Toplam Aktifler

Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Bankalar (Toplam banka ortalaması)	38,88	39,43	35,60	26,89	30,39	30,03	31,13
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	37,88	42,23	41,49	22,40	28,50	27,98	26,30
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	39,94	50,04	54,22	21,86	32,72	36,30	33,52
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	20,43	30,48	33,78	14,88	15,45	18,16	19,86
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	53,26	46,18	36,46	30,45	37,34	29,49	25,53
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	40,09	35,28	31,75	23,75	27,37	27,33	26,31
Akbank T.A.Ş.	50,68	47,29	42,77	21,36	39,01	45,18	41,58
Anadolubank A.Ş.	30,99	25,28	23,87	17,83	16,19	12,98	20,37
Fibabanka A.Ş.	37,10	32,04	32,73	22,74	28,68	24,99	13,36
Şekerbank T.A.Ş.	46,52	41,06	30,86	18,24	25,23	25,41	32,34
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	39,85	36,68	36,36	31,59	29,60	33,30	28,28
Türkiye İş Bankası A.Ş.	52,28	51,07	45,91	41,34	38,57	33,23	28,62
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	23,22	13,57	9,79	13,15	14,33	16,20	19,60
Yabancı Sermayeli Bankalar	38,68	40,78	33,57	34,52	35,28	34,77	40,78
Alternatifbank A.Ş.	19,66	27,42	21,99	28,88	8,59	10,80	17,15
Arap Türk Bankası A.Ş.	39,34	36,09	33,29	30,97	31,67	30,74	61,70
Bank Mellat	40,01	40,93	46,86	41,03	40,12	38,46	83,18
Burgan Bank A.Ş.	39,20	41,47	26,42	35,07	33,59	29,88	41,74
Citibank A.Ş.	49,67	65,41	51,17	51,69	54,18	60,07	58,51
Denizbank A.Ş.	43,66	36,02	24,51	24,55	24,07	25,26	29,82
Habib Bank Limited	76,43	91,17	70,95	72,12	80,59	70,04	59,77
HSBC Bank A.Ş.	29,48	23,13	25,33	29,48	31,58	40,62	39,00
ICBC Turkey Bank A.Ş.	30,99	35,02	23,08	26,87	20,14	22,19	22,38
ING Bank A.Ş.	31,20	34,62	28,14	27,45	24,18	25,95	22,44
QNB Finansbank A.Ş.	29,10	33,43	24,04	17,14	36,08	30,09	29,03
Turkland Bank A.Ş.	36,70	33,71	25,75	31,56	31,00	28,34	29,27
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	37,42	31,72	34,94	31,91	42,87	39,65	36,18

Tablo 2.8. 2012-2018 Yıllarında 23 Bankanın Likit Aktifler/Toplam Aktifler

Yıllar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Bankalar (Toplam banka ortalaması)	31,63	30,76	29,77	29,69	29,56	28,95	23,25
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	29,12	29,18	26,94	25,25	23,89	23,56	13,22
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	37,37	36,72	35,09	31,60	28,90	26,02	8,60
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	22,74	22,53	19,71	19,88	20,34	23,34	10,60
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	27,25	28,29	26,01	24,26	22,44	21,31	20,47
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	26,08	24,64	24,08	25,70	23,87	24,89	21,16
Akbank T.A.Ş.	39,67	31,23	31,82	33,01	31,45	29,78	30,21
Anadolubank A.Ş.	27,93	27,07	20,42	33,28	24,35	21,98	18,53
Fibabanka A.Ş.	16,35	21,11	21,43	20,30	23,75	26,31	18,15
Şekerbank T.A.Ş.	19,60	16,54	17,63	19,46	13,36	23,59	23,59
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	26,94	23,87	23,51	22,33	25,85	22,84	20,47
Türkiye İş Bankası A.Ş.	25,71	26,18	27,98	27,43	26,50	24,90	17,80
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	26,38	26,50	25,78	24,11	21,81	24,83	19,38
Yabancı Sermayeli Bankalar	39,68	38,46	38,28	38,12	40,91	38,41	35,37
Alternatifbank A.Ş.	18,62	19,73	22,45	25,48	31,89	24,12	25,31
Arap Türk Bankası A.Ş.	65,25	48,03	56,61	56,54	59,91	49,00	49,80
Bank Mellat	90,13	90,07	93,28	93,88	96,59	98,13	73,40
Burgan Bank A.Ş.	26,18	24,71	20,39	18,95	16,03	15,47	13,83
Citibank A.Ş.	55,01	66,64	64,08	50,80	52,21	45,21	50,10
Denizbank A.Ş.	30,53	25,59	28,60	28,28	27,93	24,13	17,93
Habib Bank Limited	55,30	49,80	52,84	56,46	71,33	71,01	65,80
HSBC Bank A.Ş.	37,08	45,07	40,47	31,81	38,18	33,91	44,25
ICBC Turkey Bank A.Ş.	22,04	24,14	19,77	36,17	34,68	35,33	19,20
ING Bank A.Ş.	21,75	23,31	22,66	23,24	24,12	22,14	24,63
QNB Finansbank A.Ş.	28,27	24,07	21,14	20,90	24,41	22,39	36,42
Turkland Bank A.Ş.	27,62	30,47	30,00	29,62	33,53	36,06	16,50
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	38,03	28,39	25,37	23,37	21,07	22,48	22,59

Likit aktiflerinin toplam aktiflere oranı 2008 yılından itibaren yabancı sermayeli bankaların kamusal ve özel sermayeli bankalara göre daha yüksek seyrettiği görülmektedir. 2005-2018 aralığının genel ortalamasına bakıldığında likit aktiflerinin toplam aktiflere oranının en yüksek olduğu banka Bank Mellat iken bunu sırası ile Habib Bank Limited ve Citibank takip etmektedir. Aktif büyüklük bazında değerlendirildiğinde ise Ziraat Bankası ilk sırada yer alırken bunu sırası ile İş Bankası ve Garanti Bankası takip etmektedir.

2.1.5. Diğer Faaliyet Giderleri/ Toplam Aktifler

Diğer faaliyet giderleri/ toplam aktifler oranı bize toplam aktifler içindeki diğer faaliyet giderlerinin oranını göstermektedir. Diğer faaliyet giderlerindeki artışlar

finansman giderlerinde de artışa sebep olmaktadır. Sonuç olarak müşteriler tarafından kullanılan kredilerin maliyetlerinde artış olur ve krediye olan talepte azalma meydana gelir. Bu oranın olabildiğince düşük olması beklenmektedir. Tablo 2.9 ve Tablo 2.10’da ilgili bankaların 2005-2018 aralığında diğer faaliyet giderleri/Toplam Aktifler oranı gösterilmiştir.

Tablo 2.9. 2005-2011 Yıllarında 23 Bankanın Diğer Faaliyet Giderleri /Toplam Aktifler

Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Bankalar (Toplam banka ortalaması)	4,39	3,44	3,38	3,26	3,20	3,06	2,58
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	2,27	2,20	2,10	2,05	1,95	1,94	1,90
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	1,96	1,97	1,85	1,65	1,52	1,49	1,63
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	2,59	2,10	2,11	1,96	1,97	2,05	1,89
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	2,26	2,53	2,35	2,53	2,37	2,28	2,18
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	5,96	4,08	3,97	3,91	3,73	3,54	2,82
Akbank T.A.Ş.	2,53	2,75	2,49	2,55	2,29	2,14	1,82
Anadolubank A.Ş.	4,20	3,68	3,81	3,98	3,81	3,75	3,23
Fibabanka A.Ş.	6,42	5,50	4,20	4,17	4,62	5,07	2,61
Şekerbank T.A.Ş.	7,96	6,47	5,30	5,32	4,75	4,32	3,80
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	3,65	3,59	3,90	4,76	4,65	4,14	3,62
Türkiye İş Bankası A.Ş.	2,61	2,47	2,69	2,89	2,38	2,43	2,15
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	14,39	4,09	5,43	3,70	3,58	2,94	2,49
Yabancı Sermayeli Bankalar	4,94	4,05	4,07	3,81	3,91	3,69	3,04
Alternatifbank A.Ş.	3,47	3,34	2,73	3,29	2,95	4,71	2,49
Arap Türk Bankası A.Ş.	6,04	5,94	5,83	3,20	2,97	3,47	1,44
Bank Mellat	1,82	2,20	2,08	1,43	1,40	0,43	0,31
Burgan Bank A.Ş.	5,67	3,96	2,01	2,24	2,45	3,00	2,98
Citibank A.Ş.	7,75	4,23	7,57	6,41	6,80	5,12	5,24
Denizbank A.Ş.	4,01	4,09	3,84	3,58	3,85	3,47	3,40
Habib Bank Limited	8,40	3,80	3,62	2,41	2,99	2,84	2,93
HSBC Bank A.Ş.	6,12	6,09	5,45	6,27	6,47	5,39	4,36
ICBC Turkey Bank A.Ş.	3,40	3,03	3,81	4,31	4,75	3,66	2,78
ING Bank A.Ş.	4,62	3,48	3,88	3,61	4,26	4,16	3,99
QNB Finansbank A.Ş.	4,25	4,21	4,26	4,16	3,97	3,61	3,41
Turkland Bank A.Ş.	4,99	5,36	5,08	5,75	5,59	5,66	3,94
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	3,71	2,91	2,70	2,86	2,44	2,45	2,19

Tablo 2.10. 2012-2018 Yıllarında 23 Bankanın Diğer Faaliyet Giderleri /Toplam Aktifler

Yıllar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Bankalar (Toplam banka ortalaması)	2,80	2,53	2,51	2,42	2,25	2,06	1,45
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	1,95	1,87	1,85	1,85	1,65	1,54	1,07
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	1,74	1,76	1,65	1,72	1,48	1,49	0,90
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1,94	1,90	1,92	1,86	1,67	1,49	1,20
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	2,16	1,94	1,97	1,97	1,80	1,63	1,11
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	2,92	2,75	2,67	2,48	2,38	2,20	1,65
Akbank T.A.Ş.	1,86	1,88	1,81	1,79	1,58	1,48	1,00
Anadolubank A.Ş.	3,44	3,43	2,91	2,50	2,41	2,24	2,35
Fibabanka A.Ş.	2,45	2,29	2,50	2,16	1,90	1,80	1,07
Şekerbank T.A.Ş.	4,23	3,85	3,78	3,49	3,72	3,16	2,31
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	3,44	3,19	3,11	2,97	2,93	2,80	1,44
Türkiye İş Bankası A.Ş.	2,56	2,36	2,40	2,29	2,09	2,04	1,60
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	2,45	2,24	2,17	2,18	2,01	1,85	1,79
Yabancı Sermayeli Bankalar	3,54	2,97	3,02	2,92	2,71	2,46	1,63
Alternatifbank A.Ş.	2,47	2,36	2,48	3,12	2,27	1,48	0,65
Arap Türk Bankası A.Ş.	1,92	1,58	1,67	1,72	1,55	1,62	0,50
Bank Mellat	3,67	3,07	2,51	2,66	1,88	1,32	0,90
Burgan Bank A.Ş.	3,57	2,68	2,36	2,24	1,95	1,79	1,07
Citibank A.Ş.	7,15	4,15	3,40	3,38	3,84	3,73	3,10
Denizbank A.Ş.	3,12	3,07	3,17	2,81	2,52	2,35	1,06
Habib Bank Limited	3,59	3,28	4,26	3,80	2,87	2,70	1,50
HSBC Bank A.Ş.	4,60	3,56	3,97	4,48	4,92	4,08	3,26
ICBC Turkey Bank A.Ş.	2,90	2,91	3,47	2,29	2,18	1,61	1,45
ING Bank A.Ş.	4,23	3,27	3,46	3,08	3,04	2,85	1,93
QNB Finansbank A.Ş.	3,31	3,48	3,10	3,19	2,76	2,36	1,53
Turkland Bank A.Ş.	3,27	3,07	3,21	2,81	3,28	4,05	3,00
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	2,21	2,14	2,15	2,31	2,15	2,00	1,28

Diğer faaliyet giderleri/ toplam aktifler oranı ne kadar düşükse banka için durum o kadar iyi sonuç vermektedir. 2005-2018 yılları arasında analize dahil olan bankalar arasında ortalama olarak en düşük orana sahip bankaların başında Ziraat Bankası gelmektedir. Bunu sırası ile Bank Mellat ile Halk Bankası takip etmektedir. Banka grupları olarak değerlendirildiğinde ise en düşük grup kamu sermayeli mevduat bankalarıdır. Ortalama olarak en yüksek oranlar ise HSBC Bank, Şekerbank ve Turkland Bank'dır.

2.1.6. Toplam Kredi ve Alacaklar/Toplam Aktifler

Toplam kredi ve alacaklar, “krediler ve alacaklar + takipteki krediler - özel karşılıklar” formülünden bulunmaktadır. Toplam kredi ve alacaklar/toplam aktifler oranı, toplam aktiflerin içindeki toplam kredi ve alacakların oranını vermektedir. Bu oran ne kadar yüksek ise banka likitlerini o kadar aktif kullanıyor demektir. Oranların aşırı yüksek olmasının da sakıncaları vardır. Örneğin, ani kriz durumlarında bankaların likidite ihtiyacı durumlarında kredileri ve alacakları hemen tahsil edemeyeceği için likidite sıkışıklığı ile karşı karşıya kalabilmektedir. Tablo 2.11 ve Tablo 2.12’de ilgili bankaların Toplam Kredi ve Alacaklar /Toplam aktifler oranı verilmiştir.

Tablo 2.11. 2005-2011 Yıllarında 23 Bankanın Toplam Kredi ve Alacaklar /Toplam Aktifler

Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Bankalar (Toplam banka ortalaması)	40,04	45,97	51,44	52,81	51,83	56,47	57,94
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	26,80	35,57	42,36	46,18	45,45	53,13	56,80
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	20,64	24,16	26,69	29,53	29,49	38,00	44,45
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	22,99	33,83	45,04	50,56	53,52	60,73	61,69
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	36,76	48,72	55,34	58,44	53,35	60,65	64,26
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	44,56	51,00	56,08	58,55	55,55	59,90	63,96
Akbank T.A.Ş.	42,20	49,48	54,27	51,81	41,67	46,73	52,64
Anadolubank A.Ş.	45,79	49,81	58,23	57,87	63,46	67,43	64,57
Fibabanka A.Ş.	53,63	62,41	63,50	73,25	67,92	70,93	84,72
Şekerbank T.A.Ş.	36,16	49,80	59,37	59,69	54,79	61,63	59,10
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	54,20	59,79	58,17	57,71	59,69	61,76	67,34
Türkiye İş Bankası A.Ş.	32,57	39,65	42,38	48,81	42,69	48,74	56,67
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	47,37	46,03	56,62	60,69	58,64	62,06	62,70
Yabancı Sermayeli Bankalar	48,76	51,34	55,90	53,71	54,48	56,37	53,05
Alternatifbank A.Ş.	59,73	68,15	71,76	63,30	75,12	76,21	67,28
Arap Türk Bankası A.Ş.	23,89	28,46	35,99	40,73	36,21	43,46	29,16
Bank Mellat	53,34	54,38	48,21	55,43	57,45	61,01	16,54
Burgan Bank A.Ş.	41,88	51,69	32,07	31,36	32,76	39,05	47,30
Citibank A.Ş.	44,59	28,95	46,55	46,10	42,77	36,63	37,05
Denizbank A.Ş.	48,72	59,38	69,77	66,37	66,83	66,73	62,31
Habib Bank Limited	10,67	5,43	24,35	25,79	17,63	28,08	38,56
HSBC Bank A.Ş.	65,17	73,25	69,57	66,17	63,19	54,53	57,32
ICBC Turkey Bank A.Ş.	61,63	60,79	71,77	54,39	73,89	72,71	71,76
ING Bank A.Ş.	60,79	61,95	67,86	66,92	72,24	70,43	73,00
QNB Finansbank A.Ş.	61,85	62,44	67,88	67,28	59,85	65,27	65,52
Turkland Bank A.Ş.	55,14	58,15	65,82	58,28	63,10	66,45	66,66
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	46,44	54,39	55,07	56,11	47,16	52,30	57,15

Tablo 2.12. 2012-2018 Yıllarında 23 Bankanın Toplam Kredi ve Alacaklar /Toplam Aktifler

Yıllar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Bankalar (Toplam banka ortalaması)	59,27	60,76	62,46	63,06	63,18	63,59	61,63
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	56,62	59,39	62,96	65,62	67,65	67,77	68,11
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	43,86	53,51	57,32	61,69	65,03	68,68	69,10
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	60,85	60,63	65,48	67,51	68,42	66,63	68,36
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	65,15	64,03	66,10	67,66	69,50	67,99	66,88
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	66,45	68,23	68,32	67,71	69,01	68,06	66,81
Akbank T.A.Ş.	56,24	60,24	61,32	60,37	59,71	60,28	59,06
Anadolubank A.Ş.	66,39	67,37	65,94	62,14	70,62	72,65	68,81
Fibabanka A.Ş.	82,58	77,73	76,97	76,98	74,33	72,02	68,49
Şekerbank T.A.Ş.	68,70	72,11	69,06	68,50	73,92	65,95	65,65
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	68,19	71,40	72,06	73,95	70,70	73,80	65,98
Türkiye İş Bankası A.Ş.	61,07	64,27	65,56	64,53	65,55	66,28	70,90
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	62,01	64,51	67,32	67,51	68,28	65,46	68,75
Yabancı Sermayeli Bankalar	54,74	54,66	56,10	55,86	52,87	54,92	49,97
Alternatifbank A.Ş.	65,26	61,81	73,95	71,07	64,20	67,89	66,62
Arap Türk Bankası A.Ş.	26,79	43,20	36,71	33,75	29,47	39,18	31,80
Bank Mellat	7,26	6,89	3,33	3,07	1,51	0,79	0,60
Burgan Bank A.Ş.	65,42	67,20	74,34	76,69	77,87	78,91	71,94
Citibank A.Ş.	40,26	29,82	32,96	44,11	46,35	52,84	37,60
Denizbank A.Ş.	63,78	65,02	62,03	60,97	59,93	62,87	70,47
Habib Bank Limited	42,24	47,48	44,36	40,86	27,60	27,80	32,50
HSBC Bank A.Ş.	60,96	52,71	57,16	64,75	58,08	61,77	47,80
ICBC Turkey Bank A.Ş.	72,35	73,25	76,55	61,92	61,71	59,21	49,10
ING Bank A.Ş.	75,02	73,31	73,78	71,49	70,07	72,74	65,00
QNB Finansbank A.Ş.	66,98	64,72	66,81	66,75	61,97	65,69	62,83
Turkland Bank A.Ş.	68,00	64,90	66,13	68,11	63,06	59,86	49,02
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	57,32	60,27	61,24	62,57	65,47	64,47	64,27

Toplam kredi ve alacaklar/toplam aktifler oranı 2005-2018 yılları arası ortalama olarak oranı en büyük bankalar Fibabanka, ING Bank ve Alternatif Bank'tır. Bankaların aktif büyüklük sıralaması göz önüne alındığında ise sıralama Yapı Kredi Bankası, Garanti Bankası ve Halk Bankası'dır. Oranlar içinde dikkat çeken detaylardan birisi, Bank Mellat'ın 2010 yılından itibaren kredi oranı azalarak sıfıra kadar yaklaşmıştır. Bir başka detay ise Fibabanka'nın aktiflerinin büyük çoğunluğunu kredi olarak kullandığı görülmektedir. Banka grup bazında değerlendirildiğinde özel sermayeli bankalar aktiflerini diğer bankalara kıyasla daha yüksek oranda krediye dönüştürmüştür.

2.1.7. Takipteki Krediler/ Toplam Krediler

Takipteki krediler/ toplam krediler oranı takipteki kredilerin ve alacakların toplam kredilere oranlanması ile bulunmaktadır ve buna kredi riski de denmektedir. Bu oranda meydana gelen artışlar kredi kalitesini ve devamında ise banka karlılığını azaltmaktadır. Bu oranın düşüklüğü bankaların kredilerinin hızlı tahsil edildiğini göstermektedir ve oranların düşük olması istenilen durumu ifade etmektedir. Tablo 2.13 ve Tablo 2.14’de 2005-2018 yılları aralığında ilgili bankaların Takipteki Krediler/Toplam Krediler oranı gösterilmiştir.

Tablo 2.13. 2005-2011 Yıllarında 23 Bankanın Takipteki Krediler/Toplam Krediler

Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Bankalar (Toplam banka ortalaması)	1,59	0,31	0,39	0,92	1,57	1,01	0,82
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	0,24	0,16	0,15	0,49	0,60	0,40	0,34
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	0,41	0,35	0,37	0,37	0,47	0,49	0,36
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0,32	0,13	0,08	0,83	0,95	0,66	0,47
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	0,00	0,00	0,00	0,28	0,39	0,05	0,19
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	0,34	0,24	0,29	0,82	1,12	0,88	0,82
Akbank T.A.Ş.	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,13
Anadolubank A.Ş.	0,00	0,00	0,00	0,14	0,60	0,46	0,48
Fibabanka A.Ş.	0,02	0,01	0,09	1,06	1,98	2,17	0,55
Şekerbank T.A.Ş.	0,00	0,00	0,00	1,78	2,13	1,70	2,68
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	0,57	0,29	0,70	1,12	2,09	1,05	0,81
Türkiye İş Bankası A.Ş.	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1,80	1,39	1,22	1,67	1,06	0,81	1,08
Yabancı Sermayeli Bankalar	4,18	0,52	0,72	1,44	2,98	1,75	1,29
Alternatifbank A.Ş.	2,18	0,62	0,76	2,62	2,65	2,78	2,67
Arap Türk Bankası A.Ş.	2,18	0,62	0,76	2,62	2,65	2,78	2,67
Bank Mellat	0,00	0,98	0,05	0,08	0,02	0,01	0,97
Burgan Bank A.Ş.	1,11	0,41	1,64	3,53	5,87	3,18	1,56
Citibank A.Ş.	2,79	1,84	1,03	2,10	1,45	0,98	0,93
Denizbank A.Ş.	0,27	0,09	0,45	0,98	2,07	1,38	1,01
Habib Bank Limited	42,01	0,00	1,09	0,41	13,96	2,59	0,00
HSBC Bank A.Ş.	0,41	0,49	1,29	1,44	3,29	2,20	1,24
ICBC Turkey Bank A.Ş.	1,01	0,30	0,56	1,88	2,66	1,88	1,69
ING Bank A.Ş.	0,39	0,50	0,76	1,59	1,86	1,21	0,73
QNB Finansbank A.Ş.	0,00	0,00	0,00	0,00	0,60	0,93	1,33
Turkland Bank A.Ş.	0,58	0,23	0,15	0,58	0,83	2,29	1,59
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	1,40	0,68	0,82	0,90	0,85	0,54	0,33

Tablo 2.14. 2012-2018 Yıllarında 23 Bankanın Takipteki Krediler/Toplam Krediler

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Bankalar (Toplam banka ortalaması)	1,34	1,38	2,06	2,09	2,38	2,77	7,01
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	0,67	0,51	0,68	0,62	0,53	0,43	2,86
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	1,11	0,72	0,55	0,47	0,11	0,08	2,00
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0,52	0,51	1,26	0,75	0,74	0,65	2,43
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	0,39	0,30	0,23	0,65	0,74	0,56	4,15
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	0,67	0,77	0,96	0,98	1,21	1,48	3,37
Akbank T.A.Ş.	0,11	0,08	0,12	0,10	0,10	0,08	2,10
Anadolubank A.Ş.	0,00	0,00	0,97	0,93	1,21	1,66	2,64
Fibabanka A.Ş.	0,49	0,49	1,17	0,80	1,12	2,05	3,23
Şekerbank T.A.Ş.	1,54	2,40	2,19	2,78	3,32	2,21	3,34
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	0,87	0,89	0,88	0,76	0,99	1,11	4,15
Türkiye İş Bankası A.Ş.	0,40	0,32	0,36	0,50	0,55	2,20	4,10
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1,29	1,19	1,03	1,01	1,23	1,07	4,04
Yabancı Sermayeli Bankalar	2,69	2,87	4,54	4,66	5,38	6,38	14,81
Alternatifbank A.Ş.	1,87	1,14	1,96	2,36	2,01	1,98	4,75
Arap Türk Bankası A.Ş.	1,87	1,14	1,96	2,36	2,01	1,98	4,60
Bank Mellat	19,07	24,90	43,25	42,63	52,36	64,55	133,33
Burgan Bank A.Ş.	2,12	1,14	1,04	1,11	1,05	1,23	2,97
Citibank A.Ş.	0,78	0,88	0,47	0,21	0,23	0,44	2,54
Denizbank A.Ş.	1,73	0,98	1,20	1,42	1,53	1,07	3,64
Habib Bank Limited	0,00	0,00	0,73	0,00	0,00	0,00	0,75
HSBC Bank A.Ş.	1,72	1,84	2,47	2,24	3,18	1,81	5,40
ICBC Turkey Bank A.Ş.	1,59	1,64	1,70	1,11	0,71	0,32	1,20
ING Bank A.Ş.	1,11	0,83	1,11	1,12	1,26	1,29	5,20
QNB Finansbank A.Ş.	1,04	1,19	1,13	1,30	0,97	0,97	5,27
Turkland Bank A.Ş.	1,64	1,26	1,51	4,15	4,14	6,82	22,11
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	0,44	0,41	0,47	0,53	0,54	0,50	0,80

Takipteki kredilerin toplam kredilere oranı bankaların kredilerinin dönüş hızını göstermektedir. Buradaki oranın düşüklüğü bankaların borçlarını kısa sürede tahsil ettiklerini ve alacakları ile sorunlarının daha az olduğunu göstermektedir. 2018 yılı itibariyle ele alınan tüm bankalar nezdinde değerlendirildiğinde önceki yıllara göre ciddi bir artış olduğu bankacılık sektörü açısından zor bir yıl olduğu anlaşılmaktadır. Banka grupları bazında 2005-2018 yılları ortalaması itibariyle en yüksek oranın yabancı sermayeli bankalara ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu sıralama özel sermayeli ve kamusal sermayeli bankalar şeklinde devam etmektedir. Tüm dönem için ortalama olarak en düşük bankalar, Akbank, Halkbank ve İş Bankasıdır. Ele alınan bankalar arasında Bank Mellat'ın 2018 yılında takipteki kredilerin toplam kredilere oranının % 133'lere çıktığı

görülmektedir. Birçok bankanın belli yıllarında ise oranlar % 0 olarak gözükmemektedir. Bankalarda bu oranın sıfır veya çok düşük olmasının sebeplerinden birisi bankalarının borçlarını kısa sürede tahsil etmesi iken diğer bir sebebi ise bankaların borçlarını varlık şirketi v.b. finansal kuruluşlara devretmesidir.

2.1.8. Personel Giderleri/ Toplam Aktifler

Personel giderleri/ toplam aktifler oranı, toplam aktifler içindeki personel giderlerinin oranını göstermektedir. Bu oranın düşük olması beklenmektedir.

Tablo 2.15. 2005-2011 Yıllarında 23 Bankanın Personel Giderleri/Toplam Aktifler

Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Bankalar (Toplam banka ortalaması)	1,84	1,63	1,74	1,65	1,62	1,50	1,27
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	1,24	1,11	1,13	1,05	0,97	0,95	0,90
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	1,17	1,12	1,08	0,94	0,90	0,89	0,87
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1,56	1,22	1,19	1,08	1,04	0,99	0,87
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	1,00	0,98	1,13	1,12	0,98	0,97	0,96
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	2,02	1,82	1,90	1,93	1,90	1,77	1,39
Akbank T.A.Ş.	0,81	0,96	0,90	0,97	0,86	0,78	0,72
Anadolubank A.Ş.	2,00	1,98	2,41	2,64	2,49	2,49	2,18
Fibabanka A.Ş.	2,35	1,88	2,12	2,25	2,47	2,65	1,40
Şekerbank T.A.Ş.	3,94	3,56	2,86	2,58	2,53	2,12	1,63
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1,89	1,81	2,08	2,40	2,32	1,89	1,59
Türkiye İş Bankası A.Ş.	1,29	1,25	1,36	1,29	1,26	1,27	1,15
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1,84	1,33	1,57	1,37	1,37	1,17	1,06
Yabancı Sermayeli Bankalar	2,25	1,96	2,18	1,96	1,99	1,79	1,51
Alternatifbank A.Ş.	1,69	1,63	1,77	1,60	1,85	1,66	1,47
Arap Türk Bankası A.Ş.	3,95	4,16	4,29	2,10	1,99	2,40	1,04
Bank Mellat	0,99	0,98	1,09	0,79	0,82	0,22	0,18
Burgan Bank A.Ş.	2,77	1,93	0,98	1,12	1,26	1,50	1,54
Citibank A.Ş.	3,07	1,88	3,53	2,72	2,77	2,24	2,34
Denizbank A.Ş.	1,82	1,93	2,07	1,95	1,86	1,71	1,69
Habib Bank Limited	3,11	1,89	1,85	1,34	1,66	1,66	1,64
HSBC Bank A.Ş.	2,54	2,63	2,51	2,77	2,88	2,35	1,89
ICBC Turkey Bank A.Ş.	1,83	1,76	2,18	2,79	2,87	2,17	1,69
ING Bank A.Ş.	1,89	1,67	2,16	1,95	2,27	2,15	1,85
QNB Finansbank A.Ş.	1,72	1,53	1,88	1,76	1,74	1,56	1,49
Turkland Bank A.Ş.	2,67	2,47	3,04	3,54	3,00	2,69	1,99
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	1,24	1,07	1,04	1,08	0,94	0,94	0,87

Tablo 2.16. 2012-2018 Yıllarında 23 Bankanın Personel Giderleri/Toplam Aktifler

Yıllar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Bankalar (Toplam banka ortalaması)	1,35	1,20	1,19	1,09	1,02	0,96	0,99
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	0,91	0,84	0,79	0,77	0,72	0,65	0,63
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	0,93	0,87	0,75	0,69	0,64	0,60	0,53
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0,87	0,81	0,84	0,85	0,80	0,68	0,69
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	0,93	0,83	0,79	0,77	0,71	0,67	0,66
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	1,43	1,32	1,27	1,12	1,10	1,05	1,11
Akbank T.A.Ş.	0,76	0,75	0,70	0,68	0,63	0,59	0,64
Anadolubank A.Ş.	2,38	2,31	1,87	1,54	1,54	1,44	1,48
Fibabanka A.Ş.	1,42	1,28	1,41	1,12	0,99	1,00	1,12
Şekerbank T.A.Ş.	1,78	1,52	1,63	1,48	1,47	1,19	1,49
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1,56	1,41	1,35	1,26	1,23	1,33	1,29
Türkiye İş Bankası A.Ş.	1,10	1,10	1,05	0,96	0,97	0,96	0,90
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1,03	0,90	0,86	0,82	0,87	0,82	0,82
Yabancı Sermayeli Bankalar	1,70	1,45	1,50	1,38	1,24	1,17	1,23
Alternatifbank A.Ş.	1,50	1,35	1,40	1,20	0,90	0,79	0,74
Arap Türk Bankası A.Ş.	1,35	1,12	1,16	1,21	1,09	1,16	1,10
Bank Mellat	1,60	2,01	1,73	1,87	1,16	0,88	1,19
Burgan Bank A.Ş.	1,92	1,41	1,28	1,24	1,03	0,90	0,98
Citibank A.Ş.	2,64	1,26	1,20	1,17	1,21	1,20	1,29
Denizbank A.Ş.	1,50	1,41	1,46	1,31	1,15	1,05	0,80
Habib Bank Limited	1,88	1,66	2,41	1,88	1,28	1,57	1,47
HSBC Bank A.Ş.	2,03	1,66	1,82	1,85	2,43	1,79	1,87
ICBC Turkey Bank A.Ş.	1,83	1,79	2,05	1,37	1,25	0,91	1,14
ING Bank A.Ş.	1,70	1,40	1,37	1,16	1,17	1,15	1,11
QNB Finansbank A.Ş.	1,39	1,39	1,27	1,23	1,14	1,00	1,16
Turkland Bank A.Ş.	1,80	1,52	1,43	1,50	1,42	1,98	2,21
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	0,98	0,86	0,89	0,89	0,88	0,85	0,91

Personel giderlerinin toplam aktiflerdeki payı 2005-2018 yılları aralığında ortalama olarak en düşük bankalar Akbank, Ziraat Bankası ve Vakıfbank'tır. Personel giderlerinin toplam aktiflere oranı genel olarak bakıldığında aktif büyüklükleri ve personel sayısı daha büyük bankalarda daha düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Kamu sermayeli bankalar ortalama olarak diğer banka gruplarına göre oranlar olarak daha düşük olduğu gözlemlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TİCARİ BANKALARIN ETKİNLİKLERİNİN VZA ve MALMQUIST TFV ENDEKSİ İLE KARŞILASTIRILMASI

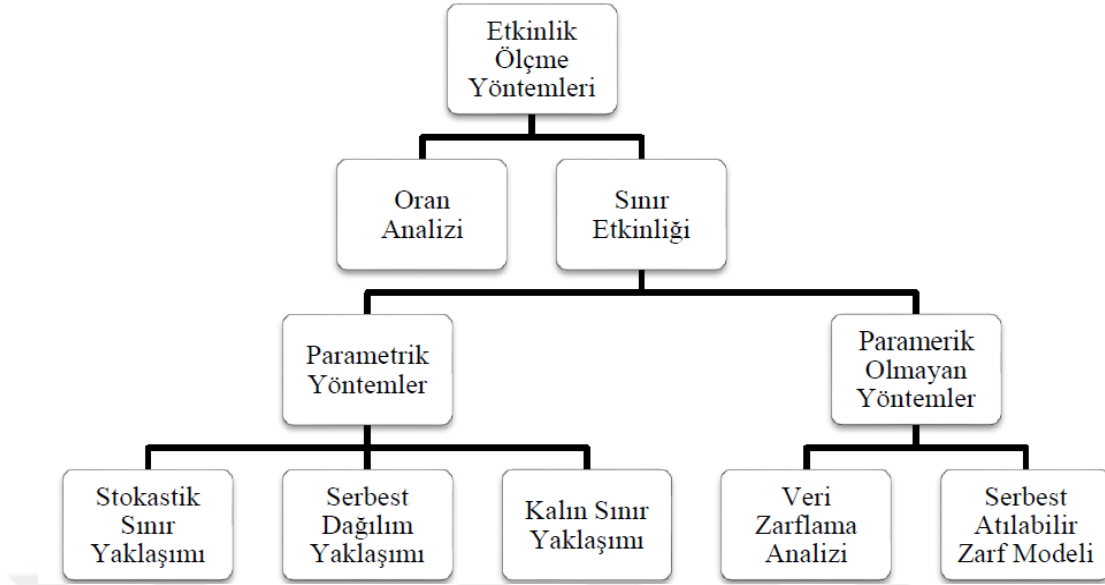
Türk Bankacılık sektörünün genel seyrini ortaya koymak amacıyla sektörde faaliyet gösteren 23 mevduat bankasının 2005-2018 veri dönemi esas alınarak sektörün etkinlik ve verimlilik analizi yapılmıştır. Bu kapsamda öncelikle etkinlik ve verimlilik kavramları açıklanmıştır.

3.1. BANKACILIK SİSTEMİNDE ETKİNLİK ve VERİMLİLİK ANALİZİ

Etkinlik, özel veya kamu sektöründe faaliyette bulunan tüm kurum ve kuruluşların işçilik, hammadde, malzeme gibi üretim kaynakları ve diğer tüm girdileri kullanarak bu girdilerden ne kadar fazla çıktı elde ettiklerini veya aynı çıktı seviyesine ulaşmak için daha az girdi kullanılmasını ifade etmektedir (Budak, 2011: 96 & Cooper vd., 2006: 1). Etkinlik sayısal olarak hedef değerin fiili değere bölünmesi ile elde edilmektedir (Yavuz, 2003: 13).

Bankacılıkta performans finansal (ekonomik) etkinlik ile ölçülmektedir. Finansal etkinlik tahsis ve teknik etkinlik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tahsis etkinliği firmaların en iyi girdi kompozisyonunu oluşturmak için fiyat ve maliyetlerini ayarlamasıdır. Teknik etkinlik üretim faaliyetleri devam ederken girdileri sabit tutarak çıktıları artıramıyorsa üretimin etkin olduğu söylenebilir.

Bankacılıkta etkinlik ölçümü oran analizi ve sınır etkinliği yöntemi ile yapılmaktadır. Bankacılıkta etkinlik ölçme yöntemleri aşağıdaki şemada gösterilmiştir.

Kaynak: Buğan, 2015: 27

Grafik 3.1. Bankacılıkta Etkinlik Ölçme Yöntemleri

Oran analizi, bankaların etkinlik analizinde kullanılan çok eski bir yöntemdir. Bu yöntemdeki oranlar, bankaların finansal tabloları ve muhasebe hesapları üzerindeki verilerle elde edilmektedir. Tek girdi ve tek çıktı kullanılan bu yöntem performans ölçümünde en çok başvurulan yöntemlerden birisidir. (Buğan, 2015: 26). TBB, TKBB veya BDDK'nı sitelerinde düzenli olarak rasyolar yayınlanmaktadır ve bu rasyolar aracılığıyla analiz yapılmaktadır. Oran analizinde analize dahil olan girdi ve çıktıların sayısının düşüklüğü veya basit oranların hesaplanması bankaların performansı ile çok yönlü bir analiz yapılmasını engellemektedir.

Sınır etkinliği yöntemi etkinlik analizlerinde kullanılan en popüler yöntemdir. Bankacılığın yanı sıra birçok alanda da etkin olarak kullanılmaktadır. Bu yöntemin uygulama şekli, bir etkinlik sınırı hesaplanıp, en iyi performansı temsil eden sınırlar belirlenmektedir. Belirlenen sınırlar etkinlik ölçüsünün belirleyicileri olmaktadır. İncelenen birimlerin konumları belirlenerek sınırın altında veya üstünde kalmalarına göre etkinlikleri değerlendirilmektedir (Hajihassaniasl ve Nasırı, 2019: 75). Sınır etkinliği yöntemi kendi içinde parametrik ve parametrik olmayan yöntemler olarak ikiye ayrılmaktadır. Çalışmamızda parametrik olmayan sınır etkinliği yöntemlerinden Veri Zarflama Analizi metodunu kullanacağımız için diğer analiz yöntemlerinin ayrıntılarına girilmemiştir. Veri Zarflama Analizi metodu yöntemler bölümünde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Verimlilik kavramını etkinlik kavramının yerine kullanılmasına karşın aslında ikisi farklı kavramlardır. Ekonomide etkinlik, üretim ile uğraşan işletmelerin mevcut çıktı girdi oranı ile optimal çıktı girdi oranı arasındaki ilişkiyi ifade ederken, verimlilikte ise mevcut çıktı miktarının üretim için kullanılan girdi miktarına oranlanması ifade eder. Verimlilik etkinliğe göre daha sınırlı bir kavramdır (Karacabey, 2001: 191 & Özer ve Topçuoğlu, 2019: 2). Çalışmada verimlilik analizini yaparken Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi yöntemi kullanılmıştır. Bu endeks yöntemler bölümünde açıklanmıştır.

3.2. LİTERATÜR TARAMASI

Bankacılık sistemiyle ilgili yapılan çalışmalar bankaların karlılığı, etkinliği ve verimliliği noktasında yoğunlaşmaktadır. Bu kapsamda yapılan literatür taraması banka karlılığı ile banka etkinliği ve verimliliği olarak iki grup altında incelenecektir. Banka etkinliği ve verimliliği üzerine yapılan çalışmaların bir kısmı detaylı bir şekilde özetlenmiştir.

Bankacılık etkinliği ve verimliliği üzerine ulusal ve uluslararası birçok çalışma yapılmıştır. Bankacılık etkinliği hesaplanırken genel olarak veri zarflama analizi kullanılırken verimlilik incelemelerinde ise Malmquist TFV endeksi metodu kullanılmıştır. Bunlardan bazıları özet şekilde incelenmiştir.

Behdioğlu ve Özcan, 2009 yılında yapmış oldukları çalışmada 1999-2005 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren 29 ticari bankanın etkinliklerini veri zarflama metodu ile incelemişlerdir. Girdi olarak personel sayısı, faiz dışı giderler, şube sayısı ve faiz giderleri seçilirken çıktı olarak ise toplam mevduat, toplam kredi miktarı ve net kar kullanılmıştır. Ortalama etkinlik yüzdeleri yüzde 43,3 olarak bulunmuştur. Yabancı sermayeli bankaların etkinlik yüzdeleri diğer banka gruplarının etkinlik yüzdelerine göre daha yüksek düzeyde bulunmuştur.

Budak 2011 yılında yaptığı çalışmada Türkiye’de faaliyette bulunan 22 ticari bankanın 2008-2010 yılları arasındaki etkinliklerini veri zarflama analizi ile incelemiştir. Girdi olarak Şube sayısı, personel sayısı ile faiz ve faiz dışı giderler toplamı kullanılırken çıktı olarak toplam mevduat, toplam krediler ile faiz ve faiz dışı gelirler toplamı kullanılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda kamu sermayeli bankaların

özel ve yabancı sermayeli bankalara göre daha etkin olduğu sonucuna varılmıştır. 2008-2010 yılları arasında bankaların etkinliklerinde şube ve personel sayısı olan girdilerdeki artışlara rağmen çıktılarda artışların düşük olmasından dolayı azalmalar meydana gelmektedir.

Keskin Benli, 2012 yılında yapmış olduğu çalışmada 2007-2010 yılları arasında Türkiye'nin birçok bölgesinde faaliyet gösteren konaklama şirketlerinin etkinlik ve verimliliklerini incelemiştir. Toplam yatak kapasitesi girdi olarak kullanılırken tesise geliş sayısı ve geceleme sayısı çıktı olarak kullanılmıştır. 2007-2010 döneminde ortalama teknik etkinlik değeri bazında hiçbir il ve konaklama işletmesi etkin bulunamamıştır. Akdeniz ve Ege'deki işletmeler diğer bölgelerdekilere göre daha turistik olarak daha zengin olduğu tespit edilmiştir.

Akyüz, Yıldız ve Kaya 2013 yılında yaptıkları çalışmada BİST'te işlem gören 11 mevduat bankasının 2007-2011 yılları arasındaki verimliliklerini ölçmüşlerdir. Girdi olarak özsermaye, mevduat, faiz giderleri kullanılırken, çıktı olarak faiz gelirleri ve net kar kullanılmıştır. Dönem bazında değerlendirildiğinde 2008-2009 döneminde artış meydana gelirken diğer dönemlerde azalış meydana gelmiştir.

Ada ve Dalkılıç 2014 yıllarında yapmış oldukları çalışmada 2009-2011 yılları arası Türkiye ve Malezya da faaliyette bulunan İslami Bankaların verimliliklerini karşılaştırmalı olarak analiz etmişlerdir. Girdi olarak toplam varlıklar ve özkaynaklar kullanılırken çıktı olarak toplam mevduat ile net kar/ zarar kullanılmıştır. 2009 yılı haricinde Malezya bankalarının Türkiye'de faaliyet gösteren bankalara göre ölçek etkinliği olarak ortalamaları daha yüksek çıkmıştır.

Büyükakın ve Kapkara 2016 yılında yapmış oldukları çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren 3 katılım bankasının 2010-2015 yılları arasındaki etkinlik ve verimliliklerini veri zarflama analizi aracılığıyla incelemişlerdir. Girdi olarak toplam fonlar çıktı olarak ise kullandırılan fonlar seçilmiştir. Analiz sonucunda Türkiye Finans Katılım Bankası diğer bankalara göre daha etkin çıkmıştır.

Bolaman Avcı ve Öztaş 2016 yılına yapmış oldukları çalışmada 1998-2014 yılları arasında Türkiye'de faaliyette bulunan ticari bankaların etkinliklerini analiz etmişlerdir. Girdi olarak toplam mevduat personel sayısı ve şube sayısı kullanılırken çıktı olarak

toplam krediler kullanılmıştır. 1998 yılında CCR modeline göre bir banka etkin olurken 2014 yılında beş banka etkin konumda bulunmaktadır.

Çelik, Öncü ve Yenice 2018 yılında yaptıkları çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankaların 2008-2016 yılları arasında etkinlikleri veri zarflama metodu ile ölçülmüştür. Girdi olarak toplam mevduat, personel sayısı ve faiz giderleri kullanılırken çıktı olarak faiz gelirleri ve krediler kullanılmıştır. CCR varsayımı sonucuna göre Deutsche Bank ve Arap Türk Bankası diğer bankalara göre daha etkin çıkmıştır.

Banka karlılığı üzerine yapılmış ilk çalışmalar Short (1979) ve Bourke (1989) tarafından yapılmıştır. Daha sonraları konu ile ilgili birçok çalışma yapılmakla beraber çalışmaların bazılarında tek bir ülke üzerinde analiz yapılırken, bazılarında da birden çok ülkeyi analizine katarak araştırma yapılmıştır. Çok ülkeli analiz yapan çalışmalara örnek olarak, Molyneux ve Thornton (1992), Demirgüç- Kunt ve Huizinga (1999), Staikouras, Wood (2004), Alkassim (2005) ve Chen, Liao (2011) verilebilir. Tek ülke üzerinde ise Molyneux ve Thornton (1992), Berger (1995), Eken ve Hasan (1997), Demirgüç- Kunt ve Huizinga (1999), Naceur (2003), Güngör (2007) ve Taşkın (2011) çalışma yapmıştır.

Yapılan çalışmalarda genel olarak bağımlı değişkenler olarak Aktif Karlılığı, Özkaynak Karlılığı, ve Net Faiz Marjı kullanılırken bağımsız değişken olarak ise; faiz dışı gelir, faiz dışı gider, aktif büyüklüğü, krediler, sermaye yeterliliği, faiz oranı, toplam krediler / toplam aktifler, özkaynaklar / toplam aktif, enflasyon, GSYH’daki yıllık büyüme, döviz kuru, vergi oranı ve işsizlik oranı örnek olarak verilebilir.

Bankaların karlılık analizi üzerine yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunda Panel Veri Analizi kullanılırken, Doğrusal Regrasyon Analizi de sıkça başvuru alan metotlardan birisidir.

Molyneux ve Thornton, 1992 yılında yaptığı çalışmada Türkiye’nin de dahil olduğu 18 Avrupa ülkesinde 1986-1989 yılları arasındaki bankaların performans belirleyicilerini incelemişlerdir. Çalışmada sermaye oranları ve nominal faiz oranlarının karlılık ile pozitif yönlü bir ilişkili içinde olduğu ve devlet mülkiyetinin bankaların karlılığında önemli rol oynadığı sonucuna varılmıştır.

Demirgüç-Kunt ve Huizinga, 1999 yılında yaptığı çalışmada 1988 ile 1995 yılları arasında 80 ülke üzerinde bulunan 7900 bankanın verilerini kullanmışlardır. Çalışmanın sonucunda, sermaye ile karlılık arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığını belirtirken rezervler ile karlılık arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğunu tespit etmiştir. Yazarlar, gelişmekte olan ülkelerde yabancı sermayeli bankaların daha karlı çalıştığını, sanayi ülkelerinde ise daha az karlı çalıştığını belirtmişlerdir. Bankaların sermayelerinin büyüklüğü de karlılığı etkilemektedir. Daha büyük sermayeli bankalar daha yüksek net faiz marjı ve daha fazla kar ile çalışmaktadırlar.

Guru vd. 2002 yılında Malezya’da yaptıkları çalışmada 17 ticari bankanın 1986-1995 dönemindeki karlılık belirleyicilerini incelemişlerdir. Çalışmada yüksek banka karlılığını açıklama da etkin harcama yöntemlerinin çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Makro göstergelere göre yüksek faiz oranı düşük banka karlılığı ile ilişkilendirilirken enflasyonun banka karlılığı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir.

Hassan ve Bashir, 2003 yılında yaptıkları çalışmada 21 ülkede bulunan 43 İslam bankasının, banka özelliklerinin ve finansal yapının bankaların performansları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. GSYH’deki yüksek büyüme banka performansı ve karlılığını olumlu yönde etkilemektedir. Bankacılık sisteminin büyüklüğü net faiz dışı marjı hariç kârlılığı olumsuz yönde etkilemektedir. Vergilendirmeler banka performansının belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır ve ters yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Staikouras ve Wood, 2004 yılında yaptığı çalışmada 1994-1998 yılları arasında Avrupa da faaliyet gösteren 685 ticari bankanın karlılık belirleyicilerini tespit etmeye çalışmışlardır. Bankaların karlılıklarının sadece yönetsel değil makroekonomik faktörlerden de etkilenmektedirler. Daha yüksek özkaynağa sahip bankaların daha fazla kara sahip olduğunu savunmaktadırlar. Faiz oranlarının yüksekliği pozitif etki yaparken, GSYİH oranlarındaki artışlar negatif etki yaratmaktadır.

Ben Naceur ve Goaid, 2008 yılında yaptıkları çalışmada 1980-2000 yılları arasında banka özelliklerinin, finansal yapısının ve makroekonomik koşulların Tunus’taki bankaların karlılığı ve net faiz marjı üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Bankanın büyüklüğünün banka karlılığı ile ters yönlü ilişki olduğunu ve özel bankaların

devlet destekli bankalara göre daha karlı olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca makroekonomik değişkenlerin banka karlılığı üzerinde bir etkisi olmadığı görülmüştür. Borsadaki gelişim banka karlılığını olumlu yönde etkilemektedir.

Sufian, 2009 yılında yaptığı çalışmada 2000-2007 yılları arası Çin bankacılık sektörünün karlılığını incelemiştir. Banka büyüklüğü, kredi riski ve kapitalizasyonun Çin bankalarının karlılığı ile pozitif yönde bir ilişkisi mevcut iken likidite, genel gider maliyetleri negatif yönlü bir ilişki içindedir. Ekonomik büyüme ve enflasyonun olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

Davydenko, 2010 yılında yaptığı çalışmada 2005-2009 yılları arasında Ukrayna'da faaliyet gösteren bankaların karlılık belirleyicilerini tespit etmeye çalışmıştır. Mevduatlardaki artışlar karlılığı olumlu yönde etkilemektedir. Çalışmada likiditenin karlılık üzerinde önemli ve olumsuz bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Diğer çalışmaların aksine bankaların büyüklüğünün performans üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Dağıdır, 2010 yılında yaptığı çalışmada 2003-2008 yılları arası Türkiye bankacılık sektörünün karlılığının makroekonomik değişkenlerle ilişkisini incelemiştir. Çalışmada faiz marjı ile üretici fiyat endeksi ve sanayi fiyat endeksi arasında ters yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Faiz marjı ve ekonomik büyüme arasında da anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Çerçi, 2011 yılında yaptığı çalışmada 2003-2010 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların, bankalara özgü ve makroekonomik değişkenler çerçevesinde karlılığını analiz etmiştir. Çalışmada aktif karlılığın, toplam krediler /toplam mevduat ve faiz dışı gelirler /toplam aktifler oranlarından pozitif yönde etkilenirken; faiz dışı giderler /net kar oranından ise negatif yönde etkilendiği gözlemlenmiştir. Net faiz marjının ise, toplam krediler /toplam mevduat, alacak karşılıkları /takipteki krediler ve faiz dışı gelirler /toplam aktifler takipteki oranlarından aynı yönde etkilendiği tespit edilmiştir.

Taşkın, 2011 yılında yaptığı çalışmada 1995-2009 yılları arası Türkiye'de faaliyette bulunan tüm ticari bankaların karlılıklarını belirleyen içsel ve dışsal değişkenlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Yapılan çalışmada karlılık üzerinde, makro düzeydeki değişkenlerden ziyade daha çok mikro düzeydeki değişkenlerin etkisi

bulunmaktadır. Analiz sonucunda makroekonomik değişkenlerden sadece üretim endeksinin, aktif karlılığının üzerinde etkisi bulunmuştur. Krizin hem aktif karlılığı hem de faiz marjları üzerinde olumsuz etkileri tespit edilmiştir. Enflasyon, GSYH veya faiz oranlarındaki değişimlerin banka performansında anlamlı bir etkisi bulunamamıştır. Çalışmanın başka bir sonucu da bilanço dışı faaliyetlerdeki artışların banka performansı üzerindeki olumlu etkisidir.

Akbaş, 2012 yılında yaptığı çalışmada 2005-2010 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren 26 bankanın, bankaya özgü, sektöre özgü ve makroekonomik faktörlerin banka karlılığına etkisini incelemiştir. Çalışmada enflasyonun anlamlı ve negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Özkaynak karlılığı için likit varlıkların kısa vadeli borçlar oranı hariç, bankaya özgü değişkenlerin tamamı önemli derecede ve negatif yönlü ilişkilidir.

Curak vd. 2012 yılında yaptıkları çalışmada 2005-2010 yılları arasında Makedonya bankacılık sistemindeki karlılık belirleyicileri üzerine çalışma yapmışlardır. Banka karlılığının iç faktörleri arasında en önemlisi olarak faaliyet gider yönetimi olduğunu tespit etmişlerdir. Karlılığın, ödeme gücü ve likidite riskinden etkilendiğini belirtmişlerdir. GSYH’deki büyümelerde pozitif yönlü hareketlerde bankacılıkta karı olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

Knezevic ve Dobromirov, 2012 yılında yaptıkları çalışmada 2004-2011 yılları arasında bankaya özgü, piyasaya özgü ve makroekonomik faktörlerin Sırbistan bankacılık sektörünün karlılığına olan etkisini incelemektedirler. Çalışmanın sonucunda bankaya özgü ve piyasaya özgü faktörlerin bankanın karlılığını etkilediğini, ancak makroekonomik faktörlerin etkilemediğini göstermektedir. Çalışmada finansal krizin etkisi de göz önüne alınmıştır ve kriz Sırbistan’daki yerel bankalar üzerinde olduğu gibi yabancı bankaların karlılığı üzerinde olumsuz bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir.

Turgutlu, 2014 yılında yaptığı çalışmada Türkiye’de 2006-2012 yılları arasında bankaların karlılığının belirleyicileri ve dinamiklerini incelemiştir. Banka büyüklüğü, yönetsel verimlilik, toplam krediler, sermaye oranı, bilanço dışı yükümlülükler ve finansal sağlamlığı belirleyen değişkenler bankaların karlılığı üzerindeki önemli bir etkiye sahiptirler. Yazar çalışmasında, öz kaynakların fazla olmasını karlılığı olumlu etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Rahman vd. 2015 yılında yaptıkları çalışmada 2006-2013 yılları arası Bangladeş'te bulunan 25 tane banka üzerinde karlılık analizi yapmışlardır. Sermaye gücünün ve kredi yoğunluğunun banka karlılığı üzerinde olumlu ve önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra maliyet etkinliği ve bilanço dışı faaliyetlerin karlılığı olumsuz ve önemli ölçüde etkilediğini ifade etmişlerdir.

Eyceyurt Batır ve Güngör, 2016 yılında yapmış oldukları çalışmada 2005-2014 yılları arasında Türkiye de bulunan katılım ve konvansiyonel bankaların karlılık belirleyicilerini analiz etmişlerdir. Çalışmada özkaynak kârlılığı, aktif kârlılığı ve vergi öncesi kârlılık rasyoları, konvansiyonel bankalara kıyasla katılım bankalarında daha yüksek düzeyde çıkmıştır. Mevduat değişkeni, bilanço dışı işlemler ve enflasyonun karlılık üzerinde anlamlı bir ilişkisi bulunmadığı tespit edilmiştir. Faiz dışı gelirler, krediler değişkeni, pazar yoğunluğu ve GSYH'deki artışların da karlılık üzerinde anlamlı ve olumlu bir etkisi bulunmaktadır.

Reis vd. 2016 yılında yaptıkları çalışmada 2009-2013 yılları arasında Türkiye'de BİST'e kote olmuş bankaların karlılıklarını analiz etmişlerdir. İçsel değişkenlerden kredi/mevduat oranı ve kaldıraç oranı aktif karlılığı negatif yönde etkilerken, piyasa kapitalizasyonu karlılığı pozitif yönde etkilemektedir. Bağımlı değişkenlerde biri olan net faiz marjı ise gayri safi yurtiçi hasıla, kredi/mevduat oranı, kaldıraç oranı ve piyasa kapitalizasyondan negatif yönde etkilendiği tespit edilmiştir.

Karakuş vd. 2017 yılında yaptıkları çalışmada 2006-2015 yılları aralığında faaliyette bulunan 12 tanesi yerli sermayeli 17 tanesi de yabancı sermayeli olmak üzere 29 ticari bankanın karlılıklarını etkileyen içsel değişkenleri karşılaştırmalı olarak analiz etmişlerdir. Yerli sermayeli bankalarda aktif karlılığını özkaynaklar /toplam aktifler, özel karşılıklar / toplam krediler ve faiz dışı gelirler /toplam aktifler oranları ile aktif büyüklüğü pozitif yönde etkilerken faiz dışı giderler /toplam aktifler oranı negatif yönde etkilemektedir. Yabancı sermayeli bankalarda ise aktif karlılığını özkaynaklar /toplam aktifler ve faiz dışı gelirler /toplam aktifler oranları pozitif yönde etkilemektedir. Özkaynak karlılığını, yerli sermayeli bankalarda faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranı pozitif yönde etkilerken, likit varlıkların toplam aktiflere oranı da yabancı sermayeli bankaları pozitif yönde etkilemektedir. Ayrıca özkaynakların aktif toplamına

oranı ile özel karşılıkların toplam kredilere oranı yerli ve yabancı sermayeye sahip bankalar için net faiz marjı üzerinde pozitif etkiye sahiptirler.

Okuyan ve Karataş, 2017 yılında yaptıkları çalışmada 2002-2013 yılları arasında faaliyet gösteren 19 ticari bankanın karlılıklarını etkileyen faktörleri analiz etmişlerdir. Çalışma sonucunda sermaye yeterlilik oranındaki artışlar aktif karlılığı da aynı yönde artırmaktadır. Aktif büyüklük, özkaynak yeterliliği, ana faaliyet gelirlerinin yüksekliği, personel giderlerinin fazlalığı, mevduatın büyüklüğü, enflasyon ve gayri safi yurt içi hasıla karlılığı pozitif yönde etkilerken; takipteki kredilerdeki artışlar ve likit varlıkların fazlalığı ise karlılığı negatif yönde etkilediği gözlemlenmiştir. Ayrıca kredilerin aktiflere oranı ile ihracatın ithalatı karşılama oranının kârlılık üzerinde anlamlı bir etkisi tespit edilememiştir.

Salike ve Ao, 2018 yılında yaptıkları çalışmada 12 Asya ülkesinden 947 banka üzerinde yaptıkları çalışmada 2001-2015 yılları arasında bankaların karlılık belirleyicilerini, varlık kalitesinin rolüne odaklanarak incelemektir. Düşük aktif kalitesi banka karlılığı üzerinde olumsuz etkiye sebep olmaktadır. GSYH’de meydana gelen büyüme, karlılığı da pozitif yönlü olarak etkilemektedir.

Kohlscheen vd. 2018 yılında yaptıkları çalışmada 19 tane gelişmekte olan piyasa ekonomisinde 534 bankanın karlılıklarının belirleyicilerini tespit etmeye çalışmışlardır. Bankalarda kredi büyümesi, GSYİH büyümesinden daha yüksek düzeyde karlılığa sebep olmaktadır. Uzun vadeli yüksek faiz oranları karlılığı artırırken kısa vadeli oranlar, fon maliyetini yükselterek banka kârını azaltma eğilimindedirler.

Türkmen, 2018 yılında yaptığı çalışmada 2009-2016 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankaların aktif karlılığını etkileyen makroekonomik değişkenleri tespit etmeye çalışmıştır. Çalışmada enflasyonun belli bir düzeyin üzerinde artmasının karlılığı azalttığını belirlenmiştir. Kredi artış hızının fazlalaşması, geri dönmeyen kredileri de artıracığı için karlılığı olumsuz yönde etkileyeceğinin sonucuna varılmıştır.

Raza vd. 2019 yılında yaptıkları çalışmada 2006 - 2016 yılları arasında Pakistan’da bankaların karlılıkları üzerine yaptığı çalışmada bankaların büyüklüklerinin karlılık üzerinde olumsuz ama önemli bir etkiye sahip olduklarını tespit etmişlerdir.

Banka kredilerinin, banka performansı üzerinde olumlu etkiye sahip olduklarını bulmuşlardır.

Bolarinwa vd. 2019 yılında yaptıkları çalışmada 2005-2015 yılları arasında Nijerya’da faaliyet gösteren bankaların kârlılıklarını firma düzeyinde, sektöre özgü ve makroekonomik belirleyiciler çerçevesinde incelemişlerdir. Evrensel bankalar, büyüklüklerinden dolayı daha kârlıdır ancak yüksek kredi riski, bankanın karlılığını azaltmaktadır. Daha yüksek mevduat toplayan bankaların daha yüksek karlılığa sahip olduğunun sonucuna varmışlardır. Enflasyon ve GSYH’deki büyümenin bankaların karlılığının önemli bir belirleyicisi olduklarını belirtmişlerdir.

Çiftçi ve Durusu-Çiftçi, 2019 yılında yaptıkları çalışmada 2006-2016 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların karlılıklarının belirleyicilerini incelemişlerdir. Yazarlar analizlerinde bankaları yüksek karlı ve düşük karlı bankalar olmak üzere iki grupta incelemişlerdir. Çalışma sonuçlarına göre verimlilik değişkenleri, faiz dışı gelir ve sermaye yeterliliği, her iki grup içinde bankaların aktif kârlılığını pozitif yönde etkilemektedir. Banka karlılık belirleyicileri arasında faiz dışı gelirler, karlılığı diğer belirleyicilere göre daha yüksek düzeyde ve pozitif yönde etkilemekte olduğunun sonucuna varmışlardır.

3.3. VERİ SETİ

Veri zarflama yönteminde karar verme birimlerini oluştururken aynı sektörde faaliyet gösteren ve benzer girdiler kullanılıp benzer çıktılar ortaya çıkaran birimlerin seçilmesi gerekmektedir (Buğan, 2015: 40). Bankacılık sektöründe yaptığımız bu çalışma 2005 yılından 2018 yılına kadar faaliyette olan ve verilerine kesintisiz bir şekilde ulaşılan ticari bankalar üzerinde gerçekleşmiştir. Analize yatırım ve kalkınma bankaları dahil edilmemiştir. Dahil edilmeme sebebi işleyiş ve yapısının diğer banka türlerinden tamamen farklı olmasıdır. Katılım bankalarının dahil edilmemesinin sebebi ise kullanılan girdi ve çıktıların (faiz ve faiz dışı gelir-gider) katılım bankaları açısından bir karşılığının olmamasıdır. Ayrıca katılım bankalarının sektördeki payının oldukça düşük olması ve 2005 yılından 2018 yılına kadar verilerine ulaşılan sadece 3 tane bankanın bulunmasıdır.

Çalışma 3 kamusal sermayeli, 7 yerli özel sermayeli ve 13 yabancı sermayeli olmak üzere toplam 23 banka üzerinden yapılmaktadır. Analize dahil edilen bankaların seçilme nedeni 2005-2018 dönemlerinde kesintisiz faaliyette bulunması ve verilerine eksiksiz şekilde ulaşılmasıdır. Bu dönemler içinde faaliyette bulunan ancak verilerinin tamamına ulaşamayan bankalar analiz dışında tutulmuştur. Çalışmada incelenen bankaların listesi Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1. Analizde Kullanılan Bankalar

Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	Yabancı Sermayeli Bankalar A.Ş.
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	Alternatifbank A.Ş.
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	Arap Türk Bankası A.Ş.
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	Bank Mellat
	Burgan Bank A.Ş.
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	Citibank A.Ş.
Akbank T.A.Ş.	Denizbank A.Ş.
Anadolubank A.Ş.	Habib Bank Limited
Fibabanka A.Ş.	HSBC Bank A.Ş.
Şekerbank T. A.Ş.	ICBC Turkey Bank A.Ş.
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	ING Bank A.Ş.
Türkiye İş Bankası A.Ş.	QNB Finansbank A.Ş.
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Turkland Bank A.Ş.
	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.

Bankacılık sektöründe girdi ve çıktı için seçilebilecek değişkenlerin oldukça fazla olması sebebiyle bu değişkenlerin belirlenmesi konusunda herhangi bir uzlaşma bulunmamaktadır. Bu anlaşmazlığın sebeplerinden biri çalışmanın amacıdır. Yani üretim etkinliği, piyasa etkinliği veya karlılık etkinliklerinden hangisi incelenecekse değişkenler ona göre belirlenmektedir. Anlaşmazlığın diğer bir sebebi ise örneklem büyüklüğü ve istatistiki sınırlamalardır (Hajihassaniasl ve Nasiri, 2019: 79). Çalışmamızda üretim etkinliği yaklaşımına göre girdi ve çıktı değişkenleri belirlenmiştir. Çalışmada kullandığımız değişkenler Tablo 3.2’de verilmiştir.

Tablo 3.2. Çalışmada Kullanılmış Olan Değişkenler

Girdiler	Çıktılar
Şube Sayısı	Faiz Gelirleri
Personel Sayısı	Faiz Dışı Gelirler
Faiz Giderleri	
Faiz Dışı Giderler	

Bir ticari bankada genel gelir ve gider kalemleri faiz giderleri, faiz dışı giderler, faiz gelirleri ve faiz dışı gelirler olarak sınıflandırılmaktadır. Faiz giderlerinin içindeki en büyük pay mevduat için ödenen faizdir. Bunun yanı sıra diğer bankalardan alınan krediler için ödenen faiz de önemli bir kalemdir.

Faiz dışı giderler, vergiler, personel giderleri, kira giderleri ve amortisman gideri gibi çoğunluklar sabit olan giderlerdir.

Faiz gelirlerinin büyük çoğunluğu bankaların kullandığı kredilerden elde ettiği faiz gelirleridir. Diğer bankalara kullanılan fonlardan elde edilen faiz gelirleri de önemli bir yere sahiptir. Faiz dışı gelirler, sermaye piyasası işlem gelirleri, komisyon gelirleri (EFT, havale, kredi kartı, döviz işlemleri v.b. işlemler) ve kambiyo gelirleri gibi işlemlerden elde edilmektedir (Göçmen, 2007: 4).

Analizde kullanılan bankaların girdi ve çıktı değişkenlerini oluşturan veri seti, 2005-2018 yılları arasında yayınlanmış olan BDDK, TBB resmi sitelerindeki veriler ile bankaların yıllık faaliyet raporlarındaki bilanço ve gelir tablolarından düzenlenmiştir.

3.4.YÖNTEM

Çalışmada bankaların etkinliğinin belirlenmesi amacıyla sınır etkinliğinin parametrik olmayan yöntemlerinden olan Veri Zarflama Analizi kullanılmıştır. Süper etkinlik analizi ile de etkin bankaların etkinlik dereceleri belirlenmiştir. VZA'ya tamamlayıcı olarak verimlilik analizlerinde kullanılan Malmquist Toplam Verimlilik Endeksi yöntemi uygulanmıştır.

3.4.1. Veri Zarflama Analizi

Veri Zarflama Analizi metodunun fikri ilk olarak Farrell (1957)'a dayandırılmaktadır. Bu metod 1978'de Charnes, Cooper ve Rhodes (CCR) tarafından yapılan "Measuring the Efficiency of Decision Making Units" adlı çalışma ile ölçeğe göre sabit getiri modeli uygulanarak literatüre kazandırılmıştır. Bu çalışmada üretim sınırları ve teknik etkinlik tahmini eklenip Farrell'in teorisi genişletilip daha verimli bir yöntem haline getirilmiştir. Banker, Charnes ve Cooper (BCC) 1984 yılında yaptıkları çalışmada ölçeğe göre değişken getiri modelini geliştirmişlerdir. Önceleri kar amacı gütmeyen işletmelerde kullanılan bu yöntem daha sonraları kar amacını amaç edinen işletmelerde de kullanılmaya başlanmıştır (Charles ve Kumar, 2012: 13 ve Ray, 2004: 2). VZA modelinin bankacılık sektöründe ilk uygulaması ise Sherman ve Gold (1985) tarafından gerçekleştirilmiştir.

VZA, doğrusal programlama esasına dayalı olarak çalışan birbirine benzer özelliklerde olan ekonomik karar verme birimlerinin üretmiş oldukları mal ve hizmetlerin etkinliklerinin ölçümü için ortaya çıkarılmış olan parametresiz bir etkinlik ölçüm modelidir.

Karar verme birimlerinin etkinliğinin belirlenmesi için en uygun girdi ve çıktı değişkenlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Seçilecek girdi çıktı değişkenlerinin tüm KVB'lerinde ortak olarak kullanılıyor olması gerekmektedir. Veri zarflama analizi modelinin etkin olabilmesi için girdi ve çıktı değişkenlerinin sayısının çok olması istenmektedir. Seçilen girdi sayısına m , çıktı sayısına ise s dediğimiz zaman KVB sayısı araştırmanın güvenilirliği açısından $m+s+1$ eşitinden küçük olmamalıdır (Boussofiane, 1991: 3).

Veri zarflama analizi CCR ve BCC olarak iki model olarak hesaplanmaktadır. Bu modeller girdi ve çıktı odaklı olarak ayrılmaktadır. Yapmış olduğumuz veri zarflama analizinde girdi odaklı CCR modeli kullanılmıştır. CCR modeli Charnes, Cooper ve Rhodes'in 1978 yılında yaptığı çalışmada ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında oluşturdukları ilk veri zarflama modelidir (Topçuoğlu, 2016:49). Çirdi ve çıktı odaklı CCR modelinin formülize edilmiş şekli Tablo 3.2'de gösterilmiştir.

Tablo 3.2. Girdi ve Çıktı odaklı CCR Modelleri

Girdiye Yönelik CCR Modelleri	
Girdiye Yönelik Primal Model	Girdiye Yönelik Dual Model
$\max e_0 = \sum_{r=1}^s u_r y_{r0}$ Kısıtlar: $\sum_{i=1}^m v_i x_{i0} = 1$ $-\sum_{i=1}^m v_i x_{ij} + \sum_{r=1}^s u_r y_{rj} \leq 0$ $j = 1, \dots, n; i = 1, \dots, m; r = 1, \dots, s$	$\min \theta_0$ Kısıtlar: $\sum_{j=1}^n \lambda_j x_{ij} - \theta_0 x_{i0} \leq 0$ $y_{r0} - \sum_{j=1}^s \lambda_j y_{rj} \leq 0$ $j = 1, \dots, n; i = 1, \dots, m; r = 1, \dots, s$
Çıktıya Yönelik CCR Modelleri	
Çıktıya Yönelik Primal Model	Çıktıya Yönelik Dual Model
$\min e_0 = \sum_{i=1}^m v_i x_{i0}$ Kısıtlar: $\sum_{r=1}^s u_r y_{rj} = \sum_{i=1}^m v_i x_{ij} -$ $\sum_{r=1}^s u_r y_{rj} \leq 0 \quad v_i \geq 0 \quad u_r \geq 0$ $j = 1, \dots, n; i = 1, \dots, m; r = 1, \dots, s$	$\min \theta_0$ Kısıtlar: $\sum_{j=1}^n \lambda_j x_{ij} - x_{i0} \leq 0$ $\theta_0 y_{r0} - \sum_{j=1}^s \lambda_j y_{rj} \leq 0$ $j = 1, \dots, n; i = 1, \dots, m; r = 1, \dots, s$

Kaynak: (Sathye, 2003: 666 & Özdemir ve diğ. 2019: 16)

KVB'lerin etkinsizlikleri iki sebebe dayandığı varsayılmaktadır. Birincisi KVB'lerin yönetim tarafından etkinsiz bir biçimde yönetilmesidir. İkinci sebep ise KVB'lerinin çalışma şartları içinde diğer KVB'lere kıyasla dezavantajlı konumda bulunmalarıdır. Etkinsizlik durumunu ölçmek için ölçek etkinliği hesaplanmaktadır. Teknik Etkinlik (TE) modeli olarak adlandırılan CCR modeli aracılığıyla bulunan etkinlik değeri ile Saf Etkinlik Değeri (STE) olarak adlandırılan BCC modeli aracılığıyla üretilmiş olan etkinlik değerlerinin oranlanması sonucu Ölçek Etkinliği bulunmaktadır. Bu iki etkinlik değeri arasındaki ilişki şu şekilde yazılabilir:

$$\text{ÖE} = \text{CCR/BCC}$$

CCR ve BCC değerlerinin oranlanması sonucunda bulunan ÖE değeri 1'e eşit olduğu durumlarda KVB'lerinin optimal ölçekte faaliyette bulunduğu söylenebilir. Eğer CCR/BCC oranı 1'den küçükse ilgili KVB'nin optimal ölçekte olmadığı ve ölçeğini artırması gerektiği söylenebilmektedir. (Ulucan ve Karacabey, 2002: 106 ve Özer ve Topçuoğlu, 2017: 9).

3.4.2. Malmquist Toplam Faktör Verimliliği

Malmquist (1953) tarafından geliştirilen Malmquist Toplam Faktör Verimliliği (MTFV), Caves, Christensen ve Diewert'ın 1982 yılında yaptığı katkılarla endeks olarak literatüre girmiştir. Verimlilik analizlerindeki değişimi incelemek için en fazla başvurulan yöntem olan MTFV endeksinin amacı, üretkenliğin belirli zaman sınırı içinde ölçülmesi ve incelenmesidir (Keskin Benli, 2012: 371 & Abbas vd. 2015). MTFV ortak teknolojiye sahip tüm veri noktalarının nispi uzaklık oranlarının hesaplanarak, iki veri noktası arasındaki toplam faktör verimliliğindeki değişimi ölçmeye yarayan bir veri zarflama yöntemidir (Deliktaş, 2002: 252). Birden fazla kullanılan girdi ve çıktının kullanıldığı bu endekste verimlilikteki ilerlemenin ve gerilemenin durumu ve zaman içerisindeki teknolojik değişimi açıklamaktadır (Tone, 2004: 203-227 & Özer ve Topçuoğlu, 2019: 12).

Malmquist Endeksinin (ME) aldığı değerler aşağıdaki gibi yorumlanmaktadır (Ateş ve Esmer, 2013: 77 ve Kapkara ve Büyükakın, 2016: 11).

ME < 1 ise; t yılından (t + 1) yılına geçerken, performansta düşüş ve verimlilikte azalış meydana gelmiştir.

ME > 1 ise; t yılından (t + 1) yılına geçerken, performansta yükselme ve verimlilikte artış meydana gelmiştir.

ME = 1 ise; t yılından (t + 1) yılına geçerken, performansta durgunluk meydana gelmiştir.

3.5. ANALİZ SONUÇLARI

Etkinlik ve verimlilik analizinin incelendiği çalışmada 3 kamusal sermayeli, 7 yerli özel sermayeli ve 13 yabancı sermayeli olmak üzere 23 bankanın 2005-2018 yıllarını kapsayan analizde şube sayısı, personel sayısı, faiz dışı ve faiz giderleri girdi olarak kullanılırken faiz dışı ve faiz gelirleri çıktı olarak kullanılmıştır. Çalışmada her banka VZA için KVB'ni ifade etmekte ve dolayısıyla her bir KVB'leri arasındaki kıyaslamalar bankalara göre etkinlik değerini ortaya koymaktadır.

Veri Zarflama Analizi ile bankaların etkinlik düzeylerinin bulunması ve etkinlik düzeylerinin sıralanmasına yardımcı olması için süper etkinlik analizi Excel tabanlı

DEA-Frontier Programı aracılığıyla yapılmıştır. Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksinin bulunması için ise DEAP adlı uygulama kullanılmıştır.

3.5.1. Veri Zarflama Analizi Sonuçları

VZA hesaplamasında girdi odaklı model kullanılmıştır. Çünkü girdi miktarının değiştirilip çıktı miktarının sabit olması, genel olarak yöneticiler tarafından istenen ve kontrolü daha kolay olan bir durumdur. Ayrıca, ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında elde edilen etkinlik değerleri (CCR) hesaplanmıştır. Bankalara göre girdi odaklı CCR modelleriyle hesaplanan etkinlik değerleri ve ölçeğe göre getiri sonuçları Tablo 3.3’de gösterilmiştir.

Elde edilen CCR model sonuçlarına göre kamu sermayeli bankalar içerisinde Halk bankasının şube sayısı, personel sayısı, faiz ve faiz dışı giderlerin faiz ve faiz dışı gelirler açısından 2005-2018 yılları aralığında etkinliği en yüksek banka olduğu 2018 yılı itibarıyla üç kamu bankasının da etkinsiz olduğu görülmektedir.

Tablo 3.3. Özet Analiz Sonucu (2005-2011)

Yıllar	CCR Etkinlik Analizi													
	2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011	
	CCR	Ö.G.	CCR	Ö.G.	CCR	Ö.G.	CCR	Ö.G.	CCR	Ö.G.	CCR	Ö.G.	CCR	Ö.G.
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları														
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	1,00	Sabit	0,98	Azalan	0,88	Azalan	0,83	Azalan	0,86	Azalan	1,00	Sabit	0,72	Azalan
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0,88	Azalan	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	0,93	Azalan	0,90	Azalan	0,88	Azalan	1,00	Sabit
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları														
Akbank T.A.Ş.	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Azalan	0,99	Azalan	0,94	Azalan	0,92	Azalan	0,76	Azalan
Anadolubank A.Ş.	0,76	Artan	0,84	Azalan	0,71	Azalan	0,64	Azalan	0,65	Azalan	0,67	Azalan	0,68	Azalan
Fibabanka A.Ş.	0,58	Azalan	0,78	Artan	0,89	Azalan	0,68	Azalan	0,48	Azalan	0,51	Azalan	0,60	Artan
Şekerbank T. A.Ş.	0,93	Azalan	0,91	Artan	0,89	Azalan	0,79	Azalan	0,85	Azalan	0,67	Azalan	0,70	Artan
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	0,83	Artan	0,86	Azalan	0,64	Azalan	0,55	Azalan	0,50	Azalan	0,56	Azalan	0,59	Azalan
Türkiye İş Bankası A.Ş.	0,99	Azalan	0,90	Azalan	0,85	Azalan	0,74	Azalan	0,96	Azalan	0,90	Azalan	0,89	Azalan
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	0,77	Azalan	0,90	Azalan	0,89	Azalan	0,70	Azalan	0,67	Azalan	0,91	Azalan	0,90	Azalan
Yabancı Sermayeli Bankalar A.Ş.														
Alternatifbank A.Ş.	1,00	Sabit	1,00	Sabit	0,89	Azalan	0,80	Azalan	1,00	Sabit	1,00	Sabit	0,68	Artan
Arap Türk Bankası A.Ş.	1,00	Sabit	0,97	Artan	0,86	Artan	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit
Bank Mellat	0,87	Artan	0,92	Artan	0,91	Artan	0,75	Azalan	0,79	Artan	1,00	Sabit	1,00	Sabit
Burgan Bank A.Ş.	0,66	Artan	0,77	Artan	0,79	Artan	0,92	Artan	0,70	Artan	0,60	Azalan	0,53	Artan
Citibank A.Ş.	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	0,78	Azalan	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit
Denizbank A.Ş.	0,91	Azalan	0,95	Azalan	0,69	Azalan	0,68	Azalan	0,92	Azalan	0,88	Azalan	1,00	Sabit
Habib Bank Limited	1,00	Sabit	0,97	Artan	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit
HSBC Bank A.Ş.	0,95	Azalan	0,99	Azalan	0,77	Azalan	0,64	Azalan	0,62	Azalan	0,69	Azalan	0,82	Azalan
ICBC Turkey Bank A.Ş.	0,77	Artan	0,86	Azalan	0,70	Azalan	0,61	Azalan	0,60	Azalan	0,58	Azalan	0,62	Azalan
ING Bank A.Ş.	0,86	Artan	0,83	Azalan	0,65	Azalan	0,61	Azalan	0,67	Azalan	0,67	Azalan	0,71	Azalan
QNB Finansbank A.Ş.	1,00	Sabit	1,00	Sabit	0,79	Azalan	0,68	Azalan	0,70	Azalan	0,72	Azalan	0,67	Azalan
Turkland Bank A.Ş.	0,77	Artan	0,68	Artan	0,58	Azalan	0,51	Azalan	0,51	Azalan	0,71	Azalan	0,61	Azalan
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	0,92	Azalan	0,96	Azalan	1,00	Sabit	0,84	Azalan	0,84	Azalan	0,84	Azalan	0,91	Azalan

Tablo 3.4. Özet Analiz Sonucu (2012-2018)

CCR Etkinlik Analizi														
Yıllar	2012		2013		2014		2015		2016		2017		2018	
	CCR	Ö.G.	CCR	Ö.G.	CCR	Ö.G.	CCR	Ö.G.	CCR	Ö.G.	CCR	Ö.G.	CCR	Ö.G.
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları														
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	0,87	Azalan	0,87	Azalan	0,94	Azalan	0,93	Azalan	1,00	Sabit	1,00	Sabit	0,80	Azalan
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	0,98	Artan	0,77	Azalan
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	0,92	Azalan	0,81	Azalan	1,00	Sabit	0,93	Azalan	0,93	Azalan	1,00	Sabit	0,76	Azalan
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları														
Akbank T. A.Ş.	0,77	Azalan	0,81	Azalan	0,89	Azalan	0,96	Azalan	1,00	Sabit	1,00	Sabit	0,95	Azalan
Anadolubank A.Ş.	0,71	Azalan	0,69	Azalan	0,69	Azalan	0,76	Azalan	0,76	Azalan	0,86	Artan	1,00	Sabit
Fibabanka A.Ş.	0,68	Azalan	0,63	Artan	0,73	Azalan	0,79	Azalan	0,87	Artan	0,98	Artan	0,80	Azalan
Şekerbank T A.Ş..	1,00	Sabit	0,71	Azalan	0,73	Azalan	0,85	Azalan	0,83	Azalan	0,83	Azalan	0,43	Azalan
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	0,61	Azalan	0,62	Azalan	0,69	Azalan	0,76	Azalan	0,80	Azalan	0,76	Azalan	0,49	Azalan
Türkiye İş Bankası A.Ş.	0,87	Azalan	0,69	Azalan	0,70	Azalan	0,78	Azalan	0,83	Azalan	0,83	Azalan	1,00	Sabit
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	0,74	Azalan	0,68	Azalan	0,72	Azalan	0,79	Azalan	0,81	Azalan	0,85	Azalan	0,74	Azalan
Yabancı Sermayeli Bankalar														
Alternatifbank A.Ş.	1,00	Sabit	0,91	Artan	0,98	Artan	1,00	Sabit	1,00	Sabit	0,95	Artan	1,00	Sabit
Arap Türk Bankası A.Ş.	1,00	Sabit	0,99	Azalan	0,99	Azalan	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	0,85	Azalan
Bank Mellat	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit
Burgan Bank A.Ş.	0,58	Artan	0,55	Azalan	0,65	Artan	0,78	Artan	0,97	Artan	1,00	Sabit	1,00	Sabit
Citibank A.Ş.	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit	1,00	Sabit
Denizbank A.Ş.	0,76	Azalan	0,77	Azalan	0,72	Azalan	0,78	Azalan	0,77	Azalan	0,79	Azalan	0,49	Azalan
Habib Bank Limited	1,00	Sabit	0,97	Artan	0,97	Artan	1,00	Sabit	0,94	Artan	0,82	Artan	0,62	Artan
HSBC Bank A.Ş.	0,66	Azalan	0,64	Azalan	0,58	Azalan	0,62	Azalan	0,70	Azalan	0,99	Azalan	0,72	Azalan
ICBC Turkey Bank A.Ş.	0,73	Artan	1,00	Sabit	0,72	Azalan	0,79	Azalan	0,67	Azalan	0,78	Azalan	0,62	Azalan
ING Bank A.Ş.	0,95	Azalan	0,70	Azalan	0,72	Azalan	0,83	Azalan	0,81	Azalan	0,82	Azalan	0,75	Azalan
QNB Finansbank A.Ş.	0,82	Azalan	0,69	Azalan	0,69	Azalan	0,77	Azalan	0,77	Azalan	0,73	Artan	0,60	Azalan
Turkland Bank A.Ş.	0,63	Artan	0,65	Artan	0,72	Artan	0,72	Artan	0,79	Artan	0,78	Artan	0,59	Azalan
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	0,77	Azalan	0,79	Azalan	0,79	Azalan	0,86	Azalan	0,94	Azalan	0,95	Azalan	0,79	Azalan

Analizde girdi olarak şube sayısı, personel sayısı, faiz ve faiz dışı giderlerin çıktı olarak faiz ve faiz dışı gelirler açısından 2005-2018 yılları aralığında 23 bankanın girdi odaklı CCR modeli ile etkinliği hesaplanmıştır. Analiz sonuçları iki tablo halinde yukarıda gösterilmiştir.

Elde edilen sonuçlara göre kamu sermayeli bankalardan Halk Bankası diğer kamu sermayeli bankalara kıyasla daha etkin çıkmıştır. Kamu sermayeli bankaların tamamının 2018 yılındaki etkinlik düzeylerinde azalma gözlemlenmiştir.

Özel sermayeli bankalardan Akbank analiz sonuçlarına göre diğer bankalara kıyasla daha etkin çıkmıştır. Türkiye Ekonomi Bankası analizin yapıldığı yıllar aralığında diğer bankalara göre etkinlik olarak daha düşük düzeydedir. Özel sermayeli bankalar genel olarak bakılacak olursa Anadolubank ve Türkiye İş Bankası hariç diğer bankaların 2018 yılındaki etkinlik düzeylerinde düşüş meydana gelmiştir.

Analiz sonucuna göre yabancı sermayeli bankalardan en etkin banka Citibank olurken bunu Arap Türk Bankası ve Bank Mellat olarak takip etmişlerdir. 2018 yılı analiz sonuçlarına bakıldığında ise Bank Mellat, Burgan Bank ve Citibank etkinliklerini korurlarken Alternatifbank'ın etkinliğinde artış meydana gelmiştir. Bu bankalar haricinde geri kalan 9 bankanın ise etkinliklerinde azalma meydana gelmiştir.

Veri zarflama analizi sonuçlarına genel olarak bakıldığında Citibank en etkin banka olurken bunu Halk Bankası takip etmiştir. Bankaların 2018 yılında etkinlikleri önemli oranlarda düşüş meydana gelmiştir. 2017 yılına kıyasla 2018 yılında 3 bankanın etkinliğinde artış meydana gelirken 3 banka yine etkin olarak çalışmaya devam etmiştir. Geriye kalan 17 bankanın ise etkinliklerinde önemli ölçüde azalma meydana gelmiştir.

3.5.2. Süper Etkinlik Analizi Sonuçları

Veri zarflama analizi sonuçlarında çıkan değerler ya 1'e eşittir ya da 1'den daha düşüktür. Analiz sonucunda çıkan "1" değeri KVB'nin o dönemde etkin olduğunu göstermektedir. Ancak aynı dönem içinde birden çok etkin olan birim olduğu durumlarda hangisinin daha etkin olduğunu belirlemek için sıralama yapmak gerekmektedir. Bu sıralamanın yapılabilmesi için Andersen ve Petersen (1993)'ın geliştirdikleri süper etkinlik modeli kullanılmaktadır. Süper etkinlik analizi sonucunda da en yüksek değere sahip olan KVB'i en etkin olanı olarak belirlenmektedir.

Tablo 3.5. 2005-2018 Yılları Arasına 23 Ticari Bankanın Süper Etkinlik Analizi Sonuçları

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Bankalar														
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları														
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	1,257	0,983	0,877	0,834	0,857	1,006	0,717	0,871	0,865	0,939	0,928	1,132	1,095	0,796
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0,879	1,340	1,517	1,387	1,474	1,452	1,430	1,372	1,372	1,256	1,285	1,177	0,983	0,772
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	1,402	<u>1,383</u>	1,199	0,930	0,897	0,878	1,352	0,923	0,805	1,287	0,930	0,926	1,024	0,765
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları														
Akbank T.A.Ş.	1,147	1,020	0,999	0,993	0,937	0,924	0,762	0,767	0,809	0,892	0,958	1,032	1,067	0,947
Anadolubank A.Ş.	0,762	0,840	0,712	0,636	0,647	0,673	0,675	0,708	0,686	0,693	0,763	0,760	0,857	1,156
Fibabanka A.Ş.	0,578	0,782	0,891	0,685	0,483	0,510	0,596	0,678	0,629	0,732	0,788	0,875	0,980	0,799
Şekerbank T.A.Ş.	0,930	0,910	0,890	0,793	0,852	0,668	0,697	1,050	0,711	0,732	0,849	0,833	0,828	0,429
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	0,832	0,856	0,643	0,546	0,497	0,557	0,586	0,606	0,615	0,689	0,758	0,802	0,760	0,494
Türkiye İş Bankası A.Ş.	0,986	0,902	0,850	0,740	0,957	0,901	0,891	0,873	0,693	0,698	0,780	0,827	0,828	1,825
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	0,769	0,895	0,888	0,702	0,665	0,912	0,899	0,745	0,678	0,717	0,789	0,814	0,845	0,744
Yabancı Sermayeli Bankalar														
Alternatifbank A.Ş.	1,146	1,284	0,891	0,797	1,125	1,473	0,678	1,156	0,905	0,975	1,504	1,136	0,951	1,848
Arap Türk Bankası A.Ş.	1,010	0,975	0,855	<u>2,965</u>	1,178	1,563	1,306	1,300	0,994	0,992	1,204	1,442	1,008	0,849
Bank Mellat	0,871	0,919	0,914	0,752	0,787	1,137	<u>4,115</u>	1,698	2,616	4,192	4,837	<u>16,209</u>	3,230	3,256
Burgan Bank A.Ş.	0,663	0,773	0,795	0,920	0,698	0,595	0,530	0,581	0,546	0,654	0,785	0,967	1,025	1,097
Citibank A.Ş.	<u>3,759</u>	1,227	2,031	0,780	<u>3,400</u>	<u>1,835</u>	1,048	<u>4,030</u>	<u>5,878</u>	<u>6,942</u>	<u>4,911</u>	5,163	<u>5,861</u>	<u>9,087</u>
Denizbank A.Ş.	0,913	0,952	0,692	0,683	0,919	0,879	1,342	0,762	0,770	0,718	0,780	0,774	0,793	0,490
Habib Bank Limited	1,779	0,974	<u>3,312</u>	1,465	1,509	1,301	1,619	2,169	0,972	0,975	1,044	0,944	0,820	0,616
HSBC Bank A.Ş.	0,949	0,988	0,774	0,643	0,622	0,686	0,820	0,665	0,637	0,583	0,616	0,696	0,990	0,718
ICBC Turkey Bank A.Ş.	0,770	0,859	0,705	0,610	0,604	0,584	0,620	0,729	1,881	0,721	0,786	0,666	0,781	0,616
ING Bank A.Ş.	0,856	0,835	0,652	0,606	0,671	0,665	0,708	0,953	0,697	0,723	0,826	0,807	0,818	0,754
QNB Finansbank A.Ş.	1,041	1,096	0,790	0,683	0,697	0,716	0,671	0,819	0,694	0,695	0,768	0,767	0,727	0,595
Turkland Bank A.Ş.	0,768	0,675	0,584	0,511	0,510	0,709	0,614	0,625	0,651	0,723	0,720	0,787	0,778	0,588
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	0,920	0,958	1,208	0,840	0,841	0,837	0,908	0,769	0,790	0,789	0,860	0,938	0,948	0,785

Veri zarflama yönteminden yola çıkarak hazırlanan süper etkinlik analizinin incelenmesi sonucunda 2005, 2009, 2010, 2012, 2013, 2014, 2015, 2017 ve 2018 yıllarında Citibank en etkin banka konumunda bulunmaktadır. 2011 ve 2016 yıllarında Bank Mellat, 2006'da Vakıfbank, 2007'de Habib Bank Limited ve 2008 yılında Arap Türk Bankası en etkin bankalar konumunda bulunmuşlardır.

Kamu sermayeli bankalar seçtiğimiz 2005-2018 dönemi içinde 2006'da Vakıfbank'ın haricinde en etkin konumda bulunmamıştır. Kamusal bankaları genel olarak incelediğimizde ise etkinlik olarak Halk Bankası yıllar itibari ile Ziraat Bankası ve Vakıfbank'a göre karşılaştırmalı olarak daha fazla defa etkin konumda bulunmuşlardır.

Özel sermayeli bankalardan hiçbirisi analiz yapılan yıllar içinde en etkin konumda bulunmamıştır. Genel olarak özel sermayeli bankalar diğer banka türlerine göre etkinsiz olarak öne çıkmaktadır.

Yabancı sermayeli bankalar süper etkinlik sonuçlarına göre genel olarak en etkin bankalara sahip olmuşlardır. Bu bankalar içinde Citibank 14 yılın 9'unda en etkin konumda bulunmuştur. Bank Mellat 14 yılda 2, Arap Türk Bankası 1 ve Habib Bank Limited 1 defa olmak üzere yabancı bankalar 14 yılın 13'ünde en etkin konumda bulunmuşlardır. Bu bankaların aktif büyüklük payları sektör içinde oldukça küçük düzeydedir (Citibank binde 2,6, Arap Türk Bankası binde 1,55, Bank Mellat onbinde 2,6 ve Habib Bank Limited yüz binde 5). En etkin düzeyde bulunmaları bankaların en iyi veya en büyük banka olduklarını değil belirlediğimiz girdileri daha etkin kullanıp diğer bankalara kıyasla daha verimli çıktılar elde ettiklerini göstermektedir.

3.5.3. Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Analizi Sonuçları

Verimlilik analizi bir yıldan diğer yıla geçildiğinde bankaların ne kadar verimli çalıştıklarını göstermektedir. Verimlilikteki değişimi yıllar itibariyle incelemek için kullanılan Malmquist TFV analizinin sonuçları Tablo 3.6'da verilmiştir.

Tablo 3.6. 2005-2018 Yılları Arasında Bankaların Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi Değişimleri

	TED	TD	STED	ÖED	TFVD
Bankalar	0,984	1,769	0,975	1,009	1,747
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	0,928	1,558	0,930	0,998	1,447
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	0,927	1,600	0,927	1,000	1,482
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0,919	1,477	0,919	1,000	1,357
Türkiye Vakıflar Bankası A.Ş.	0,939	1,598	0,944	0,995	1,501
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	0,977	1,756	0,968	1,009	1,723
Akbank T. A.Ş.	0,934	1,632	0,923	1,011	1,523
Anadolubank A.Ş.	1,007	1,805	1,000	1,007	1,817
Fibabanka A.Ş.	1,000	1,961	1,000	1,000	1,961
Şekerbank T. A.Ş.	1,028	1,998	1,000	1,028	2,054
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1,025	1,837	1,000	1,025	1,883
Türkiye İş Bankası A.Ş.	0,919	1,480	0,919	1,000	1,359
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	0,927	1,582	0,933	0,994	1,467
Yabancı Sermayeli Bankalar	1,001	1,824	0,989	1,012	1,829
Alternatifbank A.Ş.	1,028	1,778	1,000	1,028	1,828
Arap Türk Bankası A.Ş.	1,017	1,850	1,002	1,015	1,882
Bank Mellat	1,027	1,855	1,000	1,027	1,906
Burgan Bank A.Ş.	1,001	1,932	1,000	1,001	1,934
Citibank A.Ş.	1,021	1,908	1,000	1,021	1,947
Denizbank A.Ş.	0,945	1,765	1,002	0,943	1,668
Habib Bank Limited	1,026	1,936	1,000	1,026	1,987
HSBC Bank A.Ş.	1,029	1,865	1,000	1,029	1,920
ICBC Turkey Bank A.Ş.	1,005	1,870	1,000	1,005	1,880
ING Bank A.Ş.	1,031	1,774	1,000	1,031	1,830
QNB Finansbank A.Ş.	0,932	1,707	0,931	1,001	1,590
Turkland Bank A.Ş.	1,024	1,925	1,000	1,024	1,972
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	0,925	1,549	0,924	1,001	1,432

TED: Teknik Etkinlikteki Değişim,

TD: Teknolojik Değişme,

SED: Saf Etkinlikteki Değişme,

ÖED: Ölçek Etkinliğindeki Değişme,

TFVD: Toplam Faktör Verimliliğindeki Değişme

Teknik etkinlikteki değişme endeksi incelendiğinde % 61 (23 bankanın 14'ü) teknik etkinliğinde ilerleme olduğu gözlemlenirken % 39 (23 bankanın 9'u)'unda ise teknik etkinlikte gerileme olduğu tespit edilmiştir. Teknik etkinlikle durağan (ED=1) banka bulunmamaktadır. Analiz sonucuna göre teknik etkinlikte ilerleme sağlayan bankalarda ING Bank, HSBC, Şekerbank ve Alternatif Bank ilk sıraları paylaşmaktadır. En yüksek gerileme oranına sahip bankalardan ise İş Bankası, Halkbank ve Garanti Bankası ilk üç sırayı paylaşmaktadır. Bankalar bazında yabancı sermayeli bankalar, kamu sermayeli ve özel sermayeli bankalara göre daha etkin çıkmıştır.

Teknolojik etkinlikte gerileme olan banka tespit edilmemiştir. Teknolojik etkinlikte en yüksek ilerlemeye sahip banka Şekerbank iken bunu Fibabanka ve Habib Bank Limited takip etmektedir. Teknolojik etkinlikte kamu sermayeli bankalar yabancı sermayeli ve özel sermayeli bankalara göre geri planda kalmaktadır.

Toplam faktör verimliliği değişim endeksi teknik etkinlikteki değişim ile teknolojik değişimin çarpılmasının sonucunda elde edilmektedir. TFVD'e göre analize dahil olan bankalardan gerileme gözlemlenmemektedir. TFVD'de en yüksek ilerlemeye sahip bankalar Şekerbank, Habib Bank Limited ve Turkland Bank'tır. Banka grubu bazında en yüksek ilerleme Yabancı Sermayeli Mevduat Bankalarına aittir. TFVD'deki değişim daha çok teknolojik değişimden etkilenmektedir.

SONUÇLAR

Finans sisteminin içinde en büyük paya sahip olan bankacılık sektörünün etkinliği büyük öneme sahiptir. Bankaların etkin çalışmaları bankaların ve sektörün gelişim ve büyümesi için çok önemlidir. Finansal sistemin temel yapı taşı olan bankacılık sisteminin sağlam, güçlü ve istikrarlı olması gerekir. 2001 yılında Türkiye ekonomisinde yaşanan bankacılık krizi ile birlikte ekonominin %5,9 küçülme yaşaması Türkiye tarihindeki en yüksek oranda olumsuz gelişimi kaydetmiştir. Türkiye ekonomisinde bankaların en önemli finansal araçların başında geldiği dikkate alındığında, bankacılık sektöründe yaşanan olumsuz ya da olumlu gelişmelerin finans sistemine ve ülke ekonomisine etkisi o denli büyük olmaktadır. Finansmana erişimin artması, en son teknolojileri kullanan bankacılık sektörü içinde yaşanan rekabet olgusu, bankaların verimliliğini artırarak sektörün sürekli gelişim ve değişim göstermesini sağlamaktadır.

Toplam 53 bankanın bulunduğu bankacılık sektörünün 34'ü mevduat, 13'ü kalkınma ve yatırım ve 6'sı da katılım bankasıdır. Analize yatırım, kalkınma ve katılım bankaları dahil edilmemiştir. Yatırım ve kalkınma bankalarının dahil edilmeme sebebi işleyiş ve yapısının diğer banka türlerinden tamamen farklı olmasıdır. Katılım bankalarının dahil edilmemesinin sebebi ise kullanılan girdi ve çıktıların (faiz ve faiz dışı gelir-gider) katılım bankaları açısından bir karşılığının olmamasıdır. 34 mevduat bankasının toplam büyüklüğü yüzde 88 iken toplam 20 olan yatırım ve kalkınma bankası ile katılım bankalarının sektördeki toplam payı yüzde 12 civarındadır. 34 tane mevduat bankasının kesintisiz verilerine ulaşılan 23 tane banka analize dahil edilmiştir. Analize dahil edilen 23 bankanın aktif büyüklük toplamı ise bankacılık sektörünün %86,16'sını oluşturmaktadır. Girdi olarak şube sayısı, personel sayısı, faiz giderleri, faiz dışı giderler ve çıktı olarak faiz gelirleri ile faiz dışı gelirler kullanılmıştır.

Şube sayısı, personel sayısı, faiz ve faiz dışı giderlerin faiz ve faiz dışı gelirler açısından 2005-2018 yılları aralığında Kamusal sermayeli bankalar içinde Halkbank en etkin konumda çıkmıştır.. Yabancı sermayeli bankalardan Citi Bank ve Arap Türk Bankasının daha etkin çalıştığı belirlenmiştir. 2008 krizinin etkisiyle sektör olarak etkinlik oranlarında düşüş meydana gelmiştir. 2017 yılına göre 2018 yılı sonuçlarına

bakıldığında ise analize dahil edilen bankaların yaklaşık %74'ünün etkinliklerinde gerileme meydana gelmiştir.

Etkinlik sıralamasını gösteren süper etkinlik değerlendirmesinde Citibank'ın ön plan çıktığı görülmektedir. Süper etkinlik sonuçlarına genel olarak bakıldığında yabancı sermayeli bankalar diğer banka gruplarına göre daha etkin durumdadır. Yabancı sermayeli bankalardan etkinlikleri en yüksek düzeyde olan bankalar genellikle aktif büyüklük olarak çok düşük bankalardır.

Teknolojik etkinlikte gerileme olan banka tespit edilmemiştir. Teknolojik etkinlikte kamu sermayeli bankalar yabancı sermayeli ve özel sermayeli bankalara göre geri planda kalmaktadır. Toplam faktör verimliliği değişim endeksi teknik etkinlikteki değişim ile teknolojik değişimin çarpılmasının sonucunda elde edilmektedir. TFVD'e göre analize dahil olan bankalardan gerileme gözlemlenmemektedir. TFVD'de en yüksek ilerlemeye sahip bankalar Şekerbank, Habib Bank Limited ve Turkland Bank'tır. Banka grubu bazında en yüksek ilerleme Yabancı Sermayeli Mevduat Bankalarına aittir. TFVD'deki değişim daha çok teknolojik değişimden etkilenmektedir.

KAYNAKÇA

- Abbas, M., Hammad, R. S., Elshahat, M. F., & Azid, T. (2015). "Efficiency, Productivity and İslamic Banks: An Application of DEA and Malmquist İndex". *Humanomics*, 31(1), 118-131. Retrieved from, <https://search.proquest.com/docview/1650561731?accountid=8403>
- Abedifar, P, Molyneux, P, Tarazi, A. (2013). "Risk İn Islamic Banking". *Review Of Finance*, 17 (6). 2035-2096. Doi: 10.1093/Rof/Rfs041
- Ada, A. A. ve Dalkılıç, N. (2014), "Efficiency Analysis in Islamic Banks: A Study for Malaysia and Turkey", *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, 8(1), 9-33
- Adalet, H. ve Şenol, B. (2017). *Bankacılığa Giriş -Temel Bankacılık Bilgileri*, Bankacılık Akademi, Ankara
- Afşar, A. (2007). "Finansal Gelişme ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki", *Mufad Journal*, 36(4), 188-198
- Akacem, M., Gilliam, L. (2002). "Principles Of Islamic Banking: Debt Versus Equity Financing". *Middle East Policy*, 9(1). 124-138. Doi: 10.1111/1475-4967.00046
- Akbulut, U. (2017). Kredi Kartı: İlk Fikir 1887'de ABD'de Ortaya Çıktı, <http://www.milliyet.com.tr/gundem/kredi-karti-ilk-fikir-1887-de-abd-de-ortaya-cikti-2436231> , (Erişim Tarihi: 05.08.2017).
- Akgüç, Ö. (1989). *Yüz Soruda Türkiye'de Bankacılık*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Akın, C. (1986). *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*. İstanbul: Kayıhan Yayınları
- Aktepe, İ. E. (2010). *İslâm Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık*. İstanbul: Yedirenk.
- Akyüz, Y., Yıldız, F. ve Kaya, Z., (2013) "Veri Zarflama Analizi (VZA) ve Malmquist Endeksi İle Toplam Faktör Verimlilik Ölçümü: BİST'te İşlem Gören Mevduat Bankaları Üzerine Bir Uygulama", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(4), 110-130.
- Albayrak, E. (2015). *Finansal Piyasalar ve Finansal Kurumlar*, Ders Notu, http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/78228/31510/ey%C3%BCp_albayrak_hafta_5.pdf (Erişim Tarihi: 02.06.2017).

- Al-Jarhi, M A, Iqbal, M. (2001). Islamic Banking: Answers to Some Frequently Asked Questions. Retrieved 12.02.2015, from Islamic Development Bank
- Altaner S. (2002). *Türkiyede Özel Finans Kurumlarının Bankacılık Sektörü İçindeki Yeri*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Aslanoğlu, S., Yıldız, S., (2007). “Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi Olgusu, Bu Olguyu Azaltmaya Yönelik Çözüm Arayışları ve Bir Öneri: Rasyo Analizi Yoluyla Etkin Bir İnceleme Sisteminin Oluşturulması”. *Sosyoekonomi*, 6(6). Retrieved from <http://dergipark.org.tr/sosyoekonomi/> issue/21066/226822
- Ataş, N., (1966). *Banka İşletmeciliği ve Tatbikatı*. İstanbul: Garanti Matbaası.
- Ateş, A. ve Esmer, S. (2013). "VZA Malmquist Toplam Faktör Verimlilik Endeksi: 2009 Küresel Finans Krizinin Türk Konteyner Terminallerine Etkisi", *II. Ulusal Lojistik ve Tedarik Zinciri Kongresi Bildiriler Kitabı*, 75-84.
- Athanasoglou, P. P., Delis D. M., ve Staikouras K. C. (2006). “The Determinants of Bank Profitability in the South Eastern European Region.” *Working Paper No. 10274, Bank of Greece: Athens, Greece*, <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Paper200647.pdf>
- Aydemir, N. (2002). “Dünden Bugüne Türkiye’de Bankacılık”, *Yüksek Denetim Dergisi*, 1(3), 7-29.
- Babuşcu, Ş. ve Hazar, A. (2017). *Genel Bankacılık Bilgileri*, Ankara: Bankacılık Akademi
- Balala, M-H. (2011). *Islamic Finance and Law: Theory and Practice in a Globalized World* (5. bs). London: IB Tauris.
- Bayrak M. ve Kanca O. C., (2013). “Türkiye de Kamu Kesimi Açıklarının Nedenleri ve Fiyatlar Genel Düzeyi Üzerindeki Etkileri”, *ASOS İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 48, 91-111.
- BDDK, <https://www.bddk.org.tr/>
- Behdioğlu, S. ve Özcan, G. (2009) "Veri Zarflama Analizi ve Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (3), 301-326.

BKM, <https://bkm.com.tr/>

Bolaman Avcı Ö. Ve Öztaş Gülin Z. (2016), “Türk Bankacılık Sektöründe Etkinlik 1998 2014 Döneminde Veri Zarflama Analizi Uygulaması”, *Bankacılar Dergisi*, 97, 37-72.

Budak, H. (2011) "Veri Zarflama Analizi ve Türk Bankacılık Sektöründe Uygulaması", *Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 23(3), 95- 110.

Budak, H. (2011). “Veri zarflama analizi ve Türk bankacılık sektöründe uygulaması”, *Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 23(3), 95- 110.

Buğan, M., F., (2015). *Katılım Bankaları İle Konvansiyonel Bankaların Etkinliklerinin Vza ve Malmquist TFV Endeksi İle Karşılaştırılması*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi

Bulut, H. İ. ve Er, B. (2009). "Katılım Bankacılığında İki Yeni Finansal Teknik Önerisi: Mudaraba-Risk Sermayesi Yatırım Ortaklıkları ve Mudaraba-Risk Sermayesi Yatırım Fonları". In A. Yabanlı (Ed.). *Finansal Yenilik ve Açılımları İle Katılım Bankacılığı* (Vol. 1). İstanbul: Tkbb.

Büyükakin, F., ve Kapkara, S. (2016), “Katılım Bankalarının Veri Zarflama Yöntemi İle Verimlilik Ve Etkinlik Analizi Üzerine Bir Değerlendirme (2010-2015 Dönemi)” *Tekirdag: Namik Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/2167796559?accountid=8403>

Cecchetti, S. G. ve Schoenholtz K. L. (2011). *Money, Banking and Financial Markets* McGraw-Hill, United States.

Charles V. ve Kumar M. (2012). “Data Envelopment Analysis and Its Applications to Management”, *Cambridge Scholars Publisher*, ProQuest Ebook Central, Retrieved from <https://search.proquest.com/legacydocview/EBC/1133039?accountid=8403>

Cooper, W. W., Seiford, L. M., Tone, K. (2007). *Data Envelopment Analysis: a Comprehensive Text With Models, Applications, References and DEA-Solver Software* (2. bs): Springer Science & Business Media.

- Coşkun, M. N., Ardor, H. N., Çermikli, A. H., Ozan, E., Öztürk, F., Tokathioğlu, İ., Dağlaroğlu, T. (2012). *Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Çelik Ş., Öncü E. Ve Yenice S. (2018), “Türkiye’deki Bankaların Karşılaştırmalı Etkinlik Analizi”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10, 156 171
- Çolak, Ö. ve Öçal, T. (1999). *Finansal Sistem ve Bankalar*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Deliktaş, E. (2002). "Türkiye Özel Sektör İmalât Sanayiinde Etkinlik ve Toplam Faktör Verimliliği Analizi" *Odtü Gelişme Dergisi*, 29(3-4):247-284.
- Devecioğlu, C. (2017). Kredi kartı tarihçesi ve Dünyanın ilk kredi kartı, Erişim Tarihi: 10.05.2018). <https://kolayekonomi.com/kredi-karti-tarihcesi-ve-dunyanin-ilk-kredi-karti/>
- Dietrich, A. ve Wanzenried G. (2009). “What Determines the Profitability of Commercial Banks? New Evidence from Switzerland.” *Paper presented at the 12th Conference of the Swiss Society for Financial Market Research*, Switzerland: Geneva.
- Erdoğan, N. (2002). *Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler*, Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- Eyceyurt Batır, T. & Güngör, B. (2016). “Türkiye’de Bankaların Kârlılık Belirleyicilerinin Katılım Bankaları ve Mevduat Bankaları Bazında Karşılaştırılması”. *Bankacılar Dergisi*, 74–98.
- Gümüş, S. (2014). *Bankacılıkta Pazarlama, Araştırma- İnceleme - Mülakat – Yorum - Sonuç ve Değerlendirmeler*, İstanbul: Hiperlink Yayınları
- Gündoğdu, A. (2016). *Finansal Piyasalar ve Kurumlar*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hajihassaniasl, S. ve Nasırı, N. (2019). “İran’da Seçilmiş Bankaların Etkinlik Analizi: 2013-2016 Doğu Azerbaycan Örneği”, *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 4(8), 72-90, DOI: 10.25204/iktisad.484517
- http://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/ekonomi-haberleri/emlak-katilim-bankasi-turk-ekonomisine-hiz-kazandiracak_id1453174/ Erişim: 10.05.2019
- <http://destekyatirim.com.tr/vadeli-islemler> Erişim Tarihi: (22.01.2018)

<http://www.muhasebeturk.org>

https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:6nLynwV_1BMJ:https://glokalweb.com/yazi-oku.php%3Fyazi%3Dinternet-bankaciligi-ve-mobil-bankaciligin-tarihsel-gelisimi+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr Erişim: 15.05.2018

Iqbal, M, Molyneux, P. (2005). *Thirty Years Of Islamic Banking: History, Performance, And Prospects*, New York:Palgrave Macmillan.

Karacabey, A. (2001). "Veri Zarflama Analizi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Gelişme ve Toplum Araştırmaları Merkezi Tartışma Metinleri*, 33, 1-12.

Karcioğlu, R., Ağırman, E., Alpa, K., Yetim, A., & Dayı, R. (2018). “Kamu Sermayeli Katılım Bankaları İle Özel Sermayeli Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması”. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (Erzsosde). 11(2). 149–170.

Kepenek, Y. ve Yentürk N. (2005). *Türkiye Ekonomisi*. (18.b). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Keskin Benli, Y. (2012), "Veri Zarflama Analizi (VZA) ve Malmquist Toplam Faktör Verimliliği (TFV): Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama" , *Ege Akademik Bakış*, 12(3), 369-382.

Keskin Benli, Y., (2012). "Veri Zarflama Analizi (VZA) ve Malmquist Toplam Faktör Verimliliği (TFV): Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama" , *Ege Akademik Bakış*, 12(3), 369-382.

Keskin, E. ve İnan A. (2008). *50.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi “1958 – 2007”*, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, No: 262

Kettell, B. (2011). *Introduction To Islamic Banking And Finance* (1. Bs). West Sussex: John Wiley & Sons.

Keyder, N. (2001). “Türkiye’de 2000-2001 Krizleri ve İstikrar Programları”, *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, 16 (183), 37-53

Orhan, O. Z. ve Erdoğan S. (2015). *Para Politikası*, İstanbul: Umuttepe Yayınları

Osman, E. (1999). *İslam ve Ekonomi*, İzmir: Anadolu Dağıtım Ltd. Şti.

- Öçal, T. & Çolak, Ö. F. (1999). *Para Teori ve Politikası*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özatay, F. (2015). “2000’li Yıllarda Türkiye Ekonomisi”, *İktisat İşletme ve Finans*, 30-350, 3-24.
- Özdemir, D., Topçuoğlu, Ö. ve Kişioğlu Ö. F. (2019). “Vergi Harcamalarının Vergi Gelirleri Açısından Etkinliği: 2006-2018 Döneminin Değerlendirilmesi”, *Maliye Dergisi*, 176: 380-405
- Özer, H., ve Topçuoğlu, Ö.. (2017). “Türk Çimento Sektöründe Mülkiyet-Etkinlik İlişkisi: Vza ve Tobit Model Uygulaması”. *Verimlilik Dergisi*, (4). 141-168. Retrieved From [Http://Dergipark.Org.Tr/Verimlilik/Issue/31514/345315](http://Dergipark.Org.Tr/Verimlilik/Issue/31514/345315)
- Parasız, İ. (2000). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parlakkaya, R., & Akten Çürük, S. (2011). “Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı Türkiye Örneği”. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 11(3). 395–403.
- Polatoğlu, V. N. ve Ekin, S (2001). “An Empirical Investigation of Turkish Consumers’ Acceptance of Internet Banking Services”, *Interneational Journal of Bank Marketing*, 19(4). 156-65.
- Ray, Subhas C., (2004). *Data Envelopment Analysis: Theory and Techniques for Economics and Operations Research*, New York: Cambridge University Press.
- Rodrik, D. (1990). “Premature Liberalization, Incomplete Stabilization: the Özal Decade in Turkey”, *NBER Working Paper #3300* <http://www.nber.org/tmp/36381w3300.pdf>
- Sağlam, D. (1976). *Türkiye Ekonomisi*. Ankara: Ayyıldız.
- Sarıkamış, C. (2007). “Rasyo Analizi Uygulamasının Gelişimi”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (33). 44-45. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/mufad/issue/35602/395487>
- Şahin, H. (2011). *Türkiye Ekonomisi*, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Takan, M. & Acar Boyacıoğlu, M. (2013). *Bankacılık, Teori, Uygulama ve Yönetim* (5. bs). Konya: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Takan, M. (2001). *Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- TBB (2008). *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi "1958-2007"*, Ankara: TBB
- TBB, <https://www.tbb.org.tr/tr>
- Tiryaki, B. (2006). "Factoring İşlemi ve Factoring İşleminin Hukuki Niteliği". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 8(2), 193-194.
- Tone, K., (2004). "Malmquist Productivity Index" *Handbook on Data Envelopment Analysis*, Springer US.
- Ulucan, A. ve Karacabey, A., A., (2002). "İMKB Hisse Senedi Piyasasının Teknik Etkinliğinin AB Aday ve Üye Ülkelerle Karşılaştırmalı Analizi", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 2 (3). 101-111.
- Yaşa, M. (1980). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi, 1923-1978*. Akbank Kültür Yayınları. <http://books.google.com/books?id=ECLUAAAAMAAJ>
- Yavuz, İ. (2003). *Verimlilik ve Etkinlik Ölçümüne Yeni Yaklaşımlar ve İllere Göre İmalat Sanayiinde Etkinlik Karşılaştırması*, Ankara: MPM yayınları.
- Yetiz, F. (2008). *Finansal Sistemin Yapısı, Finansal Derinleşme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi, Türk Finans Sistemi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Zarakolu, A. (1973). *Cumhuriyet'in 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık*, Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayını, No. 61.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Faruk ŞAHİN
Doğum Yeri ve Tarihi	Ordu / 04.11.1992
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi İktisat Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi İktisat Politikası Y. Lisans
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Atatürk Üniversitesi Kariyer Merkezi
İletişim	
E-Posta Adresi	faruksahin@atauni.edu.tr
Tarih	